

"בעיות במערכת העיקול"

בסיס להצעת חוק לתיקון חוק ההוצאה לפועל (איסור עיקול טלוויזיה),
תשס"ד-2004

עמית מור*

בעולם שאנו חיים בו מכשיר הטלוויזיה מקבל משמעויות מרזיקות לכת בתרבות, בחינוך, במשפט ובדמוקרטיה. זה כלי התקשורת הבולט והמשפיע ביותר במאה העשרים, העולה ביתרונותיו על אמצעי התקשורת האחרים. למרות זאת אין הגנה בחוק ההוצאה לפועל, תשכ"ז-1967 מפני עיקול הטלוויזיה מאחר שהחוק לא עבר עדכונים הנובעים מרות התקופה ולא הושפע מהקדמה ומההתפתחויות הטכנולוגיות ביובל האהרון. ההגנה מפני עיקול מיטלטלין מופיעה ברוב שיטות המשפט, וחלקן אף אימצו גישה מתקדמת המאפשרת לחייב לשמור על הטלוויזיה כחלק מתפיסה חברתית מתקדמת, הרואה בטלוויזיה כלי דמוקרטי והינוכי מן המעלה הראשונה. מחקרים הראו כי השכבות החברתיות-הכלכליות הנמוכות, ילדים וקשישים הם הנהנים העיקריים מהטלוויזיה, והם שיושפעו מחסרונה. במקביל, רוב התיקים בהוצאה לפועל בישראל הם של אותן שכבות, ופעמים רבות הטלוויזיה היא הנכס היחיד ב"העיקול בביתם. סגירת משאב דמוקרטי זה בפני שכבות אלו עלולה לפגוע באופן משמעותי בזכותם לרעת, ללמוד ולהתקדם ובהשתלבותם בשית הדמוקרטי. למול זכויות החייב גיבולות זכויות הזוכה. באיוון

* בדג הפקולטה למשפטים באוניברסיטת תל-אביב, סגן יושב ראש התנועה למלחמה בעוני (ע.ר.).

תודות לפרופ' רון חריס, הפקולטה למשפטים בתל-אביב, שהנחה אותי בכתיבת המאמר, וכן לד"ר גיא מונדלק ולעו"ד עינת אלכין (סגל הקליניקה למשפט ורווחה באוניברסיטת תל-אביב) על ההערות ועל התמיכה. תודה לסגן נשיא בית המשפט המחוזי בתל-אביב, כבוד השופט דוד בריאופיר על תמיכתו בכתיבת המאמר. תקוותי היא כי הצלחתי לשכנעו בחשיבות השינוי האמור במאמר. תודה מיוחדת לעו"ד יורם סג"וקס ולעו"ד רובי ארבל, ראשי התנועה למלחמה בעוני (ע.ר.), שהפיתו בי את רוח ההתנדבות. כל אתרי האינטרנט המאזכרים להלן נצפו לאחרונה בתאריך 1.6.2004, אלא אם נכתב אחרת. אזכור וציטוט מקורות שאינם בעברית או באנגלית הנם באחריות המתבר.

שבין הפגיעה בזוכה לבין הפגיעה בהייב נראה כי הפגיעה בזוכה, בעל הזכות האובליגטורית-הקניינית, לקיום חובו, לא תיפגע באופן משמעותי ואף לא תיושע מערכו הנמוך של המכשיר. ואולם המשמעויות להייב – בעל הזכות הקניינית במכשיר – הן בעלות משקל כבד ביותר במישורים רבים, המצדיקים הטיה לטובת ההייב.

המאמר פונה למחוקק ומבקשו להביא בחשבון את השינויים הדרמטיים בעידן המודרני ואת האיזון האמור ולאסור את עיקול הטלוויזיה, המסמלת יותר מכול את הקדמה והמודרניזציה.

א. מבוא – עיקול מיטלטלין כאמצעי עדיף לאכיפת חיובים? ב. חוק ההוצאה לפועל – סקירה היסטורית קצרה: 1. המשפט העברי – "מסדרין בבעל חוב"; 2. חוק ההוצאה לפועל, תשכ"ז-1967; 3. התיקונים בסעיף 22 לתוק; 4. התיקון הבא – טלוויזיה? ג. האיסור על עיקול מכשיר הטלוויזיה – נקודת מבט השוואתית: 1. מדינות הקהילה האירופית; 2. מדינות הקהילה הבריטית; 3. ארצות הברית; 4. סיכום. ד. חשיבות הטלוויזיה – היבטים חברתיים, דמוקרטיים ומשפטיים: 1. הטלוויזיה בעיניים ישראליות; 2. לקראת סיכום – האיזון הראוי; ה. סיכום – הניתן להקן את הבעיות במערכת העיקול? גספחים.

נאום המוציא לפעל

גבירי,
 הרי ידעת שגבוא
 בשעה שלא יום ולא לילה,
 פתח את הדלת, דודי,
 אנחנו מההוצאה לפעל
 ובאנו לעקל את היקר לך מכל,
 הזכרונות שלך.
 הרי אתה יושב בטל
 והחוב שלך הולך וגדל;
 הרבית מצטברת
 כמו תלולית של נמלים
 ויש גם קנסות והטלים.
 אל תעמיד פני תם,
 במטה-הקסמים שלך
 הפכת את גופה לצל,
 בשרביט-הנצוח
 גורת עליה אלם.

עכשו אתה חייב לנו גוף
 (שלביתך אותו בלי־רחם),
 אתה חייב לנו קול
 (שירד על ראשך כמו טל),
 פתח את הדלת, דוד,
 ולא – נאלץ לאטם.
 הרי ידעת שנבוא
 בשעה שלא לילה ולא יום.

מתוך: שירים מן הצובה / ס' כרמי

א. מבוא – עיקול מיטלטלין כאמצעי עדיף לאכיפת חיובים?

דיני אכיפת חיובים בישראל מוסדרים בשני מסלולים משפטיים שונים – האחר, דיני פשיטת רגל, והאחר – דיני הוצאה לפועל.¹ מטרת דיני האכיפה בישראל, בדומה למטרתם ברוב מדינות העולם, היא משולשת: חלוקת נכסי החייב לנושיו באופן המיטבי, הפעלת אמצעי כפייה על החייב על מנת שישלם את חובו, וכן מתן אפשרות בידי לפתוח "דף חדש" בחייו, קרי מניעת הפיכתו לנטל על החברה.²

חוק ההוצאה לפועל נועד לקדם שתי תכליות מנוגדות. מהד גיסא, התכלית להעמיד לרשות הציבור מנגנון, שבאמצעותו יוכל בעל ריבן שוכה בערכאות לממש את ססקי הדין שניתן לטובתו על ידי בתי המשפט כנגד מי שחויב בדין. על מנגנון זה להיות יעיל, מעשי ובר־אכיפה,³ כאשר מערכת בתי המשפט, על ערכאותיה השונות, שמה לה לנגד עיניה, בראש ובראשונה, את הזוכה ואת מילוי זכותו למימוש זכויותיו כנגד החייב במהירות האפשרית.⁴ מאידך גיסא, תכלית החוק היא להגן על חייבים, "אשר לאור מצבם הכלכלי אינם יכולים לעמוד בתשלום החוב הפסוק, החוק בא למנוע מצב שבו בהפעלת מנגנון הגבייה לטובת הזוכה יהפוך החייב לחסר יכולת ולנטל על החברה ... זהו היבט סוציאלי,

1. במאמר זה אדון בידיני הוצאה לפועל בלבד. עם זאת אציין, כי בעניין עיקול מיטלטלין הוראות הדינים האוסרות עיקול רכושו של החייב דומות ביותר וקבועות בסעיף 22 לחוק ההוצאה לפועל, תשכ"ז-1967, ס"ח 116, ובסעיף 86 לפקודת פשיטת הרגל [נוסח חדש], תש"ם-1980, דמ"י 639.

2. רון חריס, "ממאסר להפטר: הצעת סדר־יום חדש לחקיקת דינים לאכיפת חיובים", עיוני משפט כג (תש"ס) 641, בעמ' 645.

3. השופט (כתוארו אז) אהרן ברק ברע"א 4905/98 גמזו נ' ישעיהו, פ"ד נה(3) 360 (להלן: רע"א גמזו), בפסקה 17 מציין, כי "הוצאה לפועל אפקטיבית מגבירה את האמון בשלטון החוק"; ראו גם בג"ץ 5304/92 פרי"ת 1992 סיוע לנפגעי חוקים נ' שר המשפטים, פ"ד מז(4) 715 (להלן: בג"ץ פרי"ת), בפסקה 34.

4. ראו ע"א 711/84 בנק דיסקונט לישראל בע"מ נ' פישמן, פ"ד מא(1) 369 (להלן: ע"א פישמן), בפסקה 5.

הבא להתחשב בחייב, תוך מניעת ירידה לחייו".⁵ נוסף על תכליות נקודתיות אלו, הנכונות לחוק ההוצאה לפועל, קיימות שתי תכליות כלליות, הנגזרות מחוקי-יסוד: כבוד האדם וחירותו, המצויות גם הן בהתנגשות מתמדת: הגנה על קניינו של הזוכה ומנגד, הגנה על כבודו של החייב.⁶

אחת הדרכים העיקריות למימוש זכותו של הזוכה היא עיקול מיטלטלין.⁷ ליישום תכלית החוק הבאה להגן על החייבים, כאמור לעיל, מצא המחוקק לנכון להוסיף מיד לאחר סעיף זה רשימת מיטלטלין האסורים לעיקול, שמהותה סוציאלית ועיקרה – שמירה על רמת חיים בסיסית של החייב, כדי שלא יהפוך לנטל על החברה ועל מנת שיוכל לפתוח "דף חדש" בחייו ולשמור על כבודו.⁸ זאת תוך גילויי התחשבות במצבו הפרטני של החייב. רשימת מיטלטלין זו תעמוד במרכזו של מאמר זה.

בפסיקה ובספרות נקבע, כי המטרה החקיקתית של הפטור מעיקול בועדה למנוע את עיקול המיטלטלין החיוניים לחייב בלבד,⁹ אולם אין רשימה מדויקת וסגורה, הקובעת איזה רכוש אינו ניתן לעיקול, ומעבר לפריטים הרשומים בחוק, קיימות הוראות נוספות, המרחיבות או מצמצמות את האפשרויות העומדות בפני החייב. כך הוראת סעיף 22(א) לחוק, האוסרת עיקול "... כלי בית אחרים שהם צרכים חיוניים לחייב ולבני משפחתו הגרים עמו" וכן הוראת תקנה 30 לתקנות ההוצאה לפועל, תש"ס-1979,¹⁰ שלפיהן "שווי המיטלטלין הפטורים מעיקול לפי סעיף 22(א)4) לחוק הוא בסך של 200 שקלים חדשים ...".

הפעולה של עיקול מיטלטלין, למרות היותה השכיחה בקרב הזוכים, בדרך כלל אינה "עומדת בציפיות" המבקש לבצעה. מדובר בפעולה שהוצאותיה מוטלות על הזוכה, שהייב לשאת בתשלום האגרות וההוצאות לפני נקיטת ההליך, ואף על פי שאלה מוטלות לבסוף על כתפי החייב, הרי "... הוראה זו הופכת לאות מתה ולחסרת משמעות מעשית כאשר החייב חסר אמצעים".¹¹ זאת ביתר שאת, לאור העובדה שרוב המיטלטלין המעוקלים חסרי ערך לחלוטין ומכירתם אינה מכסה את הוצאות הגבייה, בעיקר משום קדימות תשלום

5. רע"א גמזו (לעיל, הערה 3), בפסקה 18.

6. שם, פסקאות 19-21; ראו גם ע"א 2097/02 איטונג בע"מ נ' חריד פואד (טרם פורסם).

7. סעיף 21 לחוק ההוצאה לפועל. אגב, למושג "עיקול" אין הגדרה בחוק ההוצאה לפועל או בכל חוק אחר, אך ניתן להגדירה לצורך חוק זה כך: "פעולה משפטית המופנית נגד בעליו של נכס או מתוכם בו, והיא באה להגביל את הסחרות של הנכס ואת יכולת השימוש בו, כדי שהזוכה יוכל להיפרע חוב המגיע לו" – ראו דוד בריאופיר, הוצאה לפועל – הליכים והלכות (מהדורה חמישית, ערבון מספר 2, פרלשטיין-גנוסר, 2002), 302.

8. ראו ע"א פישמן (לעיל, הערה 4), בפסקה 6, ובן רע"א גמזו (לעיל, הערה 3), בפסקה 18 לפסק דינו של השופט ברק.

9. ראו בריאופיר (לעיל, הערה 7), בעמ' 321; וכן ע"א 2886/92 כתבי נ' אלגוב (לא פורסם) (להלן: ע"א כתבי). בפסקה 3 לפסק דינו של השופט שלמה לוי.

10. ק"ת תש"ס 386.

11. בריאופיר (לעיל, הערה 7), בעמ' 327.

הוצאות אלה על פני התשלום לזוכה.¹² בית המשפט העליון עמד על כך בפרשת פר"ח:¹³

עיקול מטלטלין אינו מוביל לתוצאות שהן תמיד כדאיות מבחינה כלכלית. מטלטלין, מטיבם, קלים לתברחה, והוצאות עיקולם עולות לעיתים על שוים. אומר על כך המשנה למנהל בתי המשפט בתצהירו:
"10(א) ...

(ב) ... הזוכה יאלץ לפנות למשרד חקירות כדי שזה יאסוף המידע (= על החייב). עלות איסוף המידע עשויה להגיע למאות שקלים ויותר.
(ג) ההשקעה הכספית הכרוכה באיסוף המידע על החייבים, עשויה להיות השקעת 'כסף טוב שילך אחרי כסף רע' ומאריך גובה החוב יעלה בשיעורים ניכרים.

11. נקיטת אמצעי עיקול שונים כרוכה אף היא בגילוי נכסי החייב, הוצאת המעוקלים, איחסונם ומכירתם. הליך שכזה עשוי לעלות בין 350 ל-450 ש"ח. בנוסף, קיים חשש כי ריבוי המעוקלים בשווי נמוך יחסית והצורך במכירתם יפחית את ערכם בשוק בצורה משמעותית ויסקל בעתיד את ביצוע ההליך.¹⁴ (ההדגשה שלי - ע"מ).

במרכז מאמר זה עומד מכשיר הטלוויזיה, שאינו כלול במפורש או במרומו בין המיטלטלין האסורים לעיקול, ופעמים רבות זה הפריט היחיד המעוקל מביתו של החייב.¹⁵ יצוין כי עד כה לא היה תיקון לחוק שערכן את רשימת המיטלטלין האסורים לעיקול, והמאפשר את הבנת המושג "צרכים היוניים", באופן המשקף את ההתקדמות הטכנולוגית ואת השינויים החברתיים הכלכליים-החינוכיים, שהתרחשו במדינת ישראל במהלך תקופה ארוכה. זאת

12. סעיף 75 לחוק ההוצאה לפועל, וכן ראו דוד בראופיר, "בג"צ פר"ח ומה שאחוריו", בתוך: מנחם אלון, כבוד האדם וחירותו בדרגי ההוצאה לפועל – ערכיה של מדינה יהודית ודמוקרטית (מהדורה שנייה מורחבת ומתוקנת, מאגנס, תש"ס) 326, בעמ' 327.

13. דברי המשנה לגשיא בית המשפט העליון, השופט מנחם אלון בבג"ץ פר"ח (לפיל, הערה 3), בפסקה 34.

14. יצוין, כי עלות הליך הוצאת מעוקלים כיום היא 400-500 ש"ח, לא כולל עלות האחסנה (מתוך טבלת אישור הוצאות מומלצת מיום 22.7.2002 – מסמך פנימי של מחלקת פעולות מבצעיות, לשכת ההוצאה לפועל בתל-אביב). ראו גם התבטאותו של השופט קיסטר בע"א 162/72 אמזלג נ' אמזלג, פ"ד כו(1) 582: "מותר להניח כי גם בעיקול מטלטלי הבית לא ייושע המערער, אפילו נכון שהמשיבה קנתה טלוויזיה או כלי בית שאינם היוניים לה ולילדיה. הסכומים העשויים להתקבל אינם יכולים להיות חלק מהותי מתביעת השיפוי, והמכירת עלולה רק להרגיז ולפגוע בגוחות המשיבה מס' 3 וילדיה" (ההדגשה שלי - ע"מ).

15. לא עלה בידי לקבל נתונים כלשהם ברבר כמות מכשירי הטלוויזיה המעוקלים על ידי המוציאים לפועל מדי שנה, אולם משיחה שערכתי עם בכירים בלשכת ההוצאה לפועל בתל-אביב וכן מניסיונם העשיר ביותר של מתנדבי התנועה למלחמה בעוני (ע.ר.) ניתן לומר בבטחה שכמעט אין מבצע עיקול במדינת ישראל, שאינו מלווה בעיקול מכשיר הטלוויזיה.

בניגוד למדינות רבות, שעומדות על שינוי עתי של רשימה זו בפרט, ושל חוק ההוצאה לפועל בכלל.

תכלית המאמר היא להוות בסיס להצעת חוק שתכלול את מכשיר הטלוויזיה ברשימת המיטלטלין האסורים לעיקול. זאת בשל היותו מכשיר בעל משמעות תרבותית-הינוכיות-ערכיות, הרבה מעבר למהות המשפטית הפשוטה של "מיטלטלין" שהייתה בעיני המחוקק בעת שניסח את החוק לראשונה בשנת 1967. משמעויות אלו לחייב ולחברה מהוות איוון מהותי ומשמעותי למול האינטרס של הזוכה וחיותיו הקנייניות (או ליתר דיוק, המעיין-קנייניות) במעוקלים. מכאן, שעל המחוקק הישראלי "להתערכך" ולאסור את עיקול המכשיר, המסמל יותר מכול את חופש הביטוי, את הקדמה, את התרבות ואת החינוך. הצעה ברוח זו לתיקון חוק ההוצאה לפועל מובאת בסיומו של חיבור זה.

בפרק ב אערוך סקירה היסטורית קצרה, שתציג את החוק ואת שורשיו, ותוכיח כי למעשה לא חל שינוי מהותי ברשימת המיטלטלין האסורים לעיקול כל תקופת קיומו, וכי לא הייתה התייחסות מצד המחוקק הישראלי להתפתחויות טכנולוגיות ותרבותיות בעולם בכלל ובמדינת ישראל בפרט. בפרק ג אציג את המצב החוקי הקיים בכמה מדינות בעולם, הפרק יבחן את התכליות העומדות בבסיס חוקי ההוצאה לפועל במדינות אלו ואת הערכים שהובילו אותן להוציא את הטלוויזיה מרשימת המיטלטלין בני העיקול. בפרק ד אעמוד על החשיבות החברתית-הפוליטית-ההינוכית של מכשיר הטלוויזיה ובחינת היחס אליו בתרבויות שונות בהתאם לתפוצתו ולחשיבותו במערב, ובחינת השפעתו זו על התרבות הישראלית. בתוך כך אבחן האם מכשיר הטלוויזיה מהווה כלי ליישומו של חופש הביטוי ואיוון ראוי בין זכותו המעיין-קניינית של הזוכה – המקבלת בשיטת המשפט הישראלית הגנה קניינית מלאה מתוקף חופש החוים והזכות לקניין המוגנים מכוחו של חוק-יסוד: כבוד האדם וחירותו – ובין זכותו של החייב לחיות בכבוד ולאפשר לו נגישות מלאה למכשיר, שאינו מגלם בתוכו רק את קיומו המעשי והממשי של חופש הביטוי אלא משמעויות רחבות בהרבה, שאעמוד עליהן בהרחבה במאמר זה. לסיום אביא את הצעתי לתיקונים בחוק ובתקנות, שנגזרים מהדברים המובאים במאמר זה.

ב. חוק ההוצאה לפועל – סקירה היסטורית קצרה

דיני ההוצאה לפועל הוסדרו בארץ ישראל לראשונה בחוק ההוצאה לפועל העות'מני מ-1879,¹⁶ שתוקן באופן קל בלבד במהלך תקופת המנדט¹⁷ והוחלף רק בשנת 1967 על ידי

16. נוסח החוק, המושפע מהמשפט הצרפתי (רון הריס, "נפילתו ועלייתו של מאסר החייבים", עיוני משפט כ (תשנ"ז) 439, בעמ' 459, הערה 44, וראו גם דברי ההסבר להצעת חוק ההוצאה לפועל כפי שפורסמה בה"ח תשכ"ה (659) ונשאר כמעט במלואו לפחות עד תיקונו של חוק ההוצאה לפועל הישראלי בשנת 1967, ומרביתו אף לאחר מכן וסעיף 274 לחוק הפרוצדורה האזרחית העות'מני 1879, מתוך קבץ החוקים העות'מנים הנהגים בא"י (מאיר לאניאדו – תרגום, תרס"ט), 71-72, דגש מיוחד ניתן בכלים חקלאיים (סימן ד לסעיף 274): "צרכי וריעה וקציר שלא נאצר במחסנים, וחלק הממשלה ביבול הארמה, וחלק השותף אם היה לו שותף". הסעיף תוקן ב"חדשות הארץ" גיליון 15 כך: "כל מיני כלים חקלאיים ואותו חלק מיבול האדמה המגיע

החוק הישראלי, מטרת הפרק לעקוב אחר השינויים השוליים שנעשו עם השנים בהוראות האוסרות עיקול מיטלטלין, ולהראות בכך את קיפאון ההוראות ואת אי-התחשבותן בהתקדמות הטכנולוגית ובשינויים חברתיים וציבוריים לאורך התקופה. תהילת הפרק תוקדש למשפט העברי, שכפי שנראה, רוב עקרונותיו נשתמרו לאורך השנים, וחלקם – שאינם נזכרים כיום בחוק – ראויים לתשומת לב מיוחדת ואף ל"תחייה".

1. המשפט העברי – "מסדרין כבעל חוב"¹⁸

נקודת המוצא ההלכתית היא, כי יש לשמור על רמת חיים מינימלית של החייב וכי לא ניתן להביא אותו למצב שיאבד את כל נכסיו ויהפוך לנטל כבד על הקהילה. ההלכה אפשרה לבעל חוב לבקש מבית הדין שיצווה על עריכת רשימת נכסיו, אך ימנע עיקולם של פריטים מסוימים.¹⁹ בין השאר, אין הווכה רשאי לעקל רכוש השייך לאשתו או לילדיו של החייב, היות שבעת הגדרת המשפחה כ"ענייה", הקהילה, ולעתים הווכה, מקבלים אחריות לצרכיה הבסיסיים. פתרון זה מחייב את הווכה לעקל דברים בעלי ערך בלבד ולשמור על רמת חיים בסיסית של החייב, שתאפשר לו להמשיך לחיות באופן מכובד ככל הניתן. כך נוצר הסדר שלפיו עורכים חליפין בין מיטלטלין בעלי ערך כבעלות החייב לבין מיטלטלין בסיסיים הניתנים על ידי הקהילה, על מנת להימנע מהנטל האמור. עמד על כך הרמב"ם:

למשלה". בסוף הסעיף הוספה מאוחר יותר ההוראה: "ואולם ראש בית המשפט יכול בפסק דינו להרשות לנושה לעקל כל מין יבול קרקעי..." (ובתוצרת החקלאית) (סימן ה לסעיף 274: "כל פירות האילן שעוד לא נקטפו", אשר בוטל מאוחר יותר). זאת ככל הנראה בשל נחיצותם הרבה וההסתמכות הכלכלית הכמעט מוחלטת של הישוב בתקופה זו על משאב זה.

17. בתקופת המנדט כמעט לא נעשה שינוי בדיני ההוצאה לפועל, אולם נעשה ניסיון לעשות כן, לאור הצורך המורגש "להחדש שטח משפטי חשוב זה..." (ראו דברי ההסבר להצעת חוק ההוצאה לפועל (לעיל, הערה 16), המתייחסים לתקופת המנדט). סעי' 3 לפקודת הפרוצדורה האזרחית, 1938 (ע"ד 1938, חוס' 1 מספר 781, 25; גם ראו סימן 56 לדבר המלך במועצה על ארץ ישראל, 1922-1947, חא"י, כרך ג, 2738). כותרתו של סעיף 3 לפקודה הייתה: "ואלה הנכסים שיהיו פטורים מעיקול או תפיסה" (שינה מספר מועט של עקרונות, בעיקרם שינויים של ניסוח לעומת הסעיף המקביל של חוק הפרוצדורה העותומני (לפקודה המנדטורית קדמה הצעת פקודה, שביטלה את החוק העותומני לפרוצדורה אזרחית והתקינה הוראות לעניינים ידועים הכלולים באותו חוק, פורסם בע"ד, 31 ינואר 1938, בעמ' 96-95. כותרתו של סעיף 3 להצעת הפקודה הייתה: "פיטורין מעקול ומתפיסה". בפועל כמעט לא נעשה שינוי ברשימת המיטלטלין האסורים לעיקול. ככל הנראה היעדר השינוי נובע מכך שהנוסח התורכי, כמו המנדטורי, נפוץ בקרב מרבית שיטות המשפט.

18. רש"י – "מסדרין" = שטין להנית לו צורכי חייו לשון "והעריך אותו" או "שמשרדין – לשון שרדי".

19. רשימת הפריטים רומה מאוד לרשימת המופיעה כיום בחוק. ראו, למשל, רמב"ם, הלכות מלוה ולוה, פרק א, הלכה ז. דברי הרמב"ם המובאים כאן מהווים בסיס חשוב מאוד גם להצעת התיקון לחוק ההוצאה לפועל המובאת בסיום המאמר.

לא שילבש בגדי משי או מצנפת זהובה אלא מעבידין אותה ממנו ונותנין לו כסות הראויה לו לשנים עשר חדש.²⁰

מעבר להוראות האלה ההלכה מדגישה כי יש למנוע את ביזוי החייב, ולכן "מקום שמכירת נכס מסוים תגרום לחייב בזיון גדול, יש להימנע מכך"²¹ בשל כבוד האדם.²² כבר בתקופת הראשונים עמדו על הצורך בעדכון ההלכה בהתאם לשינוי הזמנים והצרכים החברתיים, ולכן הנכסים האסורים לעיקול התעדכנו לפי רוח התקופה. כך, למשל, לגבי החובה להשאיר לחייב בגדים ומיטה, פסק בעל ערוך השלח²³ על דברי הרמ"א בהגהתו לשולחן ערוך:

ולפי מנהג זמנינו נותנים לו כסא ושולחן ומיטה וכרים ומצעות כפי ערכו...²⁴ (ההדגשה שלי - ע"מ).

2. חוק ההוצאה לפועל, תשכ"ז-1967

שורשיו בהצעת חוק ההוצאה לפועל משנת 1957,²⁵ שתכליתה "לייעל, להחיש ולהזויל את ההליכים הדרושים לביצוע פסקי הדין".²⁶ בשל מחלוקות משפטיות, שבעיקרן גסבו על נושא מאסר החייבים, עברה הצעת החוק את "מחסום" הקריאה הראשונה בלבד,²⁷ ראוי לציין את דברי חבר הכנסת, עזרא איכילוב, בעת הגשת הצעת החוק על שולחן הכנסת, שסבר כי "הצעת החוק מגינה אמנם על החייב, ובצדק, מפני מאסר, אך אינה מגינה עליו די הצורך"

20. שם, שם. ראו פתרון דומה המובא בחוק הגרמני בפרק ג. להלן.
21. נחום רקובר, "דרכי הוצאה לפועל של פסקי דין במשפט העברי (תוך השוואה להוראות חוק ההוצאה לפועל, תשכ"ז-1967)", דעות לב (תשכ"ח) 105.
22. שו"ת מהר"ם מרוטנברג, סימן ת' (הרב מאיר בן ברוך מרוטנברג, אשכנז, המאה השלוש עשרה); וראו גם הרב יוסף ענגיל (מהר"ש ענגיל, מזרח אירופה, המאה העשרים) בגיליוני השי"ס לב"מ קיג ב, כפי שמופיע אצל רקובר (לעיל, הערה 21), בעמ' 117.
23. חו"מ סימן צו, בו (הרב יחיאל מיכל אפשטיין, מזרח אירופה, המאה התשע עשרה).
24. הגהות הרמ"א לשולחן ערוך, חו"מ סימן צו, כג: "ושאר צרכי המטה" (הרב משה איסרליש, קרקוב, המאה השש עשרה).
25. ה"ת תשי"ח 2.
26. מעניין לראות, כי גם לאחר ארבעים וחמש שנים נשאר נוסח הצעות התיקונים לחוק ההוצאה לפועל דומה או לפחות זהה. ראו תזכיר הצעת חוק ההוצאה לפועל (תיקון) - ייעול הגבייה והוראות שונות, תשס"ב-2002, שם למעט שמו המחייב, גם במבוא להסבר (עמוד 1 לתזכיר) נכתב: "התזכיר מציע תיקונים ..., אשר בוועדו להגביר את יעילות התפקוד של מערכת ההוצאה לפועל ולהעלות את אחוזי הגבייה של החובות שבגביהם באמצעותה".
27. ראו את דברי שר המשפטים פנחס רוזן בכנסת הרביעית, שם ציין, כי ועדת משנה בראשות חבר הכנסת, נר-רב-האי, הגיעה לסעיף 23 בלבד והפסיקה את דיוניה בחודש מאי 1958, אלא שבתקופה זו לא הייתה הוראה בדבר רציפות הדיון ולכן "נאלץ" שר המשפטים להביאה שוב בפני הכנסת. ד"כ 30 (תשי"ד) 1778. אגב, גם בגאומו זה הרחיב השר בעיקר בנושא מאסר החייבים.

מפני חקירה, חיפוש ועיקול צורכי קיום".²⁸ המחוקק דאז ניסה שלא להישען על החקיקה העות'מנית ואף לא על החקיקה האנגלית אלא למצוא הסדרי הוצאה לפועל מקוריים. עם זאת, בהגשת הסעיף הרלוונטי למאמר זה נשארה ההגנה לחייב דומה מאוד למצב החוקי הקודם.²⁹

אמנם הגנת החייב מזמן המנדט הייתה לכאורה רחבה יותר, אולם הנוסח המוצע היה גמיש יותר בתלק מסעיפי המשנה ונוקשה יותר באחרים. כך למשל, ההצעה המנדטורית לא הגדירה במדויק את כמות הביגוד שאמורה להישאר עם החייב אלא נוקסת נוסח "הדרושים לחייב ולמשפחתו", ואילו הנוסח הישראלי הגדיר במפורש "שתי מערכות בגדים". מנגד, הנוסח האחרון מאפשר גמישות מסוימת למוציא לפועל בצינו "כלי בית אחרים הנחוצים ... לחייב ולבני משפחתו ... לשימוש יומיומי", בעוד הנוסח המנדטורי לא נקט לשון דומה.³⁰ גם הצעת החוק משנת 1965 שמה לה למטרה לייעל "ביצועם של פסקי הדין והחלטות, בלי לפגוע בזכויותיו של החייב".³¹ עוד ציינה הצעת החוק, כי "דרכי ההוצאה לפועל יהיו מושגות כמו בעבר על 'העיקול': 'עיקול מטלטלין', 'עיקול מקרקעין' ו'עיקול בידי צד שלישי'".

דברי הכנסת לקראת הקריאה השנייה והשלישית ציין חבר הכנסת, משה אונא, יושב ראש ועדת חוקה, חוק ומשפט, כי סעיף זה "... הוא אחד החשובים מבין סעיפי החוק מבחינת השמירה מפני פגיעה בפרט ...".³² יושם אל לב, כי לראשונה ניתן לראש ההוצאה לפועל שיקול הדעת להחליט מהם "כלי הבית" הנחוצים לחייב ולבני משפחתו.³³ אמנם הנוסח הסופי צמצם את ההגנות לחייב, ואף סעיף קטן (2) נשאר בנוסחו הכללי גם בעת אישור הצעת החוק, בין השאר בשל השמטת המילים "שלדעתו של המוציא לפועל", היות שהמושג "צרכים תיוניים" מאפשר "יתר גמישות בהחלטת המוציא לפועל", שקיימת עליו ערכאת ערעור.³⁴ הנוסח הסופי שחוקק לבסוף היה:

28. ד"כ 29 (תש"ך) 96-98 (ההדגשה שלי - ע"מ); כן ראו חריס (לעיל, הערה 16), בעמ' 478.

29. הצעת החוק כללה בסעיף 19, שכותרתו "מטלטלין שאינם ניתנים לתפיסה", את סעיף קטן 3: "כלי אוכל, כלי מטבח וכלי בית אחרים הנחוצים, לדעתו של המוציא לפועל, לחייב ולבני משפחתו הגרים עמו לשימוש יומיומי".

30. ראו, לדוגמה, את דברי חבר הכנסת, תופיק טובי, לעניין סעיף 19: "... אנחנו סבורים שיש להגדיל רשימת התפצים שאינם ניתנים לתפיסה. הרשימה היא מצומצמת. סוג מסויים של רהיטים וצרכים אישיים של האדם צריכים להיות פטורים מעיקול ומתפיסה". ובהמשך לגבי סעיף 19(4): "מדוע הוצא מהחוק המוצע מה שהיה כלול בחוק הקיים? ... לפי[נ] ... יש להשאיר מלאי לשלושה חודשים לחייב ...". (ד"כ 30 (תש"ך) 1830).

31. הצעת חוק ההוצאה לפועל, תשכ"ה-1965, ה"ח 260, בעמ' 272.

32. ד"כ 49 (תשכ"ז) 2918.

33. פירוש של אלה לא נמצא בתקנות ונראה שקיומו נותר אכן לשיקול דעתו של המוציא לפועל בכל מקרה ומקרה הבא תחתיו, או לחלופין, נתתם על ידי הוראות פנימיות, שכנראה נכנסו להליך בתקופה מאוחרת יותר.

34. ד"כ (תשכ"ז) 2918-2919.

22. מיטלטלין שאינם ניתנים לעיקול
(א) ואלה מיטלטלין שאין מעקלים אותם:

- (1) ...
(2) מערכות בגדים, מיטות, כלי מיטה, כלי אוכל, כלי מטבח וכלי בית אחרים, שהם צרכים היווניים לחייב ולבני משפחתו הגרים עמו;³⁵ (ההדגשה שלי - ע"מ).

3. התיקונים בסעיף 22 לחוק

החוק, התקנות וההנחיות הפנימיות שנגזרו מתוכם אינם מגדירים במדויק מה לא ניתן לעיקול, ומשאירים את ההחלטה למבצע העיקול.³⁶ ההנחיות מאפשרות עיקול מכשירי חשמל שערכם אינו פחות מ־200 ש"ח³⁷ - הגבלה בעלת משמעות כלכלית גרידא ולא חברתית-ערכית. עם זאת, ההנחיות אינן אוסרות עיקול מוצרי חשמל בעלי ערך כלכלי נמוך אלא מקנות למעקל החזר הוצאות נמוך ביותר בגין עיקולם,³⁸ במטרה לנסות למנוע עיקול זה לשווא.

סעיף 22 תוקן לאורך השנים שלוש פעמים בלבד ומעולם לא הגדיר במפורש מה אסור לעיקול. התיקון משנת 1974³⁹ עניינו איסור עיקול מיטלטלי נכה, המשמשים אותו בשל נכותו, כגון רכב.⁴⁰ נראה כי תיקון החוק, שבא מיד לאחר מלחמת יום הכיפורים, שם לו למטרה להישען על ערכים חברתיים עכשוויים ואף התעוררה פליאה בקרב המשתתפים

35. חוק ההוצאה לפועל, תשכ"ז-1967, ס"ח 119.

36. שאינו דווקא גורם ממשלתי רשמי אלא גורם השייך לחברה פרטית, שזכתה במכרז לביצוע פעולות מבצעיות בשם ההוצאה לפועל.

37. סעיף 9 לנהל מספר 09/10 - הנחיות למבצע עיקול ברישום מטעם הנהלת בתי המשפט מתאריך 1.1.2001. העתק מהנהל מצוי אצל המחבר.

38. המבצע יקבל הוצאות בסך 10 ש"ח לפריט חסר ערך כלכלי, כגון מיקרוגל, רשמקול, מערכת קומפקט, מיקסר, מגהץ וכדומה, לעומת כ־400-500 ש"ח לפריטים אחרים. מתוך ההערות לסבלת אישור הוצאות מומלצות של הנהלת בתי המשפט מתאריך 22.7.2002. העתק מצוי אצל המחבר.

39. סעיף 22(א)(5) לחוק ההוצאה לפועל (תיקון מס' 3) תשל"ה-1974, ס"ח 12. בדברי ההסבר לתיקון נכתב, כי הוא נעשה לאור המלצותיה של ועדה בראשות השופט בייסקי לבחינת ביצועו של חוק ההוצאה לפועל משנת 1967 (הצעת חוק ההוצאה לפועל [תיקון מס' 3], תשל"ב-1972, ה"ח 368).

40. ראו דברי שר המשפטים יעקב שמשון שפירא בדבריו מעל דוכן הכנסת בקריאה הראשונה לתיקון החוק (ד"כ 65 (תשל"ג) 1952). עם זאת, בשל חשש מהתחמקות חייבים מתשלום הוחלט לצמצם את ההגנה על הגכה ולאפשר את העיקול אם החוב נובע מרכישת המיטלטל נשוא החוב (ראו דברי חבר הכנסת, יעקב נחושטן, שם, בעמ' 953).

בדיון לגבי אי-קיומו של הסעיף עד אז.⁴¹ התיקון הבא⁴² התבצע לאחר יותר מעשרים שנה, ועניינו הגנה על חברי הקיבוצים והמושבים השיתופיים על ידי החלת סעיף 22 עליהם. גם לתיקון זה מאפיין ערכי-חברתי בולט לעין, והוא נעשה במסגרת תיקון רחב יחסית לחוק ההוצאה לפועל שעניינו הגנה על חברי הקיבוצים והמושבים והפרדתם מהאישיות המשפטית של מקום יישובם.

התיקון האחרון, שעניינו איסור עיקול חיות מחמד,⁴³ ראוי לתשומת לב מיוחדת בענייננו. מטרתו הייתה מניעת פגיעה ברגשות חיית המחמד, העולה כדי התעללות ומניעת הפעלת לחץ רגשי בדרך לא ראויה על החייב. בדברי ההסבר להצעת החוק נכתב:

לחיות מחמד כגון כלבים חתולים ציפורים וכיוצא בזה אין ערך כלכלי ממש ודרך כלל אין בתמורה המתקבלת במכירתם כדי לכסות את החוב של בעליהם. מטרת העיקול במקרים כאלה היא, איפוא, הפעלת לחץ רגשי על הבעלים במטרה לאלצם לשלם את חובם. שיטה זו איננה ראויה כאשר יש בה הפעלת לחץ פסול.⁴⁴ (ההרגשות שלי - ע"מ).

המחוקק בחר שלא לקבוע איזה בעל חיים יוגדר "חיית מחמד" על מנת להשאיר מקום לשיקול דעת ראש ההוצאה לפועל, כדי שזה יאזן "בין הערך הרגשי הרב שיש לאדם כלפי חיית המחמד, לבין רצונו של הנושה וזכותו לפרוע את חובותיו, אם ניתן הדבר, מחיית מחמד שהערך הכלכלי הוא רב ...".⁴⁵ מנגד, היו שלא הסכימו לשיקול דעת רחב מדיי של ראש ההוצאה לפועל, היות שלעיתים למרות ערכה הגבוה יש לעיקול חיית מחמד משמעות רגשית קשה ביותר ויש להעדיף הקלה בעניין זה.⁴⁶

41. חבר הכנסת, יצחק הנס קלינגהופר: "יש להתפלא שסעיף זה היה חסר עד כה בחוק" (שם, בעמ' 4954). מעניין לראות את הערתו של חבר הכנסת, יוסף גולדשמידט, לפיהם הכוונה בתיקון היא אך ורק לאותם מיטלטלין הנוצצים לנכה מבחינה רפואית ולכן ביקש שלא לקבל את הנוסח המוצע בהצעת החוק: "... שבלעדיהם אינו יכול להתגבר על נכותו". הסברו היה: "אדם שמוגבל בתנועותיו וצריך לשהות הרבה בבית יוכל לומר [חס וחלילה], שהוא צריך להוציא כסף על ספרייתו, להתזיק ספרייה בביתו, או להתזיק לעצמו מכשיר טלוויזיה ..." (שם, בעמ' 956) (ההדגשה שלי - ע"מ). הצעתו להגבלה זו התקבלה בנוסח הסופי.

42. סעיף 22(ג) לחוק ההוצאה לפועל (תיקון מס' 14), תשנ"ד-1994, ס"ח 235. דברי ההסבר פורסמו בהצעת חוק ההוצאה לפועל (תיקון מס' 14), תשנ"ד-1994, ה"ח 403.

43. סעיף 22(אא) לחוק ההוצאה לפועל (תיקון מס' 19), תשנ"ט-1999, ס"ח 139. דברי ההסבר פורסמו בהצעת חוק ההוצאה לפועל (תיקון מס' 19), תשנ"ז-1997, ה"ח 423.

44. ציטוט דברי ההסבר נמצא בפרוטוקול ועדת משנה לתיקונים בחוק ההוצאה לפועל מתאריך 10.12.1998, בעמ' 5.

45. דברי המשנה ליועץ המשפטי לממשלה, עו"ד דוידה לתמן-מסר בדיון בוועדת ההוצאה לפועל, שם, בעמ' 6.

46. דברי חבר הכנסת, יוסף שפירא, שם, בעמ' 8, שציין אירוע שהתרחש בנהריה, שבו נלקח כלב מילר, כחלק מעיקול מיטלטלין שגרתי בבית הוריה. גם היועץ המשפטי לוועדה, השופט (בדימוס) שלמה שהם הצטרף לחשש זה (שם, שם).

4. התיקון הבא – טלוויזיה?

ראינו כי התיקונים לסעיף 22 לחוק לאורך השנים, גם אם מעטים, היו בעלי אופי חברתי-ערכי, אולם לא בעלי אופי עדכני-עכשווי, בהתאם להתקדמות הטכנולוגית-התרבותית-החינוכית בישראל. חשוב בעיקר לענייננו התיקון בעניין היות המחמד, היות שבטיסו הוא איוון בין דרישות הנוכה לבין צרכי החייב, וכן חוסר היתם שבין המיטלטל המעוקל לבין יכולת כיסוי החוב של החייב והפעלת לחץ פסול על החייב, תוך ניצול רגשות וגורמים המשפיעים מאוד על ילדים ועל בעלי החיים עצמם.

הפסיקה עמדה פעמים רבות על הצורך בפרשנות ערכנית של החוק ברוח השינויים התרבותיים-החברתיים-הערכיים שחלים במדינת ישראל.⁴⁷ למרות זאת, בענייננו לא השכילה הפסיקה לעדכן את רשימת המיטלטלין האסורים לעיקול, ובדרך כלל נצמדה למילתיו של סעיף 22.⁴⁸

הצעתי היא אפוא כי הטלוויזיה תיכנס לגדר רשימת המיטלטלין שערכם אפסי בדרך כלל, ושווי פעולת העיקול בכללותה אינו מחזיר כמעט לעולם את חובו של החייב, בעיקר למול היתרונות הרבים שיש לטלוויזיה. זאת גם מאחר שעיקול טלוויזיה יש בו משום התעמרות בחייב ובילדיו ויצירת לחץ נפשי ורגשי פסולים.

לטלוויזיה משמעויות מרהיקות לכת בהיבטים רבים, ביניהם תרבות, חינוך, משפחה, משפט, דמוקרטיה ופוליטיקה, כפי שיפורט בהרחבה בהמשך. זה צוהר לעולם החיצון, במובנו הרחב, למרבית האוכלוסייה – הן כאשר למתרחש במדינה והן כאשר למתרחש מחוצה לה. זה כלי התקשורת הבולט ביותר והמשפיע ביותר במאה העשרים, שעלה ביתרונותיו הרבים על כלל אמצעי התקשורת האחרים ועומד בקנה אחד עם רעיון התפתחות החקיקה בהתאם לטכנולוגיה.⁴⁹ מכאן שמדובר בכלי התקשורת היוצק את מרב התוכן למושג חופש הביטוי. על כך עמד בית המשפט העליון בפסק דינו בעניין ברנד:

47. ראו, למשל דבריו של השופט יואל ווסמן בבג"ץ 58/68 שליט נ' שר הפנים, פ"ד כג(2) 477, בעמ' 513: "אכן, נורמה משפטית – בין חקיקה ובין הלכתית – אינה יצור העומד בפני עצמו. נורמה משפטית היא יצור החי בסביבתו" (נהדגשה שלי – ע"מ); כן ראו בג"ץ 680/88 שניצור נ' הצנזור הצבאי הראשי, פ"ד מב(4) 617, בפסקה 9 לפסק דינו של השופט ברק; דברי השופט שלמה לויין בדע"א 2652/94 טנרלר נ' לה קלוב מדיטראנה (ישראל) (לא פורסם), בפסקה 4: "אינני מסכים לפרשנות המצמצמת של תקנה 482(א) בה דגל בית המשפט המחוזי, פרשנות שאינה תואמת את המציאות והיום של 'עולם קטן', בו קיימים קשרים הדוקים בין המדינות השונות ובו מאפשרת התקשורת המודרנית העברת מידע ביזמנית ... וזולה באמצעות הטלפון, הפקסימיליה ואמצעים אלקטרוניים אחרים כמעט מכל מקום ולכל מקום על פני כדור הארץ".

48. ראו בר"ע (ב"ש) 5014/96 בנק המזרחי בע"מ נ' בלום (לא פורסם) (סייגים שהציב בית המשפט, החורגים מעבר להוראות הדין ברבר נכסים הפטורים מעיקול, דינם בטלות); וכן ע"א כתבי (לעיל, הערה 9) (גם כשמדובר בנכה, אין לפטור מעיקול מכונית יקרת ערך השייכת לו, אם ניתן להתאים לצרכיו החיוניים בנכה מכונית וולה יותרה).

49. כפי שנראה להלן, הטלוויזיה נפוצה ביותר בישראל בפרט ובעולם המערבי בכלל וכן ערכה אינו גבוה במיוחד. לעומת זאת, מכשיר הרדיו, בהיותו דור מאחורי מכשיר הטלוויזיה, אינו עונה על

תפקידה של הטלוויזיה אינו רק לשמש דובר אלא גם לשמש במה לדעות שונות ומגוונות כפי שמורה סעיף 4 של החוק ... כבמה היא המכשיר רב העוצמה והיעיל ביותר להפצת דעות שונות ומגוונות: '... הקול היוצא מתיבת הטלוויזיה נשמע מסוף העולם ועד סופו, ולית אחר דפנו מיניה' (השופט אלון (כתוארו אז) בע"א 7/79 הוצאת ספרים 'החיים' נ' רשות השידור, פ"ד לה(2) 365, 369). 'בעידן המודרני ניתן להחליף דעות. לשכנע ולהשתכנע. רק אם אמצעי התקשורת ההמוניים (הרדיו והטלוויזיה) ... שמוצא פיהם ומראה פניהם מרתקים קהל המונים, והשפעתם על דעתם ועל טעמם מי ישורנה' (מ"מ הנשיא ת. כהן בע"א 7/79 הנ"ל בעמ' 368), ישמשו במה המקיימת את חופש הביטוי' (השופט ברק בבג"צ 399/85 [כהנא] בעמ' 268).⁵⁰ (ההדגשות שלי - ע"מ).

על מנת להשלים את התמונה לגבי חשיבות הטלוויזיה לעומת אמצעי התקשורת האחרים, ראוי להביא את דברי בית המשפט העליון בעניין שלמה כהן:

ככל שהאמצעי יציל יותר בקידום הגשמת חופש הביטוי, הרי ששלילת הנגישות בפני אותו ביטוי, עלולה לפגוע בעקרון חופש הביטוי בצורה קשה יותר.⁵¹

דרישת חזקת המידע הטכנולוגית ואינו מצליח לעמוד בדרישות התמדתיות, החינוכיות, הפוליטיות והטכנולוגיות המצופות מכלי התקשורת במאה העשרים ואחת. בעניין זה ראו בהרחבה בפרק העוסק בייחודיות של הטלוויזיה. מיתרוננו ומחשיבותו של האמצעי החזותי לעומת האמצעי הקולי בעיני המנוקק הישראלי ניתן ללמוד גם על פי תיקון שנעשה לאחרונה בחוק לתיקון דיני הראיות (הגנת ילדים) (תיקון מס' 6), תש"ס-1999, ס"ח 30, שלפיו ניתנת עדיפות להקלטת חזותית על פני הקלטת קולית והשימוש באמצעי הקולי ייעשה אך ורק כאשר לא ניתן לעשות שימוש באמצעי החזותי: "סעיף 5א. תיעוד הקירה: (א) חוקר ילדים יתעד הקירה ילד הנעשית על ידו, במלואה, לרבות כל חילופי הדברים עם הילד הנחקר או בנוכחותו, כדלקמן - (1) באמצעות וידאו; (2) בהקלטת קולית - אם אין אפשרות סבירה לתיעוד באמצעות וידאו ... (ההדגשה שלי - ע"מ).

50. בג"ץ 3472/92 ברנד נ' שר התקשורת, פ"ד מו(3) 143 (להלן: בג"ץ ברנד), בפסקה 3; ראו גם עמיר ליכט, "טלוויזיה בכבלים בישראל - זירה חדשה להתמודדות בסוגיית חופש הביטוי", עיוני משפט טו (תשנ"א) 97, בעמ' 97-98; וכן ראו: Anthony Mughan and Richard Gunther, "The Media in Democratic and Nondemocratic Regimes: A Multilevel Perspective", *Democracy and the Media: A Comparative Perspective* (Richard Gunther and Anthony Mughan - eds., 2000) 1, p. 5.

51. בג"ץ 6218/93 שלמה כהן נ' לשכת עורכי הדין, פ"ד מט(2) 529 (להלן: בג"ץ שלמה כהן), בפסקה 16; אמנם הרברים מתייחסים לביטחון המדינה, אולם "שלום הציבור" וביטחון הדמוקרטיה יכולים גם הם בנקל להיכלל בין העקרונות הציבוריים שעליהם יש לשמור מתוך דאגה לחופש הביטוי במובנו הרחב, בעיקר לאור היות חירות הביטוי הן ציבורית והן פרטית ונוגעת באופן

בדומה להצעתי המובאת, זו שנוסח מוצע שלה מובא בסיומו של המאמר, פעלו מדינות מספר באירופה, בעוד מדינות אחדות מכירות אטיאט בחשיבות מכשיר הטלוויזיה ובהשפעתו רחבת הממדיום, הרבה מעבר לערכו הכלכלי גרידא, ומבקשות להכלילו במיטלטלין האסורים לעיקול. בכך עוסק הפרק הבא.

ג. האיסור על עיקול מכשיר הטלוויזיה – נקודת מבט השוואתית

ההגנה מפני עיקול מיטלטלין מופיעה בכל שיטות המשפט שנבדקו לצורך המאמר הזה. בכל הקשור לעיקול טלוויזיה ההגנה עליה נחלקת לארבעה חלקים כלליים: (א) שיטות משפט שאסרו במפורש עיקול טלוויזיה, כגון: גרמניה, שוודיה, אוסטרליה, סקוטלנד; (ב) מדינות שהמליצו לאסור עיקול טלוויזיה, אך טרם השלימו את הליך החקיקה, כגון: אנגליה, וולס; (ג) מדינות שרשימת המיטלטלין האסורים לעיקול מנוסחת באופן רחב למדי ונתונה לכהונה בכל מקרה ומקרה, אך בדרך כלל מכשיר הטלוויזיה מהווה הרכוש הנגיש ביותר לעיקול, כגון: ישראל; (ד) מדינות שבהן החייב רשאי לבחור את המיטלטלין שיישארו ברשותו כל עוד הוא עומד בתקרת השווי הכספי בחוק, כגון: ארצות הברית.

1. מדינות הקהילה האירופית⁵²

גרמניה

חוקי היסוד הגרמניים מחייבים, בדומה למצב בישראל, את השמירה על כבוד האדם, על תופש המידע, על הזכות לרמת חיים מינימלית ועוד. החקיקה המדינתית כפופה לחוק הפדרלי ולחוקי היסוד ובתי המשפט הפדרליים והמדינתיים שואפים בפרשנותם לשמור על זכויות יסוד אלו, תוך איזון בין צורכי החייב, שמירה על זכויותיו ועל רמת חייו המינימלית לבין זכויות הזוכה ושמירה על שלטון החוק ועל עקרונות חוזיים וחברתיים של ציות לפסקי

⁵² שיר באינטרס הציבורי הכללי. ראו דפנה ברק, "חופש הגישה לאמצעי התקשורת – איזון אינטרסים בתחומי הזכות לחופש ביטוי", עיוני משפט יב (תשמ"ז) 183, בעמ' 183.

⁵³ ההתייחסות שאביא להלן אינה התייחסות לקהילה האירופית כגוף היות שאין דירקטיבה המחייבת את מדינות הקהילה האירופית בכל הקשור לאכיפת החובים המדינתית. הקהילה הוציאה תקנות המחייבות את המדינות בכל הקשור לאכיפת חובים בין-מדינתית. התקנות המחילות על החייב – לו נכסים במספר מדינות – את החוק הקיים במדינה שבה נפתחים גדרו הליכים וקובעות את אופן התיאומים בין הערכאות השיפוטיות השונות, על מנת למנוע מצב בו בעקבות פשיטת רגל או פסק דין מעביר החייב את נכסיו למדינה אחרת ובכך מתחמק מתשלום חובו. ראו: Council Regulation (EC) No 1346/2000 of 29 May 2000 on Insolvency Proceedings (פורסמו ב: Official J. of the Eur. Communities, L 160/1, pp. 1-18, ניתן למצוא ב: http://europa.eu.int/eur-lex/pr/en/oj/dat/2000/l_160/l_16020000630en00010018.pdf התקנות נכנסו לתוקף רק בתאריך 31.5.2002, ואין הן כוללות את דנמרק, וזאת לאחר שנים מספר של התנגדויות, הסתייגויות ושינויים; ראו, למשל: Ian F. Fletcher, "The European Union Convention on Insolvency Proceedings: Choice-of-Law Provisions", 33 *Texas Intl. L.J.* (1998) 119.

דין וקיום חושים. כך בתחום הפרוצדורה בכלל, ובתחום ההוצאה לפועל בפרט. החוק הפדרלי הגרמני, מתוך הצדק החברתי ועקרונות מדינת הרווחה, מאפשר לחייב להוסיף ולהחזיק את המיטלטלין החשובים ביותר לצורכי חייו היום-יומיים לפי בחירתו, והמוציא לפועל אינו רשאי לאשר את עיקולם. זאת על מנת שהחייב יוכל להמשיך בקיומו הכלכלי העצמאי כל עוד אלו נשארים בגדר "חיים צנועים".⁵³ כך למשל, החייב יכול להשאיר ברשותו כיגוד ואמצעים להחזקת דירתו, כגון: ריהוט, מקרר, מכונת כביסה או שואב אבק. החשוב לעניינו הוא שהחוק בכלל אינו מאפשר לעקל מכשיר טלוויזיה, גם כאשר לרשות החייב מכשיר רדיו". עם זאת, החוק הגרמני מאפשר לזוכה עיקול טלוויזיה במקרה שמדובר במכשיר משוכלל או לחלופין צבעוני, אולם או הזוכה מחויב בהחלפת המכשיר במכשיר פשוט או שחור-לבן, בהתאמה, ולתתו לחייב.⁵⁴ כך סעיף 1181(1) לקוד האזרחי הגרמני:

מכשיר טלוויזיה אינו ניתן לעיקול גם כשלחייב יש מכשיר רדיו, אשר יכול להיות מעוקל.⁵⁵

עם זאת, ההחלטה האם לעקל טלוויזיה נתונה לשיקול דעת של בית המשפט, שמכריע לפי המקרה הבא לפניו ומקנה משקל רב לאיכות חייו של החייב. כאשר מדובר במכשיר המדיה היחיד בבית החייב, אין מחלוקת כי מכשיר הטלוויזיה אינו ניתן כלל לעיקול. על מנת להצדיק את האיסור על עיקול הטלוויזיה, החקיקה המדינתית והפסיקה בבתי המשפט המדינתיים נשענות, בין השאר, על הטיעונים הבאים: חינוך, ובפרט חינוך לילדים; רמת חיים סבירה ומינימלית; ושמירת על צרכים מינימליים בהתאם לתקופה שאנו חיים בה: היות הטלוויזיה כלי מרכזי ליישומו של חופש הביטוי, והיותו מכשיר מרכזי לתרבות, לבידור ולפנאי, המהווה פתרון למצוקתם של זקנים ובודדים.

לענייננו חשוב לבחון את הסיבות לפרשנויות שלעיל, וכן לבחון את תכלית החקיקה ואת הצרכים העומדים מאחוריה, בעיקר לאור הדמיון הרב במקומן של זכויות היסוד בשיטות המשפט הישראלית והגרמנית ובאיון שבין זכויות הזוכה לבין זכויות החייב.

בפסק דין מדינתי בעניין *Beschl*⁵⁶ נימק בית המשפט את האיסור של עיקול הטלוויזיה ב"המשך מהלך חיים נסבל". בית המשפט ציין כי המתוקק לא היה מעוניין "לעמוד במקומו"

53. *Methods of Execution of Orders and Judgments in Europe* (Peter Kaye – ed., 1996), 116.

54. תשומת לב לדמיון בין החוק הגרמני לבין משנתו של הרמכ"ם, לעיל הערה 19 והתקסט שלירה. הצעה ברוח זו מובאת בהצעת לתיקון התקנות, שמוצגת בסיומו של המאמר.

55. ZPO § 811 Nr. 1 (Code of Civil Procedure 1877). ברצוני להודות לגב' ארנה כרמל על תרגום הקטעים הרלוונטיים מהחקיקה והפסיקה הגרמנית, כפי שהופיעו בתוך: NJW 1987, Heft 4, pp. 196-197, וכן בתוך: NJW 1990, Heft 30, pp. 1871-1872. תודות לד"ר פבלו לרנר, המכללה האקדמית רמת גן, על ההפניה למידע רב משמעות זה.

56. OLG Stuttgart *Beschl. v. 9.4.1986 – 8 W 357/85*. במקרה זה אישר ראש ההוצאה לפועל (Gerichtsvollzieher) עיקול טלוויזיה צבעונית של חייב. בית המשפט שלערעור ביטל את ההחלטה על ידי שימוש בסעיף 1181(1) לקוד האזרחי לעיל.

מבחינת ההתקדמות הטכנולוגית וביקש למנוע תפיסה מיושנת של הגדרת המושג "איכות חיים". לכן לדירור, "מייצגת הטלוויזיה את הסטנדרט המינימלי שיש להשאיר בידי החייב". הטלוויזיה הפכה למדיה המועדפת על ידי ההמון, והשימוש בה הפך לפעולה יום-יומית פשוטה ומובנת מאליה לא רק לשם בידור אלא גם כדי לספק את היצר התרבותי, החדשתי, הפוליטי, החברתי והמדעי. זה שינוי חברתי עמוק, שבא לידי ביטוי בסעיף 811 לקוד. למען האיוון בית המשפט מציין, כי גם מנקודת מבטו של הזוכה אין פגיעה משמעותית, היות שעלות טלוויזיה נמוכה יחסית לחוב, והזוכה יכול להחליף אותה לטלוויזיה שחור-לבן, שערכה נמוך ביותר.⁵⁷

בפסק דין פדרלי⁵⁸ נקבע כי האיסור של עיקול מיטלטלין ייקבע בהתאם למקצועו של החייב, לגובה החוב ולרמת חייו (Lebens- und Haushaltsführung). התכליות בבסיס הוראת החוק, אליבא דבית המשפט הן: זכותו לרמת חיים סבירה, בהתאם ל"התפתחות חופשית של נפש האדם" ועל בסיס ההגנה המוקנית בתוקף היסוד, לפי עקרונות מדינת הרווחה; ההתפתחות הטכנולוגית של תקשורת המונים בשנים האחרונות הגורמת לטלוויזיה להוות מכשיר המעניק לחייב חיים פשוטים וצנועים. בית המשפט נשען על שני טיעונים עיקריים: ראשית, הטלוויזיה משקפת כיום איכות חיים צנועה ומינימלית, בהיותה כלי שרת ביחסים עם העולם החיצון. לדבריו, "בעבר הייתה טלוויזיה מותרות, אולם כיום כבר לא". הטלוויזיה מביאה לידי ביטוי את הצרכים האישיים של האדם, ובייחוד את האפשרות לקבל מידע לגבי המתרחש ולקחת חלק בחיי התרבות גם על ידי בידור. זאת תוך מתן תוקף להתפתחות האישית של האדם (סעיף 21 ל-GG), כמו גם להעניק לו זכות לחופש מידע. שנית, באיוון מול הזוכה יש לציין, כי ערכה של הטלוויזיה ירד באופן משמעותי, ולכן תפוצתה רתבה כל כך, מה גם שההתפתחות הטכנולוגית סביבה הופכת אותה לכלי שיש להגן עליו. אליבא דבית המשפט אי-עיקול מכשיר הטלוויזיה אינו מוביל לחיסרון לא מידתי בקרב הזוכה, שכן החוק מאפשר את החלפת המכשיר הצבועני במכשיר שחור-לבן או החלפת טלוויזיה משוכללת בטלוויזיה פשוטה יותר, ממילא יותר הזוכה על עיקול טלוויזיה שחור-לבן, היות שהסכום שיוכל לקבל ממכירתה יהיה זעום.

שוודיה

המחוקק השוודי אוסר עיקול מיטלטלין מסוימים בשל צרכיו של החייב, אופיו של הרכוש או סיבות סוציאליות. לכן מיטלטלין המשמשים את החייב בביתו, בהגבלת ערך מסוימת, אסורים כלל לעיקול. כאן ניתן דגש גם במצבה הכלכלי והחברתי של משפחת החייב, כאשר על

57. עם זאת, אליבא דבית המשפט, הזוכה יכול לעקל לחייב את מכשיר הרדיו, היות שהשארית שתי מדיות ברשות החייב מהווה, לדעת בית המשפט, איכות חיים גבוהה מדי. בית המשפט השאיר ב"צריך עיון" את השאלה האם החייב יכול לבחור בין עיקול רדיו לבין עיקול טלוויזיה.

58. BEH, Un. v. 30.1.1990 – VII R 97/89 (FG Münster). בשל חוב של למעלה מ־16,000 מארק גרמני עיקל המוציא לפועל גם טלוויזיה צבוענית וגם מכשיר סטריאו. בית המשפט שלרעור אישר עיקול זה, למרות הגבלות סעיף 811 לקוד.

מבצע ההליך להתחשב במה שהמשפחה מרוויחה ובצרכיה. כך קובע קוד האכיפה בשוודיה:

Chapter 5: Exemptions from seizure

Exemptions which take account of the debtor's needs

§1 The following are exempt from seizure:

1. ...;
 2. **Furniture, household goods and other equipment, to the extent that the property is necessary for the running of the home;**
 3. ...;
 4. Objects which are of such **sentimental value** to the debtor that it must be considered manifestly unjust to seize them;
- [...]

§2 Where the debtor has a family, reasonable consideration should also be given to the use/consumption and needs of the family when determining what may be exempt in terms of §1...⁵⁹

(ההדגשות שלי - ע"מ).

המחוקק מתנה את העיקול בכך שלרכוש המעוקל יש ערך שוק ומחייב את המוציא לפועל להביא בחשבון את עלויות ההליך. חל איסור לעקל רכוש אך ורק לשם הפעלת לחץ על החייב, כמו למשל בעת עיקול רכוש אישי ללא ערך, כדוגמת תמונות וציילומים אישיים. פריט שאינו ניתן למכירה - יחויב הזוכה בהוצאות עיקולו.⁶⁰ רכוש הנחשב "מותרות", כגון מכשיר וידאו אמנם אינו ניתן לעיקול, אולם מכשיר טלוויזיה ייאסר לעיקול אם ערכו נמוך ולחייב יש ילדים.⁶¹ על החייב האחריות לבצע רישום מסודר של הרכוש ובכך להימנע מעיקול סרק. בכל מקרה "שירות האכיפה" (Enforcement Service) מחויב לדאוג להגן על החייב.⁶² מגבלות אלו על עיקול מיטלטלין, הנחשבות מרחיקות לכת, גורמות לזוכים לפנות להליכי עיקול אצל צדדים שלישיים, קרי משכורות וחשבונות בגק.⁶³

⁵⁹ *Utsökningsbalken 5:1 (Enforcement Code)*.

⁶⁰ Kaye (לעיל, הערה 53), בעמ' 312-313.

⁶¹ להשוואה, ראו להלן את המלצות הוועדה הסקוטית: Scottish Law Commission, *Report on*

Poining and Warrant Sale, (Scot Law Com No 177) (April 2000), 43-44, esp. note 82.

⁶² *International Encyclopedia of Laws - Civil Procedure* (Roger Blanpain - Gen. ed., III,

Kluwer L. Int'l, 2002).

⁶³ *An Introduction to Swedish Law* (S. Strömholm - ed., Stockholm, 1981), 130 64.

2. מדינות הקהילייה הבריטית

המדינות המשפטיות בארצות הקהילייה הבריטית משתנה בין מדינה למדינה ונתונה למרות המחוקק המקומי. החוק באנגליה, למשל, המהווה מעין סטנדרט, דומה מאוד לחוק בישראל וכך גם העקרונות המנחים של המחוקק, מהצד האחר של הקשת נמצאות אוסטרליה, שבה החוק ה"פדרלי" מרחיק לכת, אולם רוב הטריטוריות עדיין לא אימצו אותו⁶⁴ וכן סקוטלנד. כל מדינות הקהילייה הבריטית עוסקות תדיר בשינוי נוסח החוק ובהרחבת ההגנה על החייבים, בעיקר מתוך עקרונות חברתיים-הומניים, השומרים על עדכניות ומשתנים בהתאם להתפתחויות טכנולוגיות, חברתיות וכלכליות.

סקוטלנד

מבחינת העקרונות המנחים והערכים הבאים לידי ביטוי בדיני החייבים, סקוטלנד היא אחת המדינות המתקדמות, אם לא המתקדמת ביותר. החקיקה הסקוטית מדגישה זה שנים רבות, ובעיקר משנת 1987, ערכים מתקדמים הן מבחינת התפיסה החברתית והן מבחינה כלכלית. ועדה שהוקמה על ידי משרד המשפטים הסקוטי קבעה, כי הליכי ההוצאה לפועל הקיימים מהווים "מכניזם אפקטיבי לאכיפת חייבים"⁶⁵, אך עם זאת נדרשה לעדכנו על פי העקרונות האלה:

- רשימת המיטלטלין האסורים לעיקול אסור שתהא רחבה מדיי, כך שאמצעי העיקול לא יעלה דבר.
- מבירת מיטלטלין גורם סבל לחייב יותר משהוא מקנה רווח לזוכה, מאחר שערכם נמוך.
- על המיטלטלין להיות בעלי ערך.⁶⁶

64. חוק פשיטת הרגל האוסטרלי משנת 1966 הוא המטפל בדיני חייבים לגבי חייב יחיד ומגדיר הגדרה כללית ביותר את הרכוש האסור לעיקול. (Bankruptcy Act 1966 Commonwealth of Australia, s 116). חוק זה עבר שינויים משמעותיים בשנים 1991 ו-1996: Bankruptcy Amendment Act, 1991 (Austl.); Bankruptcy Legislation Amendment Act, 1996 (Austl.) ושינויים נוספים נדחו בשנת 2001. החוק עוסק בחייב יחיד בלבד, כאשר לגבי פשיטת רגל של תאגידים קיימות הוראות חוק נפרדות, במסגרת "חוק התברות" המקומי - Australia's - Paul B. Lewis, "Can't Pay Your Debts, Mate? A Comparison of the Australian and American Personal Bankruptcy Systems", 18 *Bank. Dev. J.* (2002) 297, p. 316. פירוט המיטלטלין האסורים לעיקול נמצא בתקנות, שמאפשרות את עיקול הפריטים בבית החייב: "that is reasonably necessary for the domestic use of the bankrupt's household; having regard to current social standards." Bankruptcy Regulations, reg 6.03. זאת רק מעוט הטריטוריות אימץ את הוראות ה"Commonwealth".

65. Scottish Law Commission (לעיל, הערה 61), בפסקה 2.25.

66. שם, בפסקה 3.47.

החוק עד שנת 2002 אשר את עיקול המיטלטלין שלהלן:

- (d) books or other articles reasonably required for the education or training of the debtor or any member of his household not exceeding in aggregate value £500 ...;
- (e) toys for the use of any child who is a member of the debtor's household;
- (f) articles reasonably required for the care or upbringing of a child who is a member of the debtor's household.⁶⁷

(ההדגשות שלי - ע"מ).

ניתן לראות את המשקל הרב הניתן לחינוך ובעיקר לילדים ולגידולם. מטרת האיסורים האלה היא למנוע מצב של השפלת החייב, לשמור על יכולתו לגדל את ילדיו ולהמשיך לחנכם ואף לדאוג לחינוכו האישי, גם בתנאי מחיה מינימליים. זאת כחלק מהתפיסה המרכזית לשפר את ההגנה על החייב.⁶⁸

אולם המחוקק הסקוטי לא קפא על שמריו, היות שהרגיש כי לא ניתנה הגנה מספקת לחייב מפני לחץ נפשי ודיכוי כלכלי.⁶⁹ העניין עלה לסדר היום הציבורי ולשם שינוי ההסדר מונתה ועדה שהגישה בחדש אפריל 2000 את מסקנותיה. אחת מההגחיות שקיבלה הייתה, כי יש לשפר את החוק הקיים, שהוגדר "בעייתי אך הכרחי"⁷⁰ מטרת החוק החדש הייתה למצוא גישה חדשה לטיפול בחובות, המבוססת על משא ומתן והסכמים רצוניים בין החייבים לבין הזוכים, תוך הצעת דרכים אנושיות יותר וחלופיות לדרכים הקיימות, כחלק משיפור הנגישות למערכת ומההגנה על החייב ומתוך כוונה לאזן בין האינטרסים של שני הצדדים.⁷¹ החוק החדש מקשה בעניין עיקול מיטלטלין, אשר עיקול פריטים רבים נוספים מעבר לקיים היום ומאפשר עיקול רק למיטלטלין המוגדרים "לא חיוניים".⁷²

67. The Debtor's (Scotland) Act 1987, c18, s. 16(1)-(2). מובאים להלן הסעיפים הרלוונטיים למאמר זה.

68. Enforcement Of Civil Obligations In Scotland – A Consultation Document (Edinburgh, May 2002), para. 4.6.

69. שם, בפסקה 4.5.

70. Debt Arrangement and Attachment (Scotland) Bill Explanatory Notes (And Other Accompanying Documents), p. 2, related to (SP Bill 52) as introduced in the Scottish Parliament on 7 May 2002.

71. שם, בעמ' 4 לדברי ההסבר. יש לציין, כי בין השאר החוק החדש כולל מנגנון לייעוץ משפטי לחייב כחלק אינטגרלי מקיום החוב, בניית "תכנית תשלום" ועוד.

72. בנושא זה ביקש המחוקק הסקוטי להבחין בגחירות בין "חייב עסקי" לבין "חייב פרטי", כאשר מרבית התיקונים בחוק ובעיקר הגישה הכללית של הגנת החייב, מופנים ל"חייב פרטי". ראו דברי ההסבר להצעת החוק, כפי שהובאו בפני הפרלמנט הסקוטי בתאריך SP Bill :7.5.2002; Policy Memorandum, para. 52.

בתשובה לשאלה האם להרחיב את רשימת המיטלטלין האסורים לעיקול נתקלה הוועדה בדעות מנוגדות. מצד אחד ביקשו שלא להרחיב את הרשימה, אולם מנגד נטען כי מוצרי החשמל הביתיים עוד "מותרות" אלא נדרשים בכל בית לפי הסטנדרטים דהיום. לבסוף התליטה הוועדה:

... that one television and one radio are now part of a modest or frugal lifestyle. Moreover, they enable people to keep in touch with the world around them and current affairs and are a cheap form of entertainment. Virtually every household now has them ... The exemptions should however be restricted to items of modest value. Expensive luxury models should remain poindable ... Video recorders, CD players and hi-fi equipment are in our opinion still luxuries and should remain poindable. Deprivation of these items would not give rise to the same hardship or social exclusion as deprivation of a television set or radio.⁷³ (ההרגשה שלי - ע"מ)

יש לציין, כי למרות ההמלצה לאפשר עיקול מכשיר טלוויזיה יקר ערך, הוועדה מציעה לאפשר להחליפו במכשיר "צנוע".⁷⁴ רשימת הנכסים שאינם ניתנים לעיקול מוכיחה, כי רמת היים "צנועה" היא עניין של הגדרה תרבותית-עכשווית, ולכן ניתן למצוא ברשימה זו מכשירים שנחשבו בעבר כמותרות, אך כיום נמצאים כמעט בכל בית, ובפרט מכשיר הטלוויזיה.⁷⁵

הצעת החוק הסופית שהובאה לשולחן הפרלמנט הסקוטי במאי 2002 קיבלה את כל המלצות הוועדה והגדירה את המיטלטלין שלעיל - כגון: טלוויזיה, טלפון, מיקרוגל, מחשב והציוד ההיקפי שלו ועוד - כמי שחוסים תחת הגדרת "נכסים היוניים" ולכן אינם ניתנים לעיקול.⁷⁶

73. Scottish Law Commission (לעיל, הערה 61), בפסקה 3.48.

74. הוועדה המליצה גם לאסור לחלוטין עיקול מכשיר מיקרוגל, גם אם קיים בבית תנור אפייה רגיל היות שילדים שאסור להם להפעיל תנור, בשל הסכנה שבו, יוכלו להפעיל את המיקרוגל וכך גם אנשים בעלי מוגבלויות. עוד ציינה הוועדה, כי משפחות עניות רבות רוכשות מוצרים קפואים, בשל עלותם הזולה, יחסית, ולכך נדרש מכשיר מיקרוגל. לגבי מכשיר טלפון מציינת הוועדה כי מדובר במכשיר חסר ערך, בדרך כלל, ולכן עד היום לא עוקל, אך גם מתוך היכולת לעשות בו שימוש בעת מצוקה.

75. Scottish Law Commission (לעיל, הערה 61), בפסקה 3.47.

76. Debt Arrangement and Attachment (Scotland) Bill, s. 11 (p. 7) & schedule 2 ("non-essential assets") (introduced by section 44(1)) (p. 33).

אנגליה ווילס

עיקול מיטלטלין הוא האמצעי הנפוץ ביותר לאכיפת פסקי דין באנגליה.⁷⁷ סעיף החוק הרלוונטי לענייננו⁷⁸ מאפשר עיקול מיטלטלי החייב, למעט (בין השאר):

(ii) such clothing, bedding, furniture, household equipment and provisions as are necessary for satisfying the basic domestic needs of [the debtor] and his family. (ע"מ - ע"מ).

המחוקק השאיר בידי המוציא לפועל (Sheriff) את שיקול הרעת בכל מקרה ומקרה,⁷⁹ אולם הורגש הוא בהיוונות המיטלטלין.⁸⁰

בשל היות חוק ההוצאה לפועל מיושן הורגש הצורך בשינויו,⁸¹ ובשנת 1998 מונתה ועדה⁸² ששמה לה למטרה אכיפה יעילה לטובת הנוכה, תוך שמירה על זכויות החייב, בעיקר זה הנמצא בקשיים כלכליים ואינו יכול להחזיר את חובו מטעמים אובייקטיביים.⁸³ במקביל היה על הוועדה להתאים את החוק לאמנות האירופיות בדבר זכויות אדם, שנכנסו לתוקף בבריטניה באוקטובר 2000. הוועדה הושפעה הן מהוועדה האירופית לזכויות אדם (ECHR) והן מהוועדה הסקוטית לשינוי חוק אכיפת החיובים.⁸⁴

Blackstones Civil Practice (Charles Plant – ed.-in-chief, Bath, 2000), 812-813, 2574-77, 2575, 2718-2719.

Courts and Legal Services Act 1990, s. 15(1)(a)-(b), amending the Supreme Court Act 1981, s. 138(3A)(a); County Courts Act 1984, s. 89(1)(a).

Duncan Black and Claire Sandbrook, *Enforcement of a Judgment* (9th ed., London, 1997), 69.

80. יצוין כי החוק מאפשר לחייב בתוך חמישה ימים מיום העיקול לציין בפני המוציא לפועל את המיטלטלין הנחשבים בעיניו כ"חיוניים". בכל מקרה של ספק, המוציא לפועל יכול לעקל את הרכוש ביישום ולאחר מכן לבחון את סוגיית הבעלות. ראו: Blackstone's (לעיל, הערה 77), בעמ' 813.

81. "Yet the process of levying distress is an arcane one and the present law, ... is riddled with inconsistencies, uncertainties, anomalies and archaisms". *Wilson v. South Kesteven District Council* [2000] EWCA Civ 218 (13th July, 2000).

82. Jack Beatson, *Independent Review of Bailiff Law: A Consultation Paper* (The University of Cambridge Centre for Public Law, March 2000), Introduction, para. 1. באתר האינטרנט: [URL: <http://www.dca.gov.uk/enforcement/appendix3.pdf>]. בחודש יוני יצא הדוח הסופי, הכולל המלצות: Report: *Independent Review of Bailiff Law* (The University of Cambridge Centre for Public Law, June 2000). את הדוח הסופי ניתן למצוא באתר האינטרנט: [URL: <http://www.dca.gov.uk/enforcement/beatson.pdf>]. (ההפניות להלן יתייחסו לדוח הסופי (מחודש יוני 2000), אלא אם יצוין אחרת).

83. שם, בעמ' 18.

84. The Scottish Law Commission's Discussion Paper No. 110, *Poining and Sale: Effective*.

ניתן לראות, אם כן, כי האיזון בין זכויות החייב לבין זכויות הנוכה, שלא נעשה בעבר באופן הראוי, החל לשחק תפקיד מהותי בקביעת מדיניות המחוקק האנגלי מאז היכנסו "תחת כנפיו" הזכויות האירופיות,⁸⁵ וכי יש חשיבות רבה לאיזון זה כאשר אין כל ערך למיטלטלין המעוקלים או לחלופין כשערכם נמוך ועיקולם מהווה מעמסה כבדה על החייב, לעומת כיסוי מוערי לחוב, מצד הנוכה. המלצת הוועדה הייתה למנוע את העיקול של:

- (d) books or other articles including a computer reasonably required for the education or training of the debtor or any member of the debtor's household not exceeding in aggregate value £1,000 or such amount as may be prescribed in regulations made by the Lord Chancellor;
- (e) toys for the use of any child who is a member of the debtor's household;
- (f) articles reasonably required for the care or upbringing of a child who is a member of the debtor's household.⁸⁶

(ההדגשות שלי - ע"מ).

כמו כן המליצה הוועדה לשקול את הוספת המיטלטלין הבאים לרשימה זו:

I have concluded that section 16 of the Debtors (Scotland) Act 1987 provides a useful model for rationalisation and simplification of the position in England and Wales. It would be possible ... to add to the items exempt a television set, a radio, a microwave oven and a telephone, all of modest value, and items of particular sentimental value to an aggregate value of £150.⁸⁷

(ההדגשות שלי - ע"מ).

73. *Enforcement and Debtor Protection* (November 1999). ראו לעיל הטקסט שליד הערה 73. גם הקווים המנחים של הוועדות היו זהים. ראו: Beatson דוח מארס (לעיל, הערה 82), בפסקה 7.2.

85. הוועדה התחשבה במפורש ובברור בהוראות ה-ECHR, כאשר פתחה את המלצותיה במשפט: "To minimize the risk of a successful ECHR challenge, the regime governing distress by bailiffs be set out clearly in one place, preferably in a statute"

82, בעמ' 18.

86. שם, בעמ' 44.

87. Beatson דוח מארס (לעיל, הערה 82), בפסקה 7.5. זאת ברוב הצעות הוועדה הסקוטית: Scottish Law Commission (לעיל, הערה 61).

יש לשים תשומת לב לדגשים המודרניים מבהינה חברתית-תרבותית המצויים בהצעה זו: מושם דגש רב ביותר בחינוך הילדים ועדיפות להימצאותו של מחשב ביתי – הנכלל במפורש ברישומה – על טלוויזיה, שאותה ניתן להכניס ככל הנראה לרשימת האסורים בעיקול כבר כיום. ההמלצות מאפשרות לחייב להודיע בתוך המישה ימים מהם המעוקלים "המוגנים" מבחינתו כל עוד הם בערך המרבי המצויין בתקנות.

נראה כי אף על פי שהמחוקק הבריטי טרם אימץ את המלצות הוועדה,⁸⁸ תל שינוי קיצוני בגישתו והוא נוכח לראות כי החוק הקיים ארכאי ואינו עומד בהתקדמות הטכנולוגית ובדרישות התקופה שאנו חיים בה, בעיקר היות שנחקק בהתאם לעקרונות שומנם תלף לפני שנים ולאור חשיבות זכויות האדם בכלל וזכויות הילד (בהדגשת חינוכו) בפרט.

3. ארצות הברית

לרשות חייב בארצות הברית עומדת האפשרות לבחור בהליך אכיפת החיובים. ניתן לומר, כי בדומה למצב בישראל, החייב יכול לפנות להליך הוצאה לפועל ולחסות תחת חוק אכיפת החיובים (Fair Debt Collection Practices)⁸⁹ או לפנות להליך פשיטת רגל.⁹⁰ הקוד הוא פדרלי, אולם המדינות יכולות להמליט אם להחילו או לקבוע שהחייב יכול לבחור אם לפנות לפתרון הפדרלי או המדינתי. בכל מקרה, לענייננו, עקרונות איסור העיקול דומים הן בין המסלולים הפדרליים והן בין המדינות לבין עצמן היות שהמחוקק הפדרלי הכפיף את כל הרשויות ליצירת סעיף למיטלטלין האסורים לעיקול הן בהליך הוצאה לפועל והן בהליך

88. בפרסומו הרשמי לקראת הצעת החוק הציע שתי חלופות – האחת כללית, המשאירה את שיקול הרעת למוציא לפועל באופן גורף, ללא כל אזכור של פריטים מסוימים האסורים לעיקול, אלא בדומה למצב בהיום, והאחרת – אימוץ ההצעה שלעיל. ראו התזכיר להצעת החוק: Lord Chancellor's Department, *A Single Piece Of Bailiff Law And A Regulatory Structure For Enforcement* (July 2001) – Annex E. ניתן למצוא את התזכיר באתר האינטרנט: www.lcd.gov.uk/enforcement/enfrev01/index.htm

89. 15 USC 1692 et seq. (להלן: FDCPA). הסעיף המאפשר את הבחירה בין הליך הוצאה לפועל לבין הליך פשיטת רגל לעניין המיטלטלין האסורים לעיקול הוא 11 USC 522(b), שלפיו החייב יכול לבקש את מניעת העיקול לפי סעיף קטן d או לפנות לחוק פדרלי אחר (קרי FDCPA) או לחוק המדינתי.

90. גם כאן החייב יכול לבחור בין מסלול Chapter 7 לבין מסלול Chapter 11/13 בקוד האמריקני. בעיקרון, הקוד אינו מבחין בין חייב פרטי לבין חייב-תאגיד. פרק 7 (Liquidation) מאפשר לחייב להעביר את כל נכסיו לזוכים וניתן לו הפטר לגבי כל חובותיו הקודמים. פרק 13 לצרכנים ופרק 11 לעסקים ולצרכנים בחובות גדולים מאפשרים לחייב לשמור על נכסיו כעת ולפעול לפי תכנית פריסת חוב לאורך תקופה מוגדרת מראש. ראו: Elizabeth Warren and Jay L. Westbrook, *The Law of Debtors and Creditors: Text, Cases, and Problems* (3rd ed., New York, 1996), 219; להשוואה בין ארצות הברית לבין אוסטרליה ראו: Lewis (לעיל, הערה 64), בעמ' 302-315. אנב ניתן לאלץ את החייב להיכנס להליך (11 USC 301, 303), אולם המשמעות זהה לכניסה מרצון. החייבים בדרך כלל מעדיפים את פרק 13, היות שזה מאפשר לשמור על נכסים רבים, תוך תכנון עתידי של המצב הכלכלי והיצאה הנראית לעין, בסווח קצר יחסית,

פשיטת רגל.⁹¹ החוקים שלעיל מטרתם שמירה על זכויות החייב ואפשרותו לפתוח דף חדש ("fresh start"), תוך אכיפת החוב לטובת הלווה.⁹² עם זאת, ה־FDCPA שם לנגד עיניו מטרה אחת – להגן על החייב מפני ניצול זוכים לרעה של הליכי ההוצאה לפועל⁹³ על ידי הלווים ובכך לאפשר לחייב לשמור על חיים מינימליים. פרק 11 לקוד קובע כך:

...
d) The following property may be exempted under subsection (b)(1) of this section:

...
(3) The debtor's interest, not to exceed 450 \$ in value in any particular item or 9,300 \$ in aggregate value, in **household furnishings, household goods, wearing apparel, appliances, books, animals, crops, or musical instruments, that are held primarily for the personal, family, or household use of the debtor or a dependent of the debtor.**⁹⁴ (ע"מ) (ההדגשה שלי – ע"מ).

קביעת המיטלטלין האסורים לעיקול נעשית מסיבות מספר, ביניהן: שמירה על רכוש הנחין לחייב כדי לשרוד; שמירה על כבודו, תרבותו ודתו של החייב; מתן אפשרות לחייב לשקם את מצבו הכלכלי ולקבל הכנסה בעתיד; הגנה על משפחתו של החייב מפני הפיכתה למשפחה ענייה; מניעת היות החייב ומשפחתו נטל על החברה והעברת הנטל ללווה.⁹⁵

מהמצב הכלכלי הקשה שאליו החייב נקלע, אופן הבחירה בין ההליכים אינו מענייננו כאן ולכן לא אכנס להבדלים בין הפרקים ולמהותם לגבי המייב ויכולת פירעונו, אלא לעקרונות המנחים של ההליך בלבד.

91. Conrad F. Meis, "Note: A Tale of Two Debtors; The Need for Iowa to Reform the Inequities in Protection Afforded Debtors with IRAs and ERISA-Qualified Plans", 81 *Iowa L. Rev.* (1995) 423, p. 428.

92. Lawrence Ponoroff, "Exemption Impairing Liens Under Bankruptcy Code Section 522(f): One Step Forward And One Step Back", 70 *U. Colo. L. Rev.* (1999) 1, p. 1.
Rose J. Murphy, "Bankruptcy Exemptions: The Need For Uniformity In The United States and Canada", 21 *N.Y.L. Sch. J. Int'l & Comp. L.* (2001) 127, p. 132.

93. Alane A. Becket, "An Uneasy Harmony: The Intersection of the Bankruptcy Code and the Fair Debt Collection Practices Act", 51 *ABI J. LEXIS* (2002) 2.

94. 11 USC § 522 (2002). פרקים 7 ו־13 מפנה לאיסורים אלו וכך גם בתי המשפט הפדרליים והמדינתיים העוסקים בהליכי הוצאה לפועל. ראו: G. Marcus Cole, "The Federalist Cost of Bankruptcy Exemption Reform", 74 *Am. Bankr. L.J.* (2000) 227, p. 228.

95. ראו: Lowell P. Bottrell, "Comfortable Beds, A Church Pew, A Cemetery Lot, One Hog, One Pig, Six Sheep, One Cow, A Yolk Of Oxen Or A Horse, And Your Notary Seal: Some Thoughts About Exemptions", 72 *N. Dak. L. Rev.* (1996) 83, p. 85. ראו גם: Murphy (לעיל, הערה 92), בעמ' 137.

המדינות אינן חייבות לאמץ הריגים אלה וכל אחת רשאית לקבוע את המיסלסלין האמורים לעיקול, דבר שיוצר לעתים בעיות, בעיקר לאור יכולת החייב "לנדוד" בין המדינות בהתאם להקלות-בכוח לגביו. שלושים וחמש מדינות החריגו את האיסורים הפדרליים האמורים, ולכן אין החייב יכול לבחור לפנות לקוד הפדרלי אלא מחויב לפנות להריגים המדינתיים, ששונים באופן משמעותי בין המדינות,⁹⁶ בין השאר, בשל מדיניות הערכים החברתיים השונים בין המדינות.⁹⁷ כך גם מתאפשר למדינה לשנות את הפריטים האסורים לעיקול לאורך הזמן, בהתאם לשינויים חברתיים, כלכליים ואחרים, המתרחשים בתחומה ומחוצה לה.⁹⁸ במיצוט המדינות נעוצה ההגנה על החייב ועל רכושו בחוקה, שמתווה מדיניות כללית, ותכניה מצויים בחוק.⁹⁹ חוקי מקצת המדינות מביססים על "חיים ממוצעים של אזרח המדינה", ורוב המדינות מתאימות את האיסורים למצבן הדמוגרפי הכלכלי-החברתי.¹⁰⁰ כך למשל, חוקי מדינות ניו המפשייר,¹⁰¹ אוקלהומה¹⁰² וטקסס¹⁰³ מתמקדים בבעלי חיים המצויים בחוות האסורים לעיקול; החוק בקנזס מדגיש רכוש כללי למחיה, כגון: דלק, מוון וביגוד;¹⁰⁴ באידהו אוסרים עיקול ביגוד וחיות מחמד;¹⁰⁵ קונטיקט אוסרת עיקול ציוד רפואי הכרחי לחייב וכן טבעות נישואין ואירוסין;¹⁰⁶ דלאור אוסרת לעקל מכוונות תפירה;¹⁰⁷ וחלק מהמדינות מאפשרות לחייב לשמור על כלי הנשק שלו.¹⁰⁸

96. ראו, למשל, שם, בעמ' 128.
97. שם, בעמ' 129. לטענת המחבר, ניתן ורצוי לאחד את רשימת האיסורים, על מנת לאפשר שוויון ועקביות.
98. ראו: Brent Patrick, "The Collection and Enforcement of Money Judgments in Tennessee", 2 *Tenn. J. Prac. & Proc.* (1998) 3, p. 8.
99. חוקת צפון דקוטה קובעת כי אין לעקל: "A reasonable amount of personal property; the kind and value shall be fixed by law" (N.D. Const. Art. XI, § 22). חוקת מינסוטה קובעת: "A reasonable amount of property shall be exempt from seizure or sale for the payment of any debt or liability. The amount of such exemption shall be determined by law." (Minn. Const. Art. I, § 12).
100. ראו: Bottrell (לעיל, הערה 95), בעמ' 90. הנתונים להלן מתבססים על מאמר זה וניתנים רק לשם המחשת מסקנותיו, בהקשר לענייננו.
101. N.H. Rev. Stat. Ann. § 511.2(X)-(XIII) (1983 & Supp. 1995).
102. Okla. Stat. Ann. tit. 31, § 1(10), (12), (14), (15), (16) (West 1991).
103. Tex. Prop. Code Ann. § 42.002(a)(10)-(11) (West 1984 & Supp. 1995). גם עיקול ציוד ספורט אסור (8)(a).
104. Kan. Stat. Ann. § 60-2304(a) (1994).
105. Idaho Code § 11-605(b) (1990). החוק מאפשר גם לשמור על זכויות במקורות מים, הייחודיים למדינה זו [Id. § 11-605(6)]. ראו: Bottrell (לעיל, הערה 95), בעמ' 90.
106. Conn. Gen. Stat. Ann. § 52-352b(k) (West 1991) & § 52-352b(f).
107. Del. Code Ann. tit. 10, § 4902(c) (1975).
108. בקונטיקט ניתן לשמור על נשק, ציוד צבאי ומדים של חבר מליציה או של כוחות מזוינים [Conn. Gen. Stat. Ann. § 52.352b(i)]; באידהו אין לעקל כלי נשק - Idaho Code § 11-605(1)(a); באוקלהומה - אקדז [Okla. Stat. Ann. tit. 31, § 1(A)(14)]; בטקסס - שני

הקוד הפדרלי, כמו גם חלק מן המדינות, מאפשרים לחייב לכהור את המיסלטלין שברצונו לשמור כל עוד ערכם עומד בעלות הקבועה בחוק.¹⁰⁹ כך ניתן לשמור הן על גמישות והן על חופש הבחירה של החייב, בהתאם לרצונו האישי, לצרכיו, למצבו באותה העת, לתרבותו, לגישתו הכללית לערכים שונים ועוד. בתוך כך החייב יכול לכהור אם לשמור לעצמו ולבני ביתו מכשיר טלוויזיה או אף מכשיר וידאו, כל עוד אין עלותם תורגת מהעלות הקבועה בחוק. עם זאת נראה כי גם הגדרות החוק הקיימות כיום בשאר המדינות מאפשרות לחייב לשמור על מכשיר הטלוויזיה שבביתו, בעיקר לאור תפוצתו הרחבה של המכשיר¹¹⁰ ולאור עלותו הנמוכה כל כך וחשיבותה לקשר עם העולם החיצוני, בעיקר במקומות מבודדים ומרוחקים.

4. סיכום

המדינות שחקיקתן הוצגה לעיל בתלקות לשלושה: מדינות שחל בהן איסור מפורש לעקל מכשיר טלוויזיה (גרמניה, סקוטלנד ושוודיה); מדינות שהאיסור של עיקול טלוויזיה מתפרש אצלן מתוך הפסיקה, הפרקטיקה או הפרשנות (ארצות הברית); ומדינות שבכוונת המחוקק לשנות את החוק על מנת שלא לאפשר עיקול טלוויזיה (אנגליה). הקבוצה הנוספת, שלא נגזתי בה, היא קבוצה נרחבת של מדינות שבהן לא אסרו עיקול טלוויזיה, ולכל היותר שיקול הדעת של המוציא לפועל כפוף לנסיבות המקרה, בהתאם לסכום מרבי הקבוע בחוק על מנת לשמור על צורכי החיים המועריים של החייב ושל משפחתו. כך החוקים באוסטריה,¹¹¹ באיסלנד,¹¹² באירלנד,¹¹³ בבלגיה,¹¹⁴ בדנמרק,¹¹⁵ בהודו,¹¹⁶ ביוון,¹¹⁷ בלוקסמבורג,¹¹⁸

כלי נשק [Tex. Prop. Code Ann. § 42.002(a)(7)].

109. כך צפון דקוטה [(1995) 28-22-03.1(1) N.D. Cent. Code §], דלאור [Del. Code Ann. § 11 USC 522(d)(3) (3) Ala. Code § 6-10-6]; ראו גם: [fit. 10, § 4903 (Supp. 1994)]. אלבמה [6-10-6 Ala. Code §]; ראו גם: [fit. 10, § 4903 (Supp. 1994)].
 110. ראו להלן בתוגים בפרק ד.
 111. EO, arts. 250-252: Exemptions from Distress. מטרת החוק האוסטרי היא שיפור הרגלי התשלום של החייב, כמטרה חברתית וכלכלית. ראו: Kaye (לעיל, הערה 53), בעמ' 22.
 112. Enforcement Act 1989.
 113. Enforcement of Court Orders Act 1926, sec. 7; Enforcement of Law (Occasional Powers) Act 1924.
 114. Code of Civil Procedure.
 115. השימוש בעיקול הולך ומתמעט, מאחר שהערך הכלכלי שלו מועט ביותר בעבר הונכה. ראו: Int'l Encyclopedia (לעיל, הערה 62), בעמ' 109.
 116. Civil Procedure Code 1908, art. 60(1). כאשר ההוצאות בעבור ההחזקה של המעוקל עולות על ערכו – אסור לעקל, כפי שנקבע בפסק הדין Teeka v. State of Uttar Pradesh, AIR 1961 SC 803. Int'l Encyclopaedia (לעיל, הערה 62), בעמ' 159.
 117. 8th Book of the Code of Civil Procedure, art. 953(1), (3) & (4).
 118. Int'l Encyclopaedia (לעיל, הערה 62), בעמ' 159.

בליטא,¹¹⁹ במצרים,¹²⁰ במרוקו,¹²¹ בגורוגיה,¹²² בספרד,¹²³ בצרפת,¹²⁴ בקניה,¹²⁵ ברומניה,¹²⁶ וכפי שראינו לעיל – גם בישראל. נוסח הוראות החוקים דומה בדרך כלל ומכיל את המיסלסלין העיקריים הנחוצים לחייב ולבני משפחתו, כגון: כלי מיטה, כלי אוכל, מזון לתקופה מוגבלת, רכוש להפעלת עסק פרטי או למקצוע, בעלי חיים המשמשים למשק הפרטי ועוד, ואילו הטלוויזיה נחשבת בהן עדיין כמותרות.¹²⁷

התשוב מבחינתנו הוא התכלית שבאיסור העיקול והסיבות לאיסור עיקול מכשיר הטלוויזיה – תכלית זו היא בעיקרה חברתית-תרבותית, ובין השאר בעלת משמעויות דמוקרטיות וכלכלית, שעיקרה מניעת התעמרות בחייב גם במחיר מסוים שהזוכה משלם. תכלית זו מובילה להבנה שכיום מדובר במכשיר שאינו בגדר מותרות, וכי הוא הקשר של משפחות רבות לעולם החיצון. כך גם הושם דגש בחינוך ילדי החייב, על כלי למימוש עצמי ועל דרישה שלא להשפיל את החייב ואת משפחתו ואף על ערכה הנמוך של הטלוויזיה, בעיקר ביחס לזכותו של הזוכה להחזיר את תוכו. תכליות וסיבות אלו יעמדו במרכז הפרק הבא, שיסביר את מקומה המרכזי של הטלוויזיה בחיינו ככלי חברתי-כלכלי-פוליטי-משפטי.

118. Code de Procédure Civile, art. 59.

119. Code of Civil Procedure, arts. 372-476. אסור לעקל רכוש שערכו עולה על ערך החוב והחייב יכול להתליט מה יעקל ומה לא. ציוד לתינוקות אסור לעיקול. ראו: Int'l Encyclopaedia (לעיל, הערה 62), בעמ' 143.

120. The Egyptian Code of Civil Procedure, arts. 274-486. על הזוכה לנקוב במפורש במיסלסלין שהוא מבקש לעקל (סעיפים 280-281 לקוד), והוא יכול לעקל כמעט הכול, למעט רכוש בעל מאפיינים סוציאליים, בין השאר נקבות בעלי חיים הנחוצות לשימוש המשפחה (סעיף 305). העיקול יתבצע ללא קשר לגובה החוב. ראו: Int'l Encyclopaedia (לעיל, הערה 62), בעמ' 85-87.

121. Civil Procedure Code, art. 455.

122. הפרטים הניתנים לעיקול מתוארים ב־Recovery Act 1984. החייב יכול לציין את הרכוש המועדף עליו, אך ההחלטה הסופית נתונה בידי המוציא לפועל.

123. סעיף 1124 (1) לחוקה (CE) מחייב הגנה על זכותו של הזוכה לאכיפת החוב. המיסלסלין הניתנים לעיקול מצויים בסעיף 592 ל־Code of Civil Procedure.

124. Law No. 91-650 of 9 July 1991 & Law No. 92-755 of 31 July 1992, art. 39. בחוק מודגש איסור עיקול רכוש המשמש את ילדי החייב, אולם אין מצוינת טלוויזיה – הכלי אותו מעקלים יותר מכל מיטלטלין אחר. ראו: Kaye (לעיל, הערה 53), בעמ' 95.

125. עיקול המיסלסלין מעוגן בחוקה [סעיף (א)171]. הרכוש האסור לעיקול מופיע ב־Civil Procedure Act & Rules, art. 44.

126. Code of Civil Procedure. החוק מבחין בין המיסלסלין האסורים כלל לעיקול (סעיף 406), מיטלטלין המותרים לעיקול רק בשאין דבר אחר להיפרע ממנו (סעיף 407) ומיסלסלין שניתן לעקלם בכל מקרה (סעיף 408).

127. הבדלים מסוימים ניתן למצוא בסדר הפנימי של הוראות החוק, קרי בין סעיפי המשנה המרכיבים את ההוראות לגבי מיטלטלין האסורים לעיקול. נראה כי הבדלים אלו נובעים מהבדלים תרבותיים-חברתיים בין המדינות ולפיכך משתנה הדגש בין כל מדינה ומדינה.

"אני שונא טלוויזיה, אני שונא אותה כמו לאכול בוטנים,
אבל אינני יכול להפסיק לאכול בוטנים"
אורסון וולס

ד. השיבות הטלוויזיה – היבטים חברתיים, דמוקרטיים ומשפטיים

מטרת הפרק היא להציג את החשיבות הרבה שיש למכשיר הטלוויזיה מעבר לערכו הכספי והאינסטרומנטלי, קרי התייחסות אליו כאל מיטלטלין בלבד, כפי שעולה מחוק ההוצאה לפועל. זאת על מנת להראות כי לעיקול טלוויזיה משמעויות מעבר למישור הכלכלי המידי של החייב – משמעויות במישור החברתי-זוהינזוכי הכללי ובמישור זכויותיו המשפטיות של החייב. זאת בראייה כללית ובעיניים ישראליות.

טלוויזיה היא "העברת מראות למרחקים"¹²⁸, תופעה של המאה העשרים. היא מסמלת שלב מהפכני חדש בתקשורת האנושית ומהווה מיצוץ (סינתזה) של כלי תקשורת שהיו קיימים עד לידתה: תאטרון, עיתון, רדיו, קולנוע, וכמו כל מיצוץ, היא גדולה מסכום מרכיביה, ויש בה ייחודיות שאין באף לא אחד מכלי התקשורת האלה.¹²⁹ השפעותיה ניכרות בתחומים רבים ומגוונים בחיינו – בהינוך ובחברה, ועליהם אעמוד להלן: בתחום המשפט – למשל, בדיני הנוזיקין¹³⁰ ובדיני הראיות;¹³¹ וכן בתחום הצבאי, כגון שימוש בהונאה

128. האנציקלופדיה העברית, כרך יח (ספרית פועלים, 1988), 735.

129. אלחנן גפני, "הטלוויזיה", העין השלישית – תקשורת המונים ויחסי ציבור, כפי שמופיע בתקשורת המונים נתמר גורדון – עורכת, בית הספר התיכון החדש, תשמ"ח) 20, בעמ' 22.

130. במהלך שנות התשעים החלו דיני הנוזיקין להכיר בטלוויזיה כגורם, שיש להתייחס אליו בכל הקשור להשפעתה על נזק לא-ממוני, הנגרם מטראומה נפשית בעקבות ידיעה על פגיעתו של קרוב משפחה (בדרגה ראשונה) או פגישה עם הנפגע בסמוך לאירוע, אך לא במהלכו. סוגיית "הקרוב הגעדר" עלתה באנגליה לאחר התמוטטות יציע אוהדים בתחילת משחק כדורגל חשוב, שבו נהרגו עשרות אנשים ונפצעו מאות. קרובי הנפגעים דרשו הכרה בנזק נפשי שנגרם להם, בין השאר לאור צפייתם במשחק בשידור חי בטלוויזיה ולאור ידיעתם הפוזיטיבית, כי קרוב משפחתם מדרגה ראשונה יושב ביציע המגרש באותו הזמן. ערכאה ראשונה שרנה בעניין הכירה בזכותם לתבוע את המדינה (ליתר דיוק את מפקד המשטרה המקומית שהאשם ברשלנות ולכן באחריות למתרחש), בעיקר לאור היות הצפייה בטלוויזיה מספיקה כדי להעמיד את רמת הוודאות בזמן ובמקום הנדרשת להכרה ברשלנות. פעולת צופה הטלוויזיה, טען שופט ערכאה זו, מציבה את הצופה במגרש עצמו, בדיוק כמו הצופה בטלוויזיה, המשתמש במשקפת ואף יותר מכך, בשל הפעולה הזוהה של המוח בעת שתי הפעולות (1 All ER 379 [1991] Jones v Wright). כמו כן, העברת המשחק בשידור חי הייתה פעולה צפויה לגבי מפקד המשטרה ומכאן הקשר הסיבתי לצופי הטלוויזיה. אמנם רעה זו נדחתה בערעור, בעיקר בשל דחיית הטענה להקמת קרבה מספקת "בזמן ובמקום" (3 All ER CA 88 [1991] Jones v Wright), אולם התפיסת העקרונית, שלפיה קרובים מדרגה ראשונה, שצופים בטלוויזיה ומוזהים בה פוזיטיבית את קרוביהם, זכאים לפיצוי בגין נזק נפשי, הוכרה עקרונית בבית הלורדים על ידי השופטים לורד אקנר (Lord Ackner) ולורד אוליבר (Lord Oliver).

ובלוחמה פסיכולוגית.¹³²

במישור החברתי הטלוויזיה נתפסת כחיונית לחברה המודרנית.¹³³ היא מפעילה על הצופה פעולה מעמיקה וחזקה הרבה יותר מכל מדיה אחרת.¹³⁴ ומשמשת מעבר לבידור גם העשרה אינטלקטואלית ואמנותית. טלוויזיה היא תוויה חברתית-תרבותית, המחברת את

Oliver ברעות יחיד (1 [1992] *Alcock v. Chief Constable of the South Yorkshire Police*) AC 310, [1991] 4 All ER 907, [1991] 3 WLR 1057, 8 BMLR 37. בישראל אין היצמדות פורמלית לדרישת קרבת "זמן ומקום", ולכן סביר כי יכירו בדרישה כזאת בעיקר על רקע ההשפעה-בכוח שיש לטלוויזיה על הצופה, בעיקר בשידור ישיר (ראו ע"א 642/89 עזבון המנוח מאיר שניידר ד"ל נ' עיריית חיפה, פ"ד מו(1) 470; ע"א 80/88 אלסותה נ' דהאן, פ"ד מד(3) 397; רע"א 5803/95 צירן נ' צח, פ"ד נא(2), 267).

131. בתחום דיני הראיות אפשרה הטלוויזיה מהפך ביחס לעדויות מצולמות, בהשוואה לעדות בעל פה בעיקר בשל הפריצה הטכנולוגית הגלומה בה ומתוך התקדמות המשפט עם התקדמות הטכנולוגיה. עמד על כך בפירוט רב הגשיא אגרנט בע"פ 382/75 חמיס נ' מדינת ישראל, פ"ד (2) 729, בעמ' 742-743: "כאשר במרוצת הזמן חלה השתכללות גדולה של אומנות הצילום וההסרטה, קמה תיאוריה חדשה לענין כשרותו הראייתית של סרט נע (או של צילום סטטי), שידה היום על העליונה, והיא: בתנאים מתאימים, יכול שהסרט (או הצילום) ישמש, בנוגע לאירועים שהתרחשו במציאות והנראים בו, משום ראיה המדרבת בעד עצמה ואינה תלויה בעדותו המאשרת של עד ראיה; בחינת היותו 'עד אילם'." (ראו גם יעקב קדמי, על הראיות - הדין בראי הפסיקה (חלק שני, מהדורה משולבת ומעודכנת, תשנ"ט), 944-942; ע"פ 2653/98 בן דוד נ' מדינת ישראל, פ"ד גב(4) 529, בעמ' 535-536; על החלפת הראיה הטלוויזיונית את העד בשל התפתחות הטכנולוגיה ראו החלטת בית המשפט העליון של אירלנד *Dunne v. D.P.P.* [2002] IEBC 25, Para. 10 & 15; נוסף על כך, לאתרונה אישר בית המשפט העליון את השימוש בשיתח ועידה חזותית בין-לאומית, למרות העדר תוראה לכך בפקודת הראיות [נוסח חדש], תשל"א-1971 (דמ"י נ"ח 421), ובשל התפיסה כי השינויים הטכנולוגיים גרמו להוראת סעיף 13 לפקודה להיות מיושנת: "האמצעים הטכניים הקיימים כיום מאפשרים הקלטת העדות בעזרת מיכשור של ויראו ואמצעים אלקטרוניים אחרים, שיוכלו לתת תמונה, פחות או יותר ברורה, על מהימנותו של עד, שאפילו חקירתו בחקירה שכנגד הוקלטה. השיקול שגביית העדות כחול תמנע מהשופט התרשמות ישירה מהעדות פחת בהרבה בחשיבותו וכך גם האבחנות בין התובע לנתבע." (רע"א 3005/02 *Smithkline Beecham* P.L.C. נ' אוניפארם בע"מ, פ"ד נו(6) 865, בעמ' 868).

132. כך למשל, ניסו תחנות טלוויזיה עירקיות לחדוץ פחד ודהימו-ליציה בקרב הכוחות האמריקנים במלחמת המפרץ (רוברט ה' סקילס, ניצחון וראי במדבר - צבא היבשה במלחמת המפרץ (יגאל אייל - תרגום, תה"ד - מחלקת הסטוריה, תשנ"ז), 224).

133. 2, *Nicholas Abercrombie, Television and Society* (Cornwall, 1996); ראו גם בג"ץ 01/9723 לוי נ' מנהלת מחלקת תעשייה ושירותים, פ"ד גז(2) 87, בפסקה 6 לפסק דינה של השופטת פרוקצ'יה: "החשיפה לתרבויות העולם חיונית לטובת הכלל וחשובה לעיצוב איכות חיינו של הפרט".

134. מובן שהשפעתה של הטלוויזיה אינה חיונית בהכרח, אולם אין אני נכנס כאן לויכוח האם השפעתה החיובית גוברת על השפעתה השלילית. בעניין הביקורת על הטלוויזיה ראו להלן.

העולם היום-יומי לסדרים סימבוליים גדולים יותר של חיים חברתיים ופוליטיים.¹³⁵ שידורים חיים מאפשרים לקבוצה גדולה של אנשים להכיר את ההידושים האחרונים של המדע והטכנולוגיה. מאפייניה של הטלוויזיה הם הברזומניות בהפעלת החושים של הצופה; היבט הנוכחות, קרי היכולת של מיליונים רבים להיות נוכחים באירוע מסוים, כביכול; שוויוניות בחברה, היות שלא רק המעמד הגבוה נהנה ממנה, בניגוד לאירועים בתקופות קודמות, הואיל ומדובר בהשקעה חדיפעמית קטנה יחסית.¹³⁶ כל אלה מביאים ל"בינאום תרבותי", קרי התכנים המובאים בטלוויזיה "ניתנים ליצריכה" שכמעט אינה קשורה במגבלות לאומיות או תרבותיות.¹³⁷ במקביל ובאופן פרדוקסלי הטלוויזיה מגבירה את ההודעות הלאומיות.¹³⁸ הטלוויזיה היא "כלי תקשורת ביתי" (domestic medium),¹³⁹ אך היא גם חלק מ"תרבות ביתית". חלק גדול מהזמן הפנוי בבית מופנה לצפייה בטלוויזיה גם עם כל המשפחה, ומכאן ה"משפחתיות" שלה. משפחות רבות מעדיפות בילוי פנים-משפחתי, פרטי וביתי, ולשמר בכך אורח חיים שמרני ומשפחתי יותר, כפי שמתרחש בארצות הברית ובאירופה. צפייה משפחתית משותפת בטלוויזיה מאפשרת תודמנות להפגנת חוס וזהכעת חיבה משפחתיים; מכשיר לאיחוד משפחתי ואף להפגנת מתחים פנימיים.¹⁴⁰ כך נשמרת תחושת ביטחון בנורמות המשפחתיות. נוסף על כך, הטלוויזיה היא מכשיר "מארגן זמן" העוזר לעיצוב חיינו המודרניים, והיא גם יכולה לשמש כמכשיר לעיצוב ההתנהגות.

במישור החינוכי הטלוויזיה היא כיום המקור העיקרי לידע היסטורי בעבור רוב האוכלוסייה.¹⁴¹ יש לה השפעה חשובה על קבוצות תלמידים מיוחדות, כגון: מחוננים, מפגרים וחרישים.¹⁴² יש לה חשיבות רבה בגני ילדים, היות שהיא מפתחת את כישרון היצירה של הילדים. בניגוד לדעה המקובלת,¹⁴³ צפיית ילדים בטלוויזיה פעילה מבחינה קוגניטיבית. יש

135. Peter Dahlgren, *Television and the Public Sphere: Citizenship, Democracy and the Media* (London, 1995), 39.

136. דב שנער, "טלוויזיה בישראל – השלכות הטלוויזיה על חיי חברה ותרבות", פרשיות 21 (תש"ל) 3, בעמ' 5.

137. שם, בעמ' 6.

138. שם, שם; להגברת הלאומיות בבריטניה בעזרת הטלוויזיה ראו: Mughan & Gunther (לעיל, הערה 50), בעמ' 10.

139. בבריטניה לכ-97% מבתי האב יש טלוויזיה אחת לפחות, לכ-53% שתיים לפחות, וב-65% מבתי האב שיש להם ילדים יש יותר משני מכשירים. להשוואה היסטורית של כמות מחזיקי הטלוויזיה בבריטניה. ראו שם, בעמ' 21. המצב דומה בארצות הברית: ל-98% מהאוכלוסייה יש מכשיר אחד לפחות ול-70% מהם יש שני מכשירים ויותר. יותר בתים בארצות הברית מחזיקים מכשיר טלוויזיה מאשר מכשיר טלפון. ראו: Abercrombie (לעיל, הערה 133), בעמ' 3-4.

140. שם, בעמ' 167-169, 171.

141. Robert A. Rosenstone, "History in Images/History in Words", *Visions of the Past: The Challenge of Film to Our Idea of History* (Cambridge, 1995) 19, p. 22.

142. האנציקלופדיה העברית (לעיל, הערה 128), בעמ' 747.

143. ראו מחקרו של: Buckingham מ-1993, סטיונו המרכזי מובא אצל Abercrombie (לעיל, הערה 133), בעמ' 7.

הרואים בטלוויזיה בית ספר תלופי ומתייחסים אליה כאל תכנית לימודים המשפיעה, מלמדת, מפתחת מיומנויות, מטפחת את המחשבה וכונה את אישיותו של התלמיד לא פחות מבית הספר,¹⁴⁴ ואף יש לה פוטנציאל שיפור מיומנויות שליטה בשפה זרה.¹⁴⁵ בעתות מצוקה יש לטלוויזיה חשיבות רבה וניתן לעשות בה שימוש הן להמשך הלימוד, למרות קשיים פיזיים בהגעה לבית הספר, והן בהרגעת האוכלוסייה ובעזרה בהתגברות על לחצים ופחדים.¹⁴⁶ יתרה מאלה, הטלוויזיה עוזרת לפתח אמפתיה,¹⁴⁷ ילדים מפנים את תשומת לבם לאותות המעבירים רגשות מדמויות טלוויזיוניות, בעיקר בגיל הגן, אף על פי שצפייה מרובה מדי עלולה לגרום לרגישות פחותה. הדבר בא לידי ביטוי, למשל בצפון לעזור לבעלי חיים, ויש לו השפעה על היכולת של ילדים למיין רגשות ולרכוש מיומנויות בעזרת הדמיון.¹⁴⁸ במישור הפוליטי, הטלוויזיה היא כלי בשירות אינטרס הציבור.¹⁴⁹ השימוש באמצעי תקשורת יעיל והמוני תורם להתפתחות פוליטית ולו רק בשל היכולת הטכנית להפנות כמות מידע גדולה לכמות אנשים גדולה באופן קל להבנה ולקליטה. הטלוויזיה הפכה למקור המרכזי לקבלת מידע על אודות פוליטיקה מקומית ובין-לאומית גם במדינות סטליטריות, היות שרוב האנשים מייחסים לה אובייקטיביות והוגנות.¹⁵⁰ פוליטיקאים הבינו חשיבות זו ולכן מקפידים מאוד על ההופעה בה,¹⁵¹ בעיקר בבחירות ארציות, שבהן אין קרבה רבה בין

144. רפנה למיש, לגדול עם הטלוויזיה – המסך הקטן בחייהם של ילדים ובני נוער (האוניברסיטה הפתוחה, תשס"ב), 333.

145. שם, בעמ' 351. הטלוויזיה משפיעה בתחומים רבים ומגוונים ביותר: קריאה וחשבון, אוצר מילים, עיבוד מידע חזותי, מידע על בריאות וגוף האדם, עמדות כלפי לימודים בבית הספר, עמדות כלפי החריג והמעוט, התנהגות חברתית רצויה, פיתוח מודעות חברתית וביטחון עצמי, ועוד (שם, בעמ' 394).

146. כך למשל שימשה הטלוויזיה כמכשיר להקדחת הפחד על ידי שימוש בהומור במהלך מלחמת המפרץ בתכנית ילדים, שהקלה על ילדים והפחיתה את חרדותיהם בכל הקשור ללבישת מסכת הגז וללחצי המלחמה בכלל. ראו עפרה נבו, "הומור במלחמה", פסיכולוגיה ד' (תשנ"ד) 41, בעמ' 43.

147. אמפתיה (empathy) היא תגובה רגשית הדדית בין הצופה לנצפה, המהווה "מצרך" של הבנה חברתית והרמוניה חברתית, המאפשר להקרין רגשות חיוביים כלפי האחר. ראו למשל: Norma D. Feshbach, "Television and the Development of Empathy", *Television as a Social Issue* (Stuart Oskamp – ed., 1988) 261, p. 262.

148. שם, בעמ' 263-265.

149. T.S. Rogers, "How Can Television Serve the Public Interest?", *Television as a Social Issue* (Stuart Oskamp – ed., 1988) 79, P. 79.

150. Richard Gunther and Anthony Mughan, "The Political Impact of the Media: A Reassessment", *Democracy and the Media: A Comparative Perspective* (Richard Gunther and Anthony Mughan – eds., 2000) 402, PP. 402-403.

151. לדוגמה, בבחירות בבטיסניה נפסל אחד ממועמדי מפלגת העבודה על ידי המפלגה עצמה רק בשל כך שהמועמד לא "עבר מסך". ראו: Abercrombie (לעיל, הערה 133), בעמ' 3.

הפוליטיקאי לבין הבורח.¹⁵² היא המסייעת ביותר מבין כלי התקשורת בסיפוק ערכים לאומיים.¹⁵³

במישור המשפטי יש לטלוויזיה תפקיד מרכזי במסגרת חופש הביטוי, שהוכר כמשפט הישראלי כערך בעל חשיבות עליונה ונחשב כאחת מהירויות היסוד של האדם.¹⁵⁴ עוד קודם לחקיקת חוק יסוד: כבוד האדם וחירותו.¹⁵⁵ הוא נתפס כ"זכות עילאית"¹⁵⁶ וכ"ציפור נפשה" של הדמוקרטיה,¹⁵⁷ והוכר אף כבעל "מעמד על-משפטי".¹⁵⁸ יש אף המעניקים לחופש הביטוי "מעמד חוקתי-על-חוקי, בהיותו חלק מכבוד האדם המעוגן בחוקי-היסוד ...".¹⁵⁹

Lynda L. Kaid, "Overview of Television and Politics in Established and Evolving Democracies", *Television and Politics in Evolving European Democracies* (Lynda L. Kaid – ed., New York, 1999) 1, 1.

153. אליהוא כ"ץ והרסה האו, "עשרים שנות טלוויזיה בישראל: האם יש להן השפעות ארוכות טווח?", אמצעי תקשורת המונים בישראל (דן כספי ויחיאל לימור – עורכים, האוניברסיטה הפתוחה, תשנ"ח) 521, בעמ' 531.

154. ע"א 214/89 אבנרי נ' שפירא, פ"ד מג(3) 840 (להלן: ע"א אבנרי), בפסקה 17.

155. פנינה להב, "על חופש הביטוי בפסיקת בית המשפט העליון", משפטים ז (תשל"ז) 375, בעמ' 379.

156. השופט שמעון אגרנס בבג"ץ 73/53 חברת "קול העם" בע"מ נ' שר הפנים, פ"ד ז 871 (להלן: בג"ץ קול העם), בעמ' 878; ראו גם בג"ץ 399/85 כהנא נ' רשות השידור, פ"ד מג(3) 840 (להלן: בג"ץ כהנא), בפסקה 10.

157. השופט שמעון אגרנס בע"פ 255/68 מדינת ישראל נ' בן משה, פ"ד כב(2) 427, בעמ' 437; כן ראו ע"א אבנרי (לעיל, הערה 154), בפסקה 17.

158. השופט מאיר שמגר בע"א 723/74 הוצאת עחון "הארץ" בע"מ נ' חברת החשמל לישראל בע"מ, פ"ד לא(2) 281 (להלן: ע"א "הארץ"), בעמ' 295; כן ראו בג"ץ ברנד (לעיל, הערה 150), בפסקה 6; בג"ץ 6126/94 סנש נ' יו"ר רשות השידור, פ"ד גג(3) 817, בפסקה 9.

159. בג"ץ 4804/94 חברת סטיישן פילם בע"מ נ' המועצה לביקורת סרטים ומחזות, פ"ד נג(2) 661 (להלן: בג"ץ סטיישן פילם), בפסקה 6; ראו גם בג"ץ שלמה כהן (לעיל, הערה 151), בפסקה 7. תשומת לב, כי הזכות לחופש הביטוי לא הוכרה בחקיקה כזכות חוקתית והדעות לגבי חוקתיותה בבית המשפט העליון חלוקות. את המחלוקת ניתן לראות בע"א 4463/94 גולן נ' שירות בתי הסוהר, פ"ד נג(4) 136 (להלן: ע"א גולן), שם ראה השופט מצא את חופש הביטוי כחלק אינטגרלי מחוק יסוד: כבוד האדם וחירותו ("חוק יסוד: כבוד האדם וחירותו עיגן את ההכרה ההלכתית במעמדו החוקתי של חופש הביטוי". שם, בפסקה 14). לעומתו קבעה השופטת דורנר, כי אמנם מדובר בזכות יסוד מרכזית של האדם, אולם לדעתה, לא ניתן לראותה כמובלעת בזכות לכבוד ("אני מסכימה כי פגיעה בחופש הביטוי של אסיר בשל היותו אסיר פוגעת בכבוד האדם כמשמעותו בחוק היסוד. שאלה אחרת היא אם חופש הביטוי בכללותו מוגן על ידי חוק היסוד... חופש הביטוי הוא זכות יסוד מרכזית של האדם, ואין אני סבורה כי בישראל אפשר לראות בו כמובלע בזכות לכבוד" (ההדגשה שלי – ע"מ). שם, בפסקאות 7-8). לדעתה, היעדר הזכות מחוק היסוד געשה במכוון ("ואכן, על דעת המחוקק הישראלי לא עלה להבליע את חופש הביטוי בזכות לכבוד. ההיפך הוא הנכון". שם, בפסקה 8). אולם גם השופטת דורנר רואה מקרים שבהם תהא הזכות חלק מחוק היסוד – כאשר מדובר בפגיעה בכבוד האדם, קרי בהשפלתו ("עם זאת, יש מקרים שבהם פגיעה בחופש הביטוי של האדם

חופש הביטוי עומד על שלושה יסודות: ¹⁶⁰ אפשרות היחיד להגשים את עצמו, ¹⁶¹ סיוע בחשיפת האמת, ¹⁶² הבטחת קיום חילופי דעות, החיוניים למשטר הדמוקרטי. ¹⁶³ מדובר ב"אגד של זכויות", המורכב, בין היתר, גם מהזכות לקבל מידע, מהזכות להגיב עליו ¹⁶⁴ ומזכות הציבור לדעת, שנגדן עומדת חובת השלטון לספק מידע ¹⁶⁵ במובנה הרחב ביותר. חירות הביטוי כוללת גם את חופש הגישה למידע, במובנו הרחב ביותר, ¹⁶⁶ שייתכן כי לא היה מתאפשר כלל לולא הימצאותם של אמצעי התקשורת ההמוניים אצל כל אחד ואחת מאתנו, שהרי ללא יכולת לפנות לכל אחד במישרין (וכמעט באופן "בלתי אמצעי"), לא היה קיים חופש ביטוי מהותי. מכאן שיסודות חופש הביטוי אינם רלוונטיים כלל למי שאינו יכול לקבל מידע. ¹⁶⁷

אמצעי התקשורת ההמוניים הם ה"רקמה המחברת" של הדמוקרטיה ואמצעי עיקרי שררכו האזרחים ונבחריהם מתקשרים במאמץ להעביר מסרים ולהשפיע. ¹⁶⁸ "... הדמוקרטיה מהוברת

מהווה פגיעה בזכותו לכבוד, כמשמעותה בחוק יסוד: כבוד האדם וחירותו. ... ואולם, לא כל פגיעה בחופש הביטוי כרוכה בהשפלה". שם, שם. לעומתם השופט מישאל חשין שאיר את השאלה בצריך עיון ("לא אכזא בריב עם חבדי על פרשנות אפשרית זו לחוק יסוד: כבוד האדם וחירותו, אך בה בעת לא אכפור באפשרויות אחרות לפרשנות אף-הן. השאלה אינה ניתנת לפתרון קל, והתשובה אינה מומנת עצמה לפנינו כמו-מעצמה". שם, בפסקה 21. עם זאת יש לציין, כי כאשר בזננים את ההגנה על הזכות לחופש הביטוי, הדבר נעשה בהתאם למבחני פסקת ההגבלה – ראו להלן הערה 211, וכן את דבריה של השופטת דורנר בע"א גולן, שם, בפסקאות 3-5.

160. ע"א אבנרי (לעיל, הערה 154), בפסקה 17; כג"ץ סטיישן פילם (לעיל, הערה 159), בפסקה 36; ראו באופן כללי גיא פסח, "הבסיס העיוני של עקרון חופש הביטוי ומעמדה המשפטי של העיתונות", משפטים לא (תשס"א) 895; לתלוקה מעט שונה ראו להב (לעיל, הערה 155), בעמ' 378.

161. כג"ץ כהנא (לעיל, הערה 156), בעמ' 273; ראו אהרן ברק, פרשנות במשפט (כרך שלישי: פרשנות תוקפית, נבו, תשנ"ד), 427; אהרן ברק, "חופש הביטוי ומיגבלותיו", הפרקליט מ (תשנ"א) 5, בעמ' 7; פסח (לעיל, הערה 160), בעמ' 909.

162. כג"ץ כהנא (לעיל, הערה 156), בעמ' 272.

163. טיעון זה מוגדר כ"טיעון הדמוקרטי" (שם, בפסקה 17). ראו אהרן ברק – חופש הביטוי (לעיל, הערה 161), בעמ' 8-9; ראו גם כג"ץ 14/86 לאור ג' המועצה לבקורת סרטים ומחזות, פ"ד מא(1) 421, בעמ' 432; "בלא דמוקרטיה אין חופש ביטוי, ובלי חופש ביטוי אין דמוקרטיה".

164. כג"ץ כהנא (לעיל, הערה 156), בפסקה 11.

165. ראו כג"ץ 243/82 זכרוני ג' הוועד המנהל של רשות השידור, פ"ד (ז) 757 (להלן: כג"ץ זכרוני), בפסקה 8; וכן כג"ץ ברנד (לעיל, הערה 50), בפסקה 3.

166. ראו למשל: 3 (1970), *The System of Freedom of Expression*, Thomas I. Emerson, כפי שמצוטט על ידי השופט ברק בכג"ץ כהנא (לעיל, הערה 156), בפסקה 11.

167. או למי שאינו יודע כלל על קיומו. ראו: Stephen Sedley, "Information as a Human Right", *Freedom of Expression and Freedom of Information* (Jack Beatson and Yvonne Cripps – eds., Oxford, 2000) 239, P. 240.

168. Mughan and Gunther (לעיל, הערה 150), בעמ' 1.

באופן אינטימי לפרקטיקה בתקשורת ותקשורת חברתית (societal communication) הולכת ותופסת חלק גדול יותר בתקשורת ההמונים, ביהוד הטלוויזיה ... הדאגה לדמוקרטיה באופן אוטומטי מחייבת דאגה לגבי הטלוויזיה ..."¹⁶⁹

לעיתונות בכלל ולטלוויזיה בפרט נודעת חשיבות רבה לשם קיומו המהותי של חופש הביטוי ותפקידם הוא עיצוב דעת הקהל, הצגת מגוון דעות רחב ככל הניתן, ובכך לקיים את זכות הציבור לדעת, תוך מתן אפשרות בחירה עצמאית ואישית בסוגיות חברתיות ומדיניות:¹⁷⁰

"זכות הציבור לדעת" היא הזכות "לדרוש" מידע ובדמוקרטיה אדם לא רק זכאי, אלא גם חייב "לדעת" כדי למלא את זכויותיו האזרחיות כדבעי. זהו תפקיד כלי התקשורת.¹⁷¹

המתוקק הישראלי ראה לנכון לציין את הקשר ההדוק בין הטלוויזיה לבין חופש הביטוי בהקשר לחוק הרשות השנייה לטלוויזיה ורדיו, תש"ן-1990,¹⁷² וזה אמצעי התקשורת הראשון המלווה בחקיקה ובחקיקת משנה מפורטות ביחס לחופש הביטוי.¹⁷³

כל אלה הם חלק מתהליך דמוקרטי בריא וראוי למדינה דמוקרטית, הנשענת בין השאר, על שקיפות ומגוון דעות:

... אכן, בעידן המורדני, קשה לקיים חופש ביטוי בעל משמעות, ללא שימוש ברדיו ובטלוויזיה.¹⁷⁴

169. Dahlgren (לעיל, הערה 135), בעמ' 2.

170. סגנית נשיא בית הדין הארצי לעבודה, אלישבע זרק, בבש"א 1109/01 אשר נ' רשת שוקן בע"מ, פד"ע לו 316, בפסקה ב.

171. חיים ה' כהן, המשפט (מהדורה שנייה מתוקנת ומורחבת, מוסד ביאליק, תשנ"ז), 524; ראו גם הקדמתו של פרופ' יצחק גל-נור לספרם של רן כספי ויחיאל לימור, המתווכים - אמצעי התקשורת בישראל 1948-1990 (עם עובד, תשנ"ג); לאחריות כלי התקשורת, והשוואה בין מדינות דמוקרטיות לבין מדינות לא דמוקרטיות, ראו: Gunther and Mughan (לעיל, הערה 150), בעמ' 422; ראו גם בג"ץ 9723/01 לוי נ' מנהלת מחלקת תעשייה ושירותים למתן היתרים לעובדים זרים, פ"ד נו(2) 87, בעמ' 94: "חופש הביטוי אינו רק חופש להביע דעות, לכתוב ולהציג, אלא גם 'לראות ולשמוע' ...".

172. ס"ח 59.

173. ליכס (לעיל, הערה 450), בעמ' 108. ראו את המבוא לדברי ההסבר להצעת חוק הרשות השנייה לטלוויזיה ורדיו, תשמ"ז-1986, ה"ח 2, בעמ' 3-4: "חופש המידע והביטוי הוא מן המאפיינים הבולטים של משטר דמוקרטי, וכלי תקשורת מגוונים, כגון: עיתונים, טלוויזיה ורדיו הם אמצעי חשוב למימוש ... החוק המוצע יחד עם חוק הבוק (תיקון מס' 4), תשמ"ז-1986, בדבר הנהגת טלוויזיה בכבלים ולמנויים, משלימים זה את זה למסכת אחת המציינת מהפך בתקשורת האלקטרונית: מריכוזיות לפיזור, ממנופולין לתחרות, ממימון ציבורי למימון עצמי, מתלות ברשות אחת לחופש בחירה של האזרח" (ההדגשה שלי - ע"מ).

174. בג"ץ כהנא (לעיל, הערה 156), בפסקה 12.

באופן דומה מנוסח סעיף 19 להכרזה האוניברסלית לכל באי עולם של האומות המאוחדות (1948):

לכל אדם הזכות לחופש הדעה והביטוי. זכות זו כוללת זכות להתחייב בדעות ללא התערבות ולדרוש, לקבל ולמסור מידע ורעיונות בכל כלי התקשורת ללא הבדל גבולות. (ההדגשות שלי - ע"מ).

1. הטלוויזיה בעיניים ישראליות

כמו ברוב המדינות המערביות, מכשיר הטלוויזיה נמצא בישראל כמעט בכל משק בית.¹⁷⁵ בניגוד לדעה שהטלוויזיה בישראל דיכאה את הדמוקרטיה בתקופת ששירותה בערוץ אחד בלבד, הרי מחקרים הוכיחו את ההפך.¹⁷⁶ מאפייני הצפייה של הצופה הישראלי הראו, כי את תודעת הציבור תופסות בעיקר תכניות המספקות מידע והעשרה, העונות "על צרכים אינטגרטיביים בחיזוק הקשר בין הפרט לבין מעורבות חברתית" למרות כניסת ישראל לעידן הטלוויזיה הרב-ערוצית.¹⁷⁷ החסר הגדול שנוצר בעת הפסקת השידורים צולה בקנה אחד עם התאוריה של התלות באמצעי התקשורת (Media Dependency Theory). אולם יורגש כי מעבר לתלותו של כלל הציבור באמצעי התקשורת, נמצא כי "בחברה הישראלית דווקא הקבוצות 'החלשות' נזקקות במידה רבה יותר לשידורי הטלוויזיה בערוץ הממלכתי".¹⁷⁸ הסתבר שככל שאדם משכיל פחות הוא צופה בתכניות גבוהה יותר בטלוויזיה ונוטה לחוש אי-סיפוק בעת הסרונה. מכאן ניתן ללמוד, כי למשפחות מעוטות היכולת הטלוויזיה חשובה יותר היות שבאמצעותה הן משתתפות בנעשה סביבן. בהיעדר אמצעים אחרים. יתר על כן, הסענה שמשפחות מעוטות יכולת רוכשות מכשירי טלוויזיה חרף מצוקתן ועוד לפני שרכשו כלי בית היוניים יותר אינה צודקת מאחר שעל ידי רכישת המכשיר משפחות אלו מנסות להיות שותפות בכל האירועים החשובים של החברה ולהתקדם מבחינה חברתית, ולכן יש הצדקה לשוני בסולם העדיפויות שהמעמד הבינוני גותן למכשיר זה.¹⁷⁹

175. ראו להלן תרשים 1. יש לציין, כי בדומה למצב בארצות הברית (לעיל, הערה 139), בשנת 2001 הייתה טלוויזיה נפוצה בישראל יותר ממכשיר טלפון (נייט) (הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, שנתון סטטיסטי 54 (2003)).

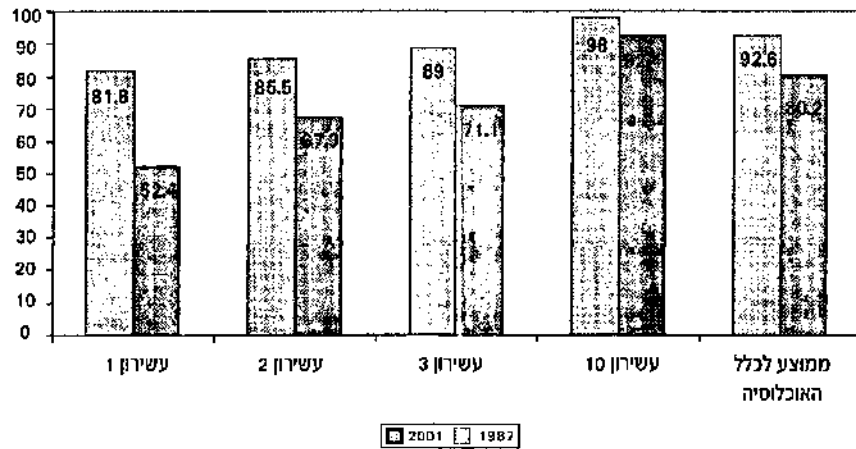
176. כ"ץ והאו (לעיל, הערה 153), בעמ' 523-524.

177. חנה לוינסון וחנה ארזוני, "הציבור הישראלי בזמן שביתת שידורים: מבנה התגובות על החסר בשידורים", אמצעי תקשורת המונים בישראל (נדן כספי וחיאל לימור - עורכים, האוניברסיטה הפתוחה, תשנ"ח) 611, בעמ' 623. עם זאת, המחקר בוצע לפני כניסת שידורי הכבלים ולכן לא ברור מה משקלו של הערוץ הממלכתי ("ערוץ 1") כיום לאור שינויים אלו.

178. שם, בעמ' 621.

179. גפני (לעיל, הערה 129), בעמ' 223-224.

תרשים 1: אחוז המשפחות המתזיקות מכשיר טלוויזיה צבעונית בביתן לפי שנים נבחרות, לפי עשירונים וממוצע כללי¹⁸⁰

גם לאחר כניסת שוק התקשורת בישראל לעידן "פוסט מודרני",¹⁸¹ הטלוויזיה ממשיכה להשפיע מאוד ואף ביתר שאת בקרב שכבות הגיל הצעירות והמבוגרות ביותר.

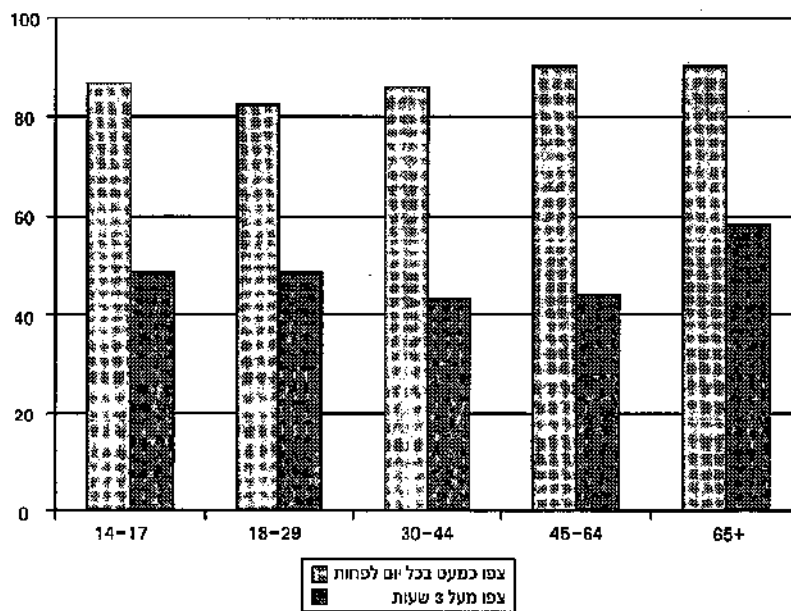
טבלה 1: השינויים בכמות הצפייה היומית לפי גיל ופרק הזמן לאחר ההתחברות לכבלים¹⁸²

גיל	תוספת צפייה בדיקות	
	אחרי 3-4 חודשים	אחרי שנה
6-15	86+	76+
16-25	21+	14+
26-45	18+	10+
46-65	37+	12+
65+	77+	66+

180. מתוך שנתוני הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.
 181. כיום כ-73% מבתי האב בישראל מחוברים לכבלים או ללוויין (מתוך מענה של שר התקשורת לשאלתה בישיבה ה-293 של הכנסת ה-15 מה-12 במאוס 2002, ד"כ 21 (תשס"ב) 5081).
 182. הסבלה הופיעה אצל למיש ולעיל, הערה 144), בעמ' 26 המקור מתוך: Gabriel Weinmann, "Cable comes to Holy Land: The impact of cable TV on Israeli viewers", 40 *J. of Broadcasting & Electronic Media* (1996) 248.

בסקר לגבי דפוסי השימוש בזמן בישראל נמצא, כי צפייה בטלוויזיה היא פעילות הפנאי השכיחה ביותר בקרב האוכלוסייה, וכי 95% מבני 14 ומעלה צופים בטלוויזיה לפחות מרי פעם בפעם.¹⁸³ שעות הצפייה גבוהות בכל רמות ההשכלה, אולם משך הצפייה גבוה יותר בקרב האוכלוסייה הממוגרת.

תרשים 2: אחוזי הצפייה בטלוויזיה בהתך קבוצות גיל ולפי תכיפות ומשך הצפייה¹⁸⁴

2. לקראת סיכום - האיזון הראוי

לעיל הוצג, כי השכבות החברתיות-הכלכליות הנמוכות יותר וכן ילדים (בעיקר בגיל צעיר) וקשישים הם הנהנים העיקריים מהטלוויזיה כמכשיר חינוכי-חברתי, והן תהיינה המושפעות ביותר מחטרונה.¹⁸⁵ במקביל, רוב התיקים בהוצאה לפועל בישראל הם של שכבות חברתיות כלכליות נמוכות,¹⁸⁶ ופעמים רבות הנכס היחיד בגדר "מיטלטלין בר-עיקול" הוא מכשיר

183. הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, דפוסי השימוש בזמן בישראל - סקר תיקצוב זמן 1991/92 (פרסום מיוחד מס' 996, תשנ"ה) 25.

184. שם, בעמ' 185.

185. ראו בעיקר הטקסט שליד הערות 182-184.

186. תרים (לעיל, הערה 2), בעמ' 648.

טלוויזיה, שבדרך כלל אין לו "שווי שוק". מכאן שסגירת משאב דמוקרטי כה יקר בפני אוכלוסיות מסוימות, בעיקר כשאלה מהווים שכבה חברתית-כלכלית מסוימת מאוד, עלולה לפגוע באופן קיצוני בזכותם לדעת ובהשתלבותם בשיח הדמוקרטי ולכן:

כאשר בכלי תקשורת המוניים ומרכזיים כמו טלוויזיה ורדיו עסקינן, כי אז החלטה לסגור במות אלה כליל בפני אנשים מסוג או מחוג מסוימים ... הייבת אף היא להיות כפופה לכלל של "הסכנה הברורה והמידית"¹⁸⁷ (ההדגשה שלי - ע"מ).

אמנם ניתן לטעון כי בידי החייב קיימים אמצעי תקשורת נוספים, שבעזרתם יוכל לקיים את זכותו לדעת ולממש את חופש הביטוי, אולם כפי שראינו לעיל, הטלוויזיה הפכה לכלי כה חשוב, עד שחיבה עלינו לשקול את "סגירתה" בפני פרטים מסוימים באופן ייחודי ולא ככל אמצעי תקשורת אחר:

העברת המסרים המדיניים באמצעות השידור דווקא אינה תנאי-בל-יעבור, כי יכולות להיות דרכים חלופיות לכך; אולם בשנות שמונים של מאה זו אין להתעלם מן המשקל היחסי של השרד הוויוואלי בתוך מכלול דרכי ההסברה.¹⁸⁸ (ההדגשה שלי - ע"מ).

זאת מלבד העובדה שרכישת מכשיר טלוויזיה אינה מעידה על רצון של אותן שכבות "לבובו" את כספיהן על מותרות כביכול אלא על מנת להשתלב בצורה טובה יותר בשיח הציבורי-הפוליטי-הדמוקרטי.¹⁸⁹

187. בג"ץ זכרוני (לעיל, הערה 165), בעמ' 783-784; לענין הביקורת על אישור בית המשפט העליון בארצות הברית ליחס השונה בענין חופש הביטוי, בהתאם למעמד הכלכלי ראו: Rodney A. Smolla, "Money and Politics", *Free Speech in an Open Society* (New York, 1992) 221.

188. בבג"ץ 372/84 קלופר-נוה נ' שר החינוך והתרבות, פ"ד (חנ) 3, 233, בפסקה 4.
189. בנקודה זו ניתן לבסס גם את הזכות לשוויון ואת הזכות לשוויון הזדמנויות, בעיקר בכל הקשור לילדים וביתר שאת - לחינוכם - או ליתר דיוק - ליכולת הוריהם לדאוג לחינוכם ולהוציא את ילדיהם ממעגל העוני. זאת על פי עקרון הגזרה השווה בין הטלוויזיה לבין מערכת החינוך הממלכתי בישראל - אשר כפי שראינו לעיל בפרק זה, הטלוויזיה מהווה כלי חינוכי חשוב, זמין וחדשני, שיכול להוות תחליף זול לפערים בחינוך (אף על פי שבדין, כי ניתן גם לנצל אותה לרעה). כך בית המשפט העליון בבג"ץ 4363/00 ועד פוריה עלית ע"י היו"ר נ' שר החינוך, פ"ד נו(4) 203, בעמ' 221:

"החינוך הממלכתי במוסדות הרשמיים מושתת על עקרון היסוד של חינוך חובה חינוכם, המבקש לאכוף זכותו של כל ילד לרכוש חינוך והשכלה, על בסיס שוויון הזדמנויות וללא אפליה, בלא שחסרון כיס ישפיע על איכותה ורימתה של המסגרת החינוכית הניתנת לו. הקניית ערכי חינוך כלליים על בסיס שוויוני נועדה לאפשר לפרט לפתח את אישיותו בתחומי דעת שונים, וכה בעת לפתח באמצעות החינוך חיי חברה הנשענים על ערכי מוסר, זכויות אדם, ותרבות אנושית. מגמה זו משתלבת עם נורמות אינטגרציה בחינוך. המבקשת לשלב במסגרת לימודי החובה ילדים מרקעים שונים אלה עם אלה (בג"ץ 595/88 שולמן נ' מנהל מינהל

האם ההגנה על חופש הביטוי במובנו הרחב מצדיקה פגיעה בזכותו החוזית של הזוכה?

כפי שראינו בתחילת המאמר, בבסיס דיניי אכיפת החיובים בכלל וחוק ההוצאה לפועל בפרט מונחים שני אדגים – זכותו של הזוכה לקיום פסק הדין ולהשבת החוב, וזכותו של החייב לקיומו המינימלי בכבוד בפרט ולכבודו בכלל. זכותו של הזוכה היא זכות אובליגטורית בעלת צממה קניינית, הנובעת פעמים רבות מרצונו החופשי של החייב ומעקרון חופש החוים, שנתפס כחלק מהאוטונומיה של הפרט ועל כן מקודש, ואכן חיוב שאינו נפרע נתפס כפוגע בזכות הקניין של הנושה והוא מקבל הגנה חוקתית.¹⁹⁰ בית המשפט העליון עמד על כך בפרשת גמזו:

זכותו של זוכה על פי פסק דין היא חלק מקניינו. חוק היסוד מגן על זכות זו ומבקש לקיימה ולהגשימה. הוצאה לפועל מהירה ויעילה מגינה כראוי על זכות הקניין של הזוכה. הוצאה לפועל איטית או כוונת שאינה מאפשרת הגשמת הפסק, פוגעת בקניינו של הזוכה.¹⁹¹ (ההדגשה שלי – ע"מ).

החינוך בעיריית תל-אביב, פד"י מב(3) 594, 597; ראו גם בג"ץ 608/75 קוזלובסקי נ' מועצה אזורית אשכול, פד"י ל(2) 449, פסקה 7.

הגשמת ערכים אלה מתיישבת עם המגמה להגביל ככל הניתן את נטל ההוצאות המוטלות על ההורים, למנוע התניית רישום תלמידים במוסד חינוך בתשלומים כלשהם מלבד אלה שאושרו כתשלומי חובה על ידי משרד החינוך, ומשתלב בכך גם האיסור לכפות על הורים לשלם עבור שירותים ותכניות לימודים נוספים אלא אם כהרו בהם מרצון. גוצר בענין זה מעין 'דו-קיום' בין קבוצות הורים לתלמידים המעוניינות בתכניות נוספות ונכונות לממן לבין אלו שאינם מעוניינים בכך ומשתלבים בלימודי תכנית היסוד בלבד. במסגרת מדיניות זו ניתן גם פתרון לתלמידים המעוניינים בתכניות הנוספות אך אין ביכולתם לשלם עבורם מסיבות כלכליות. מדיניות זו מאפשרת השגת מטרות החינוך ברובד הראשוני בלא אכחנה בין עשיר לעני, בלא הבדל עדה ורקע, ובמובן זה מקדמת את רעיון השוויון בחינוך כערך חברתי מן המעלה הראשונה" (ההדגשות שלי – ע"מ).

בעניינו, כפי שראינו לעיל, השכבות החברתיות-הכלכליות הנמוכות הן הנוקקות יותר למכשיר הטלוויזיה לעזרה בחינוך הילדים ובכלו, בין היתר, משום שידם קצרה מלהשיג תכניות העשרה לילדים מעבר לאלה הניתנות כאמצעות החינוך הממלכתי. אשר על כן מתחזקת הפגיעה בשכבות האלה, כאשר מכשיר הטלוויזיה בביתם מעוקל, ואין בידם כל אפשרות למלא את החסר החינוכי שנוצר – בעיקר על גבם של הילדים.

190. זריס (לעיל, הערה 2), בעמ' 645. לקדושת חופש החוים ראו, למשל, פסק דינו של הנשיא ברק בדבג"ץ 4191/97 רקנט נ' בית הדין הארצי לעבודה, נד(5) 330, בעמ' 370: "חופש החוים הוא ערך חוקתי חשוב ביותר. ההגבלות עליו, מטבע הדברים, לא נועדו למוטט אותו. עם זאת, במסגרת ההתייחסות המאוזנת אליו, אין להרתע מהקביעה כי חוזה, הפוגע בערכים חברתיים חשובים, כמו שוויון מחמת גיל, עלול בנסיבות מתאימות – כגון הפליה כלפי העובד המבוגר – לסתור את תקנת הציבור"; ראו גם את דבריו של ברק בד"צ 22/82 בית יולס נ' רביב, פ"ד מג(1) 441, בעמ' 486; גבריאלה שלו, דיני חוים (מהדורה שנייה, דין הוצאה לאור, ירושלים, תשנ"ה), 28, 25.

191. רע"א גמזו ולעיל, הערה 3, פסקה 19.

מנגד, כאמור עומדת זכותו של הזיכאי לקיום מינימלי בכבוד, הנגזרת מכבוד האדם וחירותו:

כבודו של האדם כולל בחובו ... הגנה על מינימום הקיום האנושי (ראו בג"ץ 161/94 אטרי נ' מדינת ישראל (לא פורסם), אדם המתגורר בחוצות ואין לו דיור, הוא אדם שכבודו כאדם נפגע; אדם הרעב ללחם, הוא אדם שכבודו כאדם נפגע; אדם שאין לו גישה לטיפול רפואי אלמנטרי הוא אדם שכבודו כאדם נפגע; אדם הנאלץ לחיות בתנאים תומריים משפילים הוא אדם שכבודו כאדם נפגע (ראו א' ברק, פרשנות במשפט 423 (כרך שלישי, 1994). כך כבודו של כל אדם; כך כבודו של חייב שאין בידו לשלם חוב פסוק במועדו, וכך כבודו של חייב על פי חוב פסוק ממוזנות.¹⁹² (ההדגשות שלי - ע"מ).

וזאת ועוד, ראינו לעיל כי בענייננו, לצד זכותו של החייב לכבוד עומד גם חופש הביטוי כמובנו הרחב. אכן, למרות השיבות, חופש הביטוי אינו מוחלט¹⁹³ ובאיון נקודתי ייתכן כי זכויות אחרות תגברנה עליו. מנגד, אף על פי שחוק ההוצאה לפועל נחקק עובר ל"עידן החוקתי", הרי שעל בית המשפט לפרש אותו ברוח חוק היסוד¹⁹⁴ ולהכפיפו לאיונים חוקתיים, לפחות באופן פרשנותו.

בענייננו הבעיה פחותה במידת מה, היות שהחוק חקיקת המשנה אינם מציינים במפורש שניתן לעקל טלוויזיה, אלא המוציאים לפועל פועלים על פי נוהל פנימי בלבד,¹⁹⁵ שגם הוא אינו מצייץ זאת במפורש אלא כתלות בערכה,¹⁹⁶ ולכן ניתן ביתר קלות להפעיל את האיונים החוקתיים הראויים בין הזוכה לבין החייב ולנצל לשם כך את המונח "צרכים חיוניים".¹⁹⁷ עם זאת, ההתנגשות בין זכויות חוקתיות מחייבת אותנו לאון ביניהן ולבחון מהי הזכות הגוברת.

192. שם, בפסקה 20.

193. ראו, למשל, בג"ץ כהנא (לעיל, הערה 156), בפסקה 23; ראו גם בג"ץ סטיישן פילם (לעיל, הערה 159), בפסקה 7.

194. ראו בג"ץ 906/95 שמואלביץ נ' מדינת ישראל, פ"ד מט(2) 184, בפסקה 10 ("לאור מעמדן המיוחד של הוראות חוק היסוד, יש משקל להוראת חוק היסוד לצרכי פרשנותו של דין אשר תוקפו נשמר על פי הוראות סעיף 10 לחוק היסוד."); כן ראו בש"פ 537/95 גנימאת נ' מדינת ישראל, פ"ד מט(3) 355.

195. נוהל מספר 09/10 (לעיל, הערה 37).

196. סעיף 9.1 לנוהל מאפשר עיקול מוצרי השמל שערכם אינו פחות מ-200 ש"ח. בפועל – וללא כל ממצא מדעי ומדויק – נראה כי עיקול טלוויזיה, גם אם ערכה קטן ביותר, נעשה בכל בית שבו הליך העיקול מתבצע.

197. כך קבע בית המשפט העליון לגבי חופש הביטוי הרבה לפני חקיקת חוקי היסוד בע"א "הארץ" (לעיל, הערה 158), בעמ' 295: "כל הגבלה של תחומיה של זכות באמור ושל היקפה, הצולה מדבר חקיקה, תפורש באופן מצמצם ותוך מגמה לתת לזכות האמורה קיום מירבי ולא לסייגה כהוא זה מעל ומעבר למה שמתחייב ברורות ומפורשות מדבר המחוקק (בג"ץ 75/76 הילרן נ' המועצה ליצור פירות ושיווקם, פ"ד לו(3) 645, עמ' 653). חופש הביטוי והוראת חוק הבאה להגבילו אינם בעלי מעמד שווה ערך וזהה, אלא במידה והדבר מתיישב עם הכתוב יש להעדיף

הפסיקה העניקה הגנה עודפת ואף מוחלטת לחופש הביטוי, גם אם היה "... סיכוי מסוים של פגיעה לא מוצדקת בערכים אחרים".¹⁹⁸ בית המשפט העליון ציין, כי "חופש הביטוי ... מסתיים במקום שיש ודאות קרובה לגרימתו של נזק ממשי לשלום הציבור".¹⁹⁹ מדובר במצב שתוכה ודאות קרובה או פגיעה ממשית באינטרס אחר של הפרט או בכבודו או באינטרס ציבורי-כללי, כגון ביטחון המדינה או הזכות לפרטיות. לאינטרסים האלה ובעיקר ל"אינטרס הציבור" אין הגדרות קבועות.²⁰⁰ אם תאושר פגיעה שכזאת, עליה להיות לתכלית ראויה וכמידה שאינה עולה על הנדרש (מידתיות), לפי מבחני פסקת ההגבלה.²⁰¹ במאנו לבחון את המידתיות, עלינו לבדוק שלושה מבחני משנה. בענייננו, אמנם עיקול הטלוויזיה מתאים להשגת המטרה שמבקשים להשיג, אולם ניתן להשיגה על ידי אמצעים אחרים, קרי עיקול מיטלטלין אחרים או החלפת מכשיר הטלוויזיה במכשיר שחור-לבן; כמו כן, כפי שראינו לעיל באריכות, הפגיעה בחייב קשה ונעשית ללא כל יחס סביר לעומת התועלת שהיא מביאה לווכה ואף למדיניות אכיפת החיובים בכלל.²⁰² לכך יש "להצמיד" את ההגנה החוקתית שניתנת לכבודו של החייב והעומדת לזכותו.

מנגד, עסקינן בזכות הקניין, שההגנה עליה, כמו על הקניין עצמו, אינה אחידה.²⁰³ לטובת בעל הטלוויזיה בענייננו (החייב) יתרונות רבים, המתחזקים את זכותו למול הבעל הזכות האובליגטורית-הקניינית (הזוכה). "איך דינו של הקניין כאשר הוא מצוי בידו של הפרט, כדינו של הקניין כאשר הוא מצוי בידיו של מי שפעולתו בקניין מיועדת לטובת הציבור", המצוי תחת דואליות נורמטיבית והמגבלות המוטלות עליו "תקינות יותר" מאשר במקרה של "קניין פרטי לחלוטין".²⁰⁴ כמו כן, בדיני קניין יש הבחנה בין "העוצמות והציפיות

את קיומה של הזכות בכל עת על הוראת חוק בה טמונה מגמה להגבלתה ... אמת המידה על פיה יש להציב את השמירה על חופש הביטוי כראש וראשון בשיקולים כאשר זכות זו מתנגשת עם רעותה, מן הראוי שתבוא לידי ביטוי מלא לא רק עת מתווה המחוקק הוראותיו של החוק, אלא גם בפרשנותו של החוק וביישום הוראותיו של הדין לבסיבות בהן נבחנת מהותו והפעלתו הלכה למעשה" (ההדגשה שלי - ע"מ).

198. פסח ולעיל, הערה 160), בעמ' 918.
199. בג"ץ סטיישן פילם (לעיל, הערה 159), בפסקה 11; מכחן הוודאות הקרובה נקבע בבג"ץ קול העם (לעיל, הערה 156).
200. בג"ץ סטיישן פילם (לעיל, הערה 159), בעמ' 14.
201. ראו, למשל, בג"ץ שלמה כהן (לעיל, הערה 151), בפסקה 9 ומראי המקום שאליהם מפנה פסק הדין.
202. ראו בג"ץ 4330/93 גאנב נ' הועד המחוזי של לשכת עורכי הדין, פ"ד (4) 221, בפסקאות 10-11 לפסק דינו של הנשיא ברק.
203. מיגל דויטש, קניין (כרך א, בורסי, תשנ"ז), 257.
204. שם, בעמ' 257; ראו גם אילנה דיין-אורבך, "המודל הדמוקרטי של חופש הביטוי", עיוני משפט כ (תשנ"ז) 377, בעמ' 429; "הקניין הפרטי אינו הביטוי היחיד לאוטונומיה של הפרט, אלא הוא נהפך, היסטורית, לפרדיגמה של השלטון ... לאבן הפינה של האידיאולוגיה הליברלית".

שבין הזכות האובליגטורית לזכות הקניינית²⁰⁵, אף על פי ששתיהן חוסות תחת הגנת הקניין בחוק-יסוד: כבוד האדם וחירותו, והפתרונות לגבי כל זכות יהיו שונים. כאן המקום לציין, כי רוב הזוכים הם גופים רו-מהותיים²⁰⁶, ולכן יקל עלינו להחיל עליהם את הטיעון המוצע כאן. אמנם "... [ש]בדרך-כלל, בעימות אל מול קניינו של אדם אחר, חופש הביטוי דווקא ייסוג מפני קניינו של האחר", אולם "... פני הדברים הם שונים בעליל, כאשר הקניין שבו מדובר הוא קניינה של רשות ציבורית, או של גוף אחר המספק שירות לציבור...". עקרונות אלה החלו להגיע לאחרונה לפתחו של הקניין הפרטי מתוך שיקולי אחריות חברתית המוטלים על הפרט, למרות - ואולי בשל - היותו בעל קניין.²⁰⁷ ויודגש, זכות הזוכה לקיום החוזה אינה מוטלת כאן בספק, אולם הערך הכלכלי הנמוך בדרך כלל של השלוויה, נוסף על העלות הגבוהה המוטלת על המדינה בגין ביצוע ההליך לעומת העלות הנמוכה יחסית המוטלת על הזוכה, אינו מקדם את מטרת מערכת אכיפת החיובים,²⁰⁸ ואף להפך; הערך הכלכלי הנמוך יוצר התנגדות עקרונית לשיתוף פעולה מצד

205. רויטש (לעיל, הערה 203), בעמ' 259.

206. מעל 60% לפי נתוני אגף ההוצאה לפועל בהנהלת בתי המשפט לסיכום הפעילות לשנים 1997-2000, שהוצג בפני ועדת חוקה, חוק ומשפט של הכנסת - דין וחשבון על פעילות לשכות ההוצאה לפועל, בהשתתפות שר המשפטים, פרוטוקול מספר 314 משיבת ועדת החוקה, חוק ומשפט מיום 4 ביוני 2001. ניתן למצוא את פרוטוקול הדיון באתר האינטרנט של הכנסת: [URL: <http://www.knesset.gov.il/protocols/data/html/huka/2001-06-04.html>].

207. דויטש (לעיל, הערה 203), בעמ' 263. לגבי הטענה, כי כאשר "מעתיקים" חובות וזכויות מהמישור הציבורי למישור הפרטי, כפי שנעשה כאן, יש להיזהר, היות שהשיקולים ביסוד הזכות להטיל על אחר חובה אינם אותם השיקולים. ראו פסח ולעיל, הערה 160), בעמ' 919-920, ובעיקר הערה 113. אולם המשפט הולך ונוטש גישה זו ומחזיר את אט עקרונות מתחום המשפט הציבורי אל המשפט הפרטי, כמו למשל שוויון ייחסי עובד-מעביד (ראו פסקי דינה של סגנית נשיא בית הדין הארצי לעבודה, השופטת אלישבע ברק בע"צ 300178/98 כיבס - שופרסל (לא פורסם), וכן דב"ע (י-ם) 182/03-המרכז הרפואי שערי צדק - ד"ר אורלי פרט (לא פורסם). זאת מתוך תפיסה של אחריות חברתית ההולכת ותופסת תאוצה, ביחוד ביני קניין, הרלוונטיים מאוד לענייננו. ראו, למשל, פסק דינו של הנשיא ברק בע"צ 96/3901 הועדה המקומית לתכנון ובניה ברעננה נ' הורוויץ, פ"ד נו(4) 913, בעמ' 937: "ביסוד גישה זו מונחת התפישה כי לבעל הקניין מחוייבות חברתית (Sozialpflichtigkeit) לשרת את האינטרס של טובת הציבור. מכאן התפישה כי ניתן לפגוע בזכויות הקניין כדי להבטיח את אינטרס הכלל. (ראו סעיף 1 לפרוטוקול הראשון של האמנת האירופאית לזכויות האדם), אכן, 'הקניין הפרטי מהווה גם מקור לאחריות מיוחדת של הבעלים כלפי פרטים אחרים וכלפי החברה בכללותה' (חנוך דגן, 'קניין, אחריות חברתית וצדק חלוקתי', צדק חלוקתי בישראל (בעריכת מנחם מאוטנר, 2000) 197, בעמ' 105.

208. אגרה על הוראת עיקול היא 400-500 ש"ח. ראו לעיל, הערה 14 והסקטם שליחה, וכן חריט (לעיל, הערה 2), בעמ' 675; ראו גם תקנה 61(ג) לתקנות ההוצאה לפועל, שלפיה אם לא נמכרו מעוקלים לאחר שלושה חודשים יש להודיע לחייב לבוא ולקחתם, וכן ראו תקנה 161, שלפיה במכירה על דרך מכרז, כאשר יש מיטלטלין חסרי ערך "או שמתמת ערכם הפעוט לא יהיה במכירתם כדי לכסות את הוצאות האחסון והמכירה, רשאית ועדת המכירות לנהוג

החייב, שמבחינתו למכשיר משמעות רבה יותר מערכו הכלכלי, והוא מהווה בעבורו אמצעי חברתי-פוליטי-דמוקרטי-משפחתי-חינוכי, כאמור לעיל.²⁰⁹

מכאן שבאיוון הזכויות של החייב והזוכה, הזכות לבגישותו של החייב לסלוויזיה,²¹⁰ המגלמת בתוכה "אגד של זכויות", אינטרסים ציבוריים וערכים חברתיים-דמוקרטיים, לצד זכותו של החייב לכבוד, גוברות על זכותו הקניינית של הזוכה וביתר שאת, כשמדובר בזוכה דר-מהותי, המחויב לאינטרס הציבורי באופן הדוק יותר מהזוכה הפרטי. זאת הן בשל הודאות הקרובה לפגיעה בחופש הביטוי כמובנו הרחב והן לאור מבחני פסקת ההגבלה ובעיקר לאור אי-עמידת ההסדר הקיים בשניים ממבחניה - הן העובדה שעיקול הסלוויזיה אינו נעשה מתוקף חקיקה ראשית מפורשת אלא מתוקף פרשנות של מחוקק המשנה והן העובדה שההסדר הקיים אינו עומד במבחני המידתיות, קרי אין מדובר בשימוש ב"אמצעי שפגיעתו פתוחה".²¹¹

במיטלטלין ככל דרך שתיראה לה". מכאן שלמרות הקביעה שאסור להלך אימים על החייב על ידי נקיטת הפעולות שחוק הנוצאה לפועל מאפשר, הרי בפועל ייחכנו מקרים שבהם ברור למוציא לפועל, כי הוא מבצע עיקול של מיטלטלין ללא כל ערך.

209. ראו דבייה של השופטת דורנר בפסק דין שניתן לאחרונה: ע"א 9136/02 מיסטר מאני ישראל בע"מ נ' רייז (טרם פורסם): "... פגיעה חמורה מדי בחייב, תביא לפגיעה בכלל הציבור, ובכלל זה גם בציבור הנושים. בנוסף - זה עיקר - להגנת על קיומו המינימלי של החייב אף ערך חברתי, עליו מוכנה החברה לשלם גם מחיר חברתי. שכן, הלכה היא, כי לזכות יסוד מעצם מהותה יש מחיר חברתי. מקום שבו למימוש של אינטרס אין כל מחיר אין משמעות לעיגונו בזכות, ולא-כל-שכן, בזכות יסוד חוקתית" (רנ"פ 2316/95 גנימאת נ' מדינת ישראל, פ"ד מט(4) 589, בעמ' 645) (ההדגשה שלי - ע"מ).

210. ראו בריק (לעיל, הערה 451, בעמ' 184-185. לדבריה "התפתחות התקשורת המודרנית יצרה מציאות, שבה התבטאות מחוץ לכלי-התקשורת ההמוניים הינה בלתי-אפקטיבית ... על רקע מציאות זו, חופש-הגישה לכלי-התקשורת הינו, לאמיתו של דבר, תנאי למימוש חופש הביטוי, אשר בהיעדרו, עלול להיות ריק מתוכן ונעדר חשיבות של ממש"; ראו גם אתר ברזל, "עקרון חופש הגישה לאמצעי השידור - מהו?", תקשורת המונים (תמר גורדון - עורכת, בית הספר התיכון החדש, תשמ"ח) 64.

211. לאחרונה אף ציין בית המשפט העליון, כי גם אם מכירים בחופש הביטוי כזכות חוקתית וגם אם לאו - הרי את ההגנה עליו יש לגזור מפסקת ההגבלה: "אמות-המידה להפעלת סמכות מינהלית לפגיעה בחופש הביטוי קבועות ב'פסקת ההגבלה' שבסעיף 8 לחוק-יסוד: כבוד האדם וחירותו. ... זאת בין אם חופש הביטוי מעוגן, במלואו או בחלקו, בזכות לכבוד האדם הקבוע בחוק-היסוד, שאז תחולתו של סעיף 8 היא ישירה; ובין אם חופש הביטוי אינו מעוגן בזכות לכבוד האדם, שאז תחולת פסקת ההגבלה היא מכוח היקש (ראף מכוח המשפט המינהלי הכללי)" (ההדגשות שלי - ע"מ); בג"ץ 316/03 בכרי נ' המועצה לביקורת סרטים (טרם פורסם), בפסקה 10 לפסק דינה של השופטת דליה דורנר. אשר להיבט הפגיעה בזכות המצוין-קניינית של הזוכה האמורה לקבל הגנה חוקתית, הרי בשל הערך הפועט (בדרך כלל) של הסלוויזיה, ניתן לומר שהפגיעה היא בגדר *de minimis* ואז אין להגיע כלל לבחינת הפגיעה במסגרת פסקת ההגבלה. כך הנשיא בריק בע"א 6821/93 בנק המזרחי המאוחד בע"מ נ' מגדל כפר שיתופי, פ"ד מט(4) 221, בעמ' 431: "... עם זאת, כאשר ההגבלה על הקניין היא שולית או קלת ערך - אם היא נכנסת למסגרת עניין של 'מה בכך' (de minimis) - אין

עם זאת אציין, כי מדובר באיזון נקודתי למקרה זה לאור השיבות הטלוויזיה להיים הדמוקרטיים, להינוך, לליכוד הלאומי, ל"הוצאת קיטור" ולסובלנות, ולא במיטלטלין אחרים, שיתכן שאינם עומדים בפני עצמם במבחנים המאפשרים את הפגיעה בחייב. עוד יש להדגיש, כי אין מדובר בכל מכשיר טלוויזיה וכי יש מקום להגביל את ערכו של המכשיר "המוגן", אך אין להשאיר זאת לשיקול דעתו הרחב של המוציא לפועל, כפי שנעשה היום. כך, למשל, כאשר לחייב יותר ממכשיר טלוויזיה אחד בביתו, אין האמור לעיל חל לגבי המכשירים היקרים יותר, ועל מנת לקיים את האיזון המובא לעיל ניתן להשאיר בבית החייב מכשיר אחד בלבד. באופן דומה יש לנהוג בעיקרון עם מכשירים יקרי ערך.²¹²

ה. סיכום – הניתן לתקן את הבעיות במערכת העיקול?

מכשיר הטלוויזיה אינו עוד מיטלטלין בריעיקול. מדובר בגורם רבי-משמעות, התורג בהרבה מגבולות ערכו הכלכלי-החפצי המועט ביותר בדרך כלל. ראינו כי עסקינן במכשיר המבטא קדמה טכנולוגית, צופן בחובו ערכים חברתיים, דמוקרטיים, חינוכיים ואחרים, הנחוצים לקיומה של הדמוקרטיה הליברלית ולהפצת מגוון הדעות הרחב בתוכה. לדעתי, מכאן ניתן להקים זכות לנגישות למכשיר הטלוויזיה על מנת לקיים את מכלול הערכים והזכויות האזרחיים לעיל. כל זאת ללא פגיעה באיזון העדין המתחייב בחוק ההוצאה לפועל בין זכות הזוכה לקניינו (או ליתר דיוק – מעין-קניינו) לבין זכות החייב לשמירה על כבודו ועל רמת חיים מינימלית, בהתאם למצב החברתי-התרבותי העכשווי במדינת ישראל וכפי שמתרחש במספר מדינות בעולם.

המתקן הישראלי, כמו גם בתי המשפט, חוששים לצעוד צעד קדימה עם ההתפתחויות הטכנולוגיות רבות המשמעות של המאה העשרים. הדבר ניכר בעיקר בתחום ההוצאה לפועל, ייתכן בשל החשש לביא לקראת החייבים ובכך לפתוח פתח (שטיבו אינו ברור) להתחמקות מתשלום החוב, כאשר מדובר במערכת שאולי איבדה את אמון המעורבים בה מכל הצדדים.²¹³

לראותה כפגיעה, ואין צורך להיכנס לבחינה התוקנית של השלכ השני".
212. במצב שכזה ניתן להחליף את מכשיר הטלוויזיה במכשיר זול יותר באופן ניכר, כפי שנעשה בגרמניה (לעיל, פרק ג) וכפי שביקש לעשות הרמב"ם (לעיל, הערה 19). זאת, בין השאר, על בסיס גזרה שווה מפסק הדין של בית המשפט המחוזי בירושלים בר"ע 3149/01 ד"ל נ' מניטליו (טרם פורסם), שם החליט בית המשפט, כי אף על פי שרכב נכה אינו ניתן לעיקול לפי הוראות סעיף 22 לחוק ההוצאה לפועל, הרי אי-עיקול רכב נכה בשווי גבוה במיוחד (מעל 100,000 ש"ח) שם "ללעג ולקלס את המטרה החקיקתית המוגנת ביסוד החריגים הקבוציים בסעיף 22, ונודף ממנה ריח רע של הברחת נכסים, וכיוון שכך, היא פוגעת מעבר למידה הדרושה בנושה המשיב. אין לראות בסעיף 22 הג"ל כמתרס מאחוריו יסתתר החייב ויסתיר עמו נכסים יקרי ערך". תשומת לב לכך, שבית המשפט אפשר לחייב במקרה זה לקבל 35,000 ש"ח מסכום מכירת הרכב, על מנת שיוכל לרכוש לעצמו רכב חלופי, שיענה על דרישותיו המהותיות של סעיף 22, כפי שהובאו לעיל. איזון זה הוביל אותי לנוסח המוצע להלן של התיקונים לחוק ולתקנות.

213. לאחר סיום כתיבת המאמר הוגשה בעזרת התנועה למלחמה בעוני (ע.ר.) בקשת רשות ערעור על ההלטת ראש הוצאה לפועל בירושלים בגין עיקול טלוויזיה מביתה של חייבת. הבקשה

ברי כי על המחוקק לבצע שינויים נרחבים בחוק ההוצאה לפועל, ברוח ה"חידושים" התרבותיים, הטכנולוגיים, החינוכיים והעדכיים, שהמדינה עברה ועוברת בשלושים וחמש שנות קיום החוק, היות שאחרת החוק הופך למנותק מהמתרחש בפועל וגורר זילות בהתייחסות כל הצדדים אל עקרונותיו ואל יישומו והופך בכך לכלי כדי לרדת לחייו של החייב ואף להתעמר בו, ללא כל הצדקה וללא כל הישג לטובת הנוכה, בוודאי לא הישג כלכלי. לדעתי, מתוך אותו הגיון, על המחוקק למנוע עיקולו של מחשב אישי, שהפך זה מכבר למצוי בבתים רבים בישראל,²¹⁴ וגם לו יש משמעויות נרחבות בהרבה מערכו הכלכלי, בהיותו צוהר לעולם, תוך יכולת יצירת קשר עם בני אדם רחוקים מאוד מבחינה פיזית בקלות רבה ותוך יכולת לאתר מידע רב, מהימן וחשוב בכל נושא, במהירות וביעילות, ששום מכשיר אחר אינו מסוגל לספק כיום. זאת ועוד, המחשב משמש כלי עזר לחינוך הילדים, יומן אישי לאנשים רבים, אפשרות עיבוד מידע ועל ידי כך פיתוח האישיות, והוא מהווה את "הדור הבא" של ההתפתחות הטכנולוגית בעולם כולו.²¹⁵

אין בהצעתי זו משום פתרון קסם ברור וחד אלא הצעה למחוקק לאפשר לרעיונות מתקדמים וחדשניים לחזור לתוך החקיקה האפורה משהו, בעיקר בתחום אכיפת החיובים. יש לפעול בעניין זה בהתאם למקרים נקודתיים, שיאפשרו השארת טלוויזיה בערך סביב כבית החייב ומנגד יאפשרו עיקול מכשיר בעל ערך רב, שאינו עומד באותו איזון עדין, שעמדתי עליו במאמר זה.

ניתן לחשוב גם על "פתרונות יצירתיים", כגון חיוב הנוכה להתליף את מכשיר הטלוויזיה שבידי החייב במכשיר זול ופשוט יותר, וכך ליישם את העקרונות המובאים לעיל, ברוח הצעתו של הרמב"ם, המופיעה גם בחוק הגרמני ואשר החלה להופיע לאחרונה בפסיקות הערכאות הדיוניות, תוך פגיעה מינימלית ושימוש בכלי מידתי, המאפשר לחייב לקיים את זכותו לחופש הביטוי.

נשענה ברוכה על העקרונות המובאים במאמר זה. בית המשפט המחוזי דחה את הבקשה היות שהחייבת פדתה את המכשיר, אולם כתב בהחלטתו: "... כאמרת אגב, ניתן לומר כי מכשיר טלוויזיה עשוי, בתנאים מסוימים, להכלל ברשימת כלי בית חיוניים." (השופט יעקב צבן בכר"ע 681/03 גליקמן נ' שובל (ג.ב.י.) בע"מ (סדרם פורסם)). למרות זאת עוקלה הטלוויזיה פעם נוספת, הוגשה בקשה לראש ההוצאה לפועל, שהפעם קבע כי יש לבטל את העיקול, בין השאר על בסיס הנימוקים המובאים במאמר זה, ואף הפנה להחלטת בית המשפט המחוזי שלעיל (הרשם איתי כץ בתיק הוצאה לפועל (י-ם) 3-96-13681-03 (סדרם פורסם)).

214. לפי נתוני הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, בשנת 2001 היה מחשב ביתי ב-50% ממשקי הבית בישראל, כאשר בשני העשירונים התחתונים היה הממוצע כ-28% (הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, שנתון סטטיסטי 54 (2003)).

215. כמהלך ההכנות לפרסום המאמר פורסם, כי בכוננת יושב ראש ועדת חוק חוקה ומשפט, תמך הכנסת, מיכל איתן, להעלות הצעת חוק, שלפיה לא ניתן יהיה לעקל מחשב אישי. ראו רוני שני, "הצעת חוק: איסור על עיקול מחשב", YNET (14.1.2004). את הכתבה ניתן לקרוא באתר: [URL: <http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-2859155,00.html>].

נספח א: הצעת נוסח לתיקון חוק ההוצאה לפועל והתקנות

הצעת חוק לתיקון חוק ההוצאה לפועל (איסור עיקול מכשיר טלוויזיה), תשס"ד-2004

- תיקון סעיף 22 1. בחוק ההוצאה לפועל, התשכ"ז-1967, בסעיף 22, יבוא:
 לאתר סעיף-קטן (א2):
 "מכשיר טלוויזיה אחד."
 בסעיף-קטן (ב) במקום המילים "סעיף קטן (א) (4) ו- (5)":
 "סעיף קטן (א) (א2), (4) ו- (5)"

דברי הסבר

המכשיר רב העוצמה והיעיל ביותר להפצת דעות שונות ומגוונות: ... הקול היוצא מתיבת הטלוויזיה נשמע מסוף העולם ועד סופו, ולית אחר דפנו מיניה' (השופט אלון (כתוארו אז) בע"א 7/79 הוצאת ספרים 'החיים' ב' רשות השידור, פ"ד לה' (2) 365, 369). (ההדגשה אינה במקור).

כבר בתקופת הראשונים עמדו על הצורך בעדכון ההלכה בהתאם לשינוי הזמנים והצרכים החברתיים ולכן הנכסים האסורים לעיקול התעדכנו לפי רוח התקופה. כך, למשל, לגבי החובה להשאיר לחייב בגדים ומיטה, פסק בעל ערוך השלחן (ח"מ סימן צ"ז, כ"ו) על דברי הרמ"א בהגהתו לשולחן ערוך (הגהות הרמ"א לשו"ע ח"מ סי' צ"ז, כ"ג: "ושאר צרכי המטה"):

"ולפי מנהג זמנינו נותנים לו כסא ושולחן ומיטה וכדים ומצעות כפי ערכו ...". (ההדגשה אינה במקור).

כן יצרה ההלכה הסדר, לפיו עורכים חליפין בין מיטלטלין בעלי ערך בבעלות החייב לבין מיטלטלין בסיסיים הניתנים עליידי הקהילה,

תכליתו של תיקון זה הוא לאסור על עיקולו של מכשיר טלוויזיה אחד, הנמצא בביתו של החייב. מטרות התיקון הינן שמירה על חופש הביטוי של החייב במובנו הרחב ביותר ועל הדמוקרטיה ועדכון החוק בכל הקשור לקידמה ולטכנולוגיות החדשות, אשר מאפשרות למחוקק לשמור על תנאי חיים סבירים ומינימליים, בהתאם לתקופה בה אנו חיים. לטלוויזיה משמעותיות מרחיקות לכת בהיבטים רבים, ביניהם תרבות, חינוך, משפחה, משפט, דמוקרטיה ופוליטיקה. לרבים מהתושבים זה צוהר לעולם החיצון, במובנו הרחב - הן באשר למתרחש במדינה והן באשר למתרחש מחוצה לה. זהו כלי התקשורת הבולט ביותר והמשפיע ביותר של המאה העשרים, אשר עולה ביתרונותיו הרבים על כלל אמצעי התקשורת האחרים.

מדובר בכלי התקשורת היוצק את מירב התוכן למושג חופש הביטוי. עמד על כך בית המשפט העליון בג"ץ 3472/92 ברנד ב' שר התקשורת, פ"ד מז(3) 143:

תפקידה של הטלוויזיה אינו רק לשמש דובר אלא גם לשמש במה לדעות שונות ומגוונות כפי שמורה סעיף 4 של החוק, ... כבמה היא

עלימנט להימנע מהנטל האמור. צמד על כך הרמב"ם נהלכות מלוה ולוה, פרק א, הלכה ז:

"לא שילבש בגדי משי או מצנפת והובה אלא מעבירין אותה ממנו ונותנין לו כסות הראויה לו לשנים עשר חדש."

פעולה ברוח זו תבוא לידי ביטוי בחקיקת-המשנה הנלווית לחיקון זה.

ההגנה מפני עיקול מיסלטלין מופיעה בכל שיטות המשפט, אולם ראויות לציון מספר מדינות, אשר אימצו גישה מתקדמת, המאפשרת לחייב לשמור על מכשיר הטלוויזיה, כחלק מתפישה חברתית, הרואה במכשיר כלי דמוקרטי וחינוכי מן המעלה הראשונה. כך הוא המצב החוקי בגרמניה, בשכדית, באוסטרליה ובסקוטלנד. יצוין, כי בימים אלה שוקר המחוקק האנגלי על שינוי החקיקה הקשורה לאכיפת תיובים, באופן שיאסור על עיקול מכשיר טלוויזיה. בנוסף, קיימות מדינות בהן רשימת המיסלטלין האסורים לעיקול מאפשרת לחייב לבחור אם רוצה הוא להשאיר בביתו מכשיר טלוויזיה, כמו במקרה של מרבית מדינות ארצות הברית. ישראל למעל תשעים אחוזים מן התושבים יש מכשיר טלוויזיה, אולם מחקרים הראו, כי דווקא השכבות הסוציו-אקונומיות הנמוכות יותר וכן ילדים (בעיקר בגילאים קטנים) וקשישים הם הנהנים העיקריים מהטלוויזיה

כמכשיר חינוכי-חברתי והן האוכלוסיות אשר תושפענה ביותר מעיקולה. במקביל, מרבית התיקים בהוצאה לפועל בישראל הם של אותן שכבות סוציו-אקונומיות נמוכות ופעמים רבות הנכס היחיד בגדר "מיסלטלין בר-עיקול" הוא מכשיר טלוויזיה, לו בדרך-כלל אין שווי שוק.

מכאן, שסגירת משאב דמוקרטי כה יקר בפני אוכלוסיות מסוימות, בעיקר כשאלה מהווים שכבה סוציו-אקונומית מסוימת מאוד, עלולה לפגוע באופן קיצוני בזכותם לדעת, ללמוד ולהתקדם ובהשתלבותם בשיח הדמוקרטי. בה בעת, הערך הכלכלי הנמוך בדרך-כלל של מכשיר הטלוויזיה מחד-גיסא, בנוסף לעלות הגבוהה המוטלת על המדינה לעומת העלות הנמוכה יחסית המוטלת על הווכח מאידך-גיסא, אינו מקדם את מטרת מערכת אכיפת החיובים, ואף להיפך – יוצר התנגדות עקרונית לשיתוף פעולה מצד החייב, אשר מבהינתו למכשיר משמעות רבה יותר מערכו הכלכלי.

על כן, הפגיעה בזוכה, בעל הזכות האובליגטורית-קניינית לקיום חובו לא תיפגע באופן משמעותי ואף לא תיושע מערכו הנמוך של המכשיר, לעומת החייב – לו זכות קניינית במכשיר ומשמעויות המכשיר עבורו הן בעלות משקל כבד ביותר – מחייבים את העברת המשקל באיוון בעניין עיקול מכשיר הטלוויזיה לטובת החייב.

הצעה לתיקון תקנות ההוצאה לפועל (איסור עיקול מכשיר טלוויזיה), תשס"ד-2004

<p>תיקון תקנה 50</p>	<p>1. בתקנות ההוצאה לפועל, התש"ס-1979, בתקנה 50, האמור בתקנה יסומן בתקנת-משנה (א) ולאחריה יבוא: " (ב) (1) שווי מכשיר הטלוויזיה הפטור מעיקול לפי סעיף 22(א)א(א) לחוק הוא בסך 500 שקלים חדשים. (2) היה שווי מכשיר הטלוויזיה מעל לסך האמור בתקנת-משנה (ב)1(1) יעקל המוציא לפועל את המכשיר, אולם מכירתו תעוכב. (3) על הזוכה להמציא למוציא לפועל בתוך שבעה ימים מיום הודעת מוציא לפועל על עיקול המכשיר האם יעמיד לרשות החייב מכשיר טלוויזיה חלופי. (4) לא הודיע הזוכה כאמור, רשאי החייב להגיש בקשה לראש ההוצאה לפועל להשבת המכשיר בתוך עשרים ימים. לא הגיש החייב בקשה כאמור, ימכר המכשיר, בהתאם לתקנות אלה. (5) זוכה אשר פעל בהתאם לאמור בתקנות-משנה (ב)2(2) עד (4) וראה ראש ההוצאה לפועל כי המנעותו מהחלפת מכשיר הטלוויזיה אינה נובעת מרצון להטריד את החייב ולהטיל עליו אימה, לא יתייב אותו ראש ההוצאה לפועל בהוצאות בגין עיקול זה."</p>
----------------------	---

בבוקר יום הולדתו השבעים של עורך הדין פלח

פרק ראשון

אביגדור פלדמן

בבוקר יום הולדתו השבעים, בשעה שמונה וחצי בבוקר, מוציא עורך דין פלח מתא הגלימות הרשום על שמו, בקומת הקרקע של בית המשפט המחוזי בתל-אביב, בקבוק קוניאק מדיצינאל, המונח מתחת לגלימה הבלויה שצבעה השחור דהה לחום תלודה. הוא מקרב את הבקבוק לפיו, מתעלם ממבטי עורכי הדין האחרים המתעסקים בגלימותיהם ובעניבותיהם ולוגם את יתרת הקוניאק שצבעו וטעמו כשתן גמלים וטעמו בהתאם. הוא מתבונן בצער בבקבוק הריק. זה הקוניאק מדיצינאל האחרון שהיה ברשותו וספק אם ניתן להשיג אחרים, אולי יימצא אחד או שניים במכולת הישנה המדיפה ריח מוות וגבינה צהובה של האחים ג'מבויאן ברחוב ברדיצ'בסקי. הוא זורק בהיסח דעת מוחלט את הבקבוק הריק לפח שבחדר הגלימות ומרים את תיק העור שלו המקומש כתחת של מכשפה. במעמקיו של התיק שאין להם חקר ויד אדם לא הגיעה אליהם זה שנים רבות, מתגלגל תיק קרטון כתום הנושא את הכותרת "קורצפלד נגד פשפיוורקה". הכיתוב רשום בעט לורד שריח האתר העולה ממנו מסחרר את הראש ונוסף קלות מוזרה בגפיים. המסמכים שתויקו בתיק כבר מוזמן נפרדו ממנו באשמת מהדק רעוע שנקרע מן הכריכה במשיכה קלה. כתא אתר בתיק מתגלגלים כתב התביעה שנוסח על ידי עורך הדין פלח, הפונה אל הכובען פשפיוורקה שמחויק בשכירות מוגנת מאז 1958 חנות של 20 מטר מדובע בבניין השייך לאחיות קורצפלד ברחוב בן יהודה 24, ודורש ממנו לפנות את החנות לאלתר בטענה שהפך את חנות הכובעים לבית בושת. מנגד מתגלגל בדפים קמוטים כתב הגנה של פשפיוורקה המכתיש בתוקף את כל טענות התובע ומוזמן את בית המשפט לבקר במקום ולבדוק האם ניתן לקיים בית בושת בחנות הדחוסה כובעים עד אפס מקום, כטענת התובעות. על כולם מגחכת הודעת צד ג של גברת פיפי קורצפלד, המודפסת במכונת הכתיבה הרמס בייבי שאין לטעות בה והתומה על ידי עורך דין מנחם שנהר-נבוצור. פלח יודע היטב שפיפי קורצפלד המציאה את העורך דין שהוא ברנע של השראה כדי לחסוך לה ולאחותה רוזי קורצפלד שכר טרחת עורך דין, והיא השקיעה בכתבי הטענות של עורך דין שנהר-נבוצור, בסגנונו הבוטה, בטענותיו המתפתלות ונכנסות זו לתוך זו את השנאה והבוז התהומיים שהיא רוכשת לכל עורכי הדין, לכל הדיירים המוגנים, למחלקת המסים בעיריית תל-אביב הרודפת את האחריות בחובות ארנונה על בנייניהן השוממים והמתפוררים בחלקים שונים של העיר. זה שניסחה לתיק קורצפלד נגד פשפיוורקה מאשים דווקא את עורך דינה, אברהם פלח, בשפה משפטית שהיא המצאה כיתית. לטענתה, עורך דין פלח קשר קנונייה מכוערת, הוא אשם בהתנהגות שעוררייתית, בעושי המיעוט, בהפרת חובת הנאמנות מתחת למרשותיו, ובתמורה לשירותי מין שקיבל בחנות הכובעים

כגד באהיות קורצפלד והתיר לפשפיוורקה לשנות את ייעוד החנות. לצד כל אלה מונת הספר "המשפט המקובל האנגלי" ותקצירי הרצאות משנת 1953 מאת השופט אברהם פלח. עורך דין פלח סגר את דלת תא הגלימות. הדלת המעוקמת לא נסגרה עד תום. הוא ניסה לדחוק אותה בכוח ואפילו בעט בה ברגלו, כפי שנהג בעבר. הדלת נשאה את התעללות הקלה בסבלנות של הפץ זקן שהסכין לשיגיונות בעליו. הדלת לא נסגרה אלא נשארה תלויה באוויר. פלח הוציא מתיק העור חוט גיילון שהיה כרוך סביב הניירות המתפקעים של פרשת קורצפלד נגד פשפיוורקה. הוא החל לקשור את הדלת למתלה המנעול שמעולם לא היה שם. אך כמחשבה שנייה חזר פלח ופתח את הדלת ודחף פנימה בכוח את תיק העור הכבד. הוא קשר את הדלת בחוט גיילון ולחש לעצמו: "הבה נתגוג היום". הוא יצא מן החדר בצעדים קלים. נדמה לו שלראשונה פסע בבניין בית המשפט מבלי שיימשך אחר התיק הכבד שנשא לכל מקום. לא רק ממשקל התיק נפטר אלא מן הפיקוח, התוכחה והצבת הגבולות שכפה עליו התיק. הוא היה בבניין הזה ברחוב ויצמן למעלה מעשרת אלפים פעמים ועתה חש כמרחף באוויר; הוא לבש את הגלימה והיה נדמה בעיני עצמו כמלאך שירד משמים אל הבניין, קל רגליים, מרחף ואולי אפילו לא נראה. הוא עלה במהירות במדרגות המובילות מקומת הקרקע של תא הגלימות אל הקומה הראשונה, אל אולם הכניסה הגדול של היכל הצדק בתל-אביב.

באולם הכניסה הייתה התרוצצות גדולה, אך לא הייתה זו התרוצצות לשמה. לאנשים המודאגים והנרגשים הללו היה עניין גדול הנמצא מחוץ לאולם ובשלו הם נעים ומפרכסים מהר יותר מן הקצב הרגיל שלהם כחוששים להתמיין, לאתר לביא אל אותה תכלית השואבת אותם אל קרביה. האור הדלוח הקנה לכולם מראה של רוחות רפאים חסרות מגות, על כן נראה לו אולם הכניסה כמין תחנת רכבת המובילה את הנוקקים לה אל מחוזות רחוקים ומסתוריים. הוא התייצב אל מול המעליות ובאותה רוח שפקדה אותו שדיחפה את אבריו והולוכה את מחשבותיו הרחק מכאן, פנה כך סתם לעורך דין צעיר שעמד על ידו ואמר לו: "אתה יודע, אילו היברתי את כל הנסיעות שנסעתי במעלית זו, כבד הייתי מגיע לפחות לירח". עורך דין חורש הסתכל בו בהפתעה. הוא לא הכיר אותו, ראשו היה נתון כולו לתיק האזרחי שהוא עומד לנהל בבית המשפט המחוזי בפני השופט חושי. "אני מתאר לעצמי שזה כך", אמר. המעלית הגיעה ודלתה נפתחה. הממתינים וביניהם פלח ועורך דין חורש נכנסו. חורש לחץ על כפתור הקומה השביעית. המעלית עלתה, וכשהגיעו לקומה השביעית נותרו בה פלח ועורך דין חורש. "תחנה אחרונה", אמר חורש בלצון ופלח מיהר לצאת מן המעלית אחריו. הקומה הזאת של שופטים שדנו בעניינים מורכבים ודקים מני דק של המשפט האזרחי לא הייתה מוכרת לו. מאחר שלא הייתה לו מטרה ברורה וכל בניין בית המשפט נראה לו עתה כמגרש משחקים רחב ידיים שיש בו מגלשות, נדנדות, סתרחות וכולם מזמינים ומשעשעים עד אין קץ הלך אחרי עורך דין חורש ונכנס אחריו לאולם המשפטים של השופט חושי. הוא תפס את מקומו בספסל האזורי. היה בסידור הפנימי של האולם משהו מרגיע ומנחם. שולחן התובע מצד אחד, שולחן הנתבע מצד אחר, ולפניהם דוכן השופט המורם המשגיח עליהם, ומאחוריהם ספסלי הקהל. כל אזור מוגדר ומתוחם היטב. פקיד עזר הכריז "בית המשפט", פלח קם, השופט חושי נכנס ופלח שקע אל הספסל, כרך סביבו את הגלימה והפקיד עצמו לקצב הקבוע המונוטוני של המשפט כשקשוק רכבת על פסים הנמשכים עד

אופק. בא כוח התובע, עורך דין עב כשר שהיה מוכר לפלח במעורפל, דיבר, התנדנד על רגליו, ומדי כמה משפטים קד קידה קלה לשופט ואמר "כבודו" ו"אדוני" ו"הגנת סרק"... והמילים הגיעו לפלח עמומות, רכות, כאילו היו ספוגות בסירופ מתוק ומשכר, סופגניות לבנבנות זרועות בנדיבות באבקת סוכר לבנבן. אחריי דיבר עורך דין חורש. לאחר כל משפט היה מנתר ניתור זעיר לאתור כאילו הוא בוחן את השפעת דבריו על השופט. המילים שאמר ריחפו באוויר כנוצות פוך, אחר כך הסתחררו באטיות כשפגשו את הזרם החם שהגיע מפתחי האוורור, טיפסו אל התקרה ונדבקו בה. תוך זמן קצר הייתה התקרה מכוסה כולה בנוצות פוך רוטטות. אחר כך השופט דיבר וקולו היה באוזני פלח כקולו של מספר אגדות קסומות שחוט העלילה שלהן מתארך והמאזין מקווה כי לעולם לא יינתק. ברקע נשמע השקשוק המונוטוני של הקלדנית שהקלידה למחשב את פרוטוקול הדין. ניירות הוגשו ת/1, אמר השופט, וית/2 וית/3 שרשרת ארוכה של מוצגי התביעה מצחקקים, שרים בקולות בהירים, אותים זה ביד רעהו, יורדים בעמק ועולים בהר עוד רגע יקיפו את העולם כולו בטבעת של אהבה והרמוניה. אחר כך הוגשו מוצגי ההגנה נ/1 ונ/2 ונ/3, ואלה משום מה נדמו לו קנטרנים רגזים פטפטניים ללא תקנה המבקשים לסכסך בין מוצגי התביעה, לגרום להם להרפות זה מזה, להפסיק לשיר ולהצטרף לפטפוט הגואה, המלגלג, שאין דבר קדוש לו, של הנר"נים הרשעים התחמנים. כלכול ומהפכה התחוללו בשרשרת הסדורה של התווים. הם החלו נתקלים זה בזה, נופלים אפיים ארצה כשביניהם הגו"נים מתרוצצים, מושכים בשערותיהם ואפילו מפשפשים בגסות באטריהם האינטימיים. הזריזות שפיעמה בגופו עד כה התחלפה בכבדות. ראשו צנח על חוהו והוא נרדם. עורך דין חורש המשיך לטעון, לקפץ ולגתר קדימה ואתורה, עד שלפתע הניח השופט חושי אצבע ארוכה על פיו שלו. עורך דין חורש התבונן בו מופתע ופסק לדבר. "רגע אחד בבקשה", אמר השופט חושי. הוא יצא מן האולם דרך דלת השופט הקבועה מצד ימין של המרחב המוגבה המיועד לשופט ומופרד מן האולם על ידי הדוכן. לאחר שניות מספר שב השופט חושי והופיע באולם, נכנס כאחד האדם בדלת המיועדת לציבור הרחב ועורכי הדין. הוא ניגש בצעדים חרישיים לפלח וליטף ברכות את ראשו המקריח. פלח ברעד קמעה והידק עוד את הגלימה אל גופו. "השופט פלח, השופט פלח", לחש השופט חושי אל אוזנו והוא חש רצון עז לנשק את ראשו הענק המצולק מקרבות כראשו של לויתן שבע צלצלים ואוניות טרופות ומתקפות פראיות של כרישים צמאי דם. "עורה, עורה, עורה", אמר לו "זה אני חושי, המתמתה האחרון שלך במשפט". פלח פקח את עיניו, חושי נבהל לראות שני פנסיים אדומים נדלקים באפלה של ארובות העין. "חושי", אמר פלח "חושי היקר והמתוק שלי, איך יכולת לעשות לי את זה, איך חזרת כשופט אל בית המשפט שבעט אותי החוצה". פלח קם ממקומו בכבדות. הוא חיפש את תיק העור שלו, בלעדיו חש פתאום עקום, צולע בנשמה, לא מוגן. השופט חושי חיבק אותו והניח את ראשו על חוהו "די, די מספיק", אמר כדבר אל תינוק המתעורר משינה בכבי מר. פלח נזכר כי השאיר את תיקו בתא הגלימות. הוא דחף מעליו את השופט חושי, לעיניהם הנדהמות של עורכי הדין שהיו באולם ויצא החוצה. "זה היה השופט פלח", אמר השופט חושי, "השופט הכי חכם, אצילי שישב אי פעם בבית משפט זה". "השופט מפרשת דבורה צבעוני"? שאל עורך דין חורש ונזכר קמעה בפרטים מעורפלים: לשכת השופט, שולחן השופט, עורכת דין שרועה על השולחן, שמלתה מופשלת, עורך דין

חורש לא זכר אם אלה הפרטים מפרשת פלח וצבעוני או אולי הם קשורים לשופט אחר או שכל זה היה רק בדמיונו של עורך דין חורש, שלשכת השופט הסמויה מן העין נדמתה לו כמקום של מין ותאוה ותשוקה, כחדר ההורים הסגור במפתח, ובכל עת שיצא השופט מן האולם ראה בדמיונו המגורה עד תום ובעצביו הדרוכים במשפט, את השופט מסיר את גלימתו השחורה, מתחתיה הוא לובש בגד ים מיושן שלם בהדפס חברבורות נמר והוא מתנפל על אישה השוכבת על השולחן, אך את תרוי פניה אין חורש יכול לראות. ומיד הוא שב ולובש את גלימתו וחוזר אל אולם המשפטים. "צאו, צאו מכאן", ביקש השופט חושי, "הדיון הסתיים היום".

פלת יצא מאולמו של השופט חושי, הקלילות באכריו התחלפה בכבדות חמוצה, תחושת הדיחוף והגסתרות המלאכית מן העין נעלמו ועתה חש כאילו הכול מתבוננים בו, מצביעים עליו באצבע מאחורי גבו, ולאוזניו הגיע רחש לחש מכל כיוון: "השופט פלח, פרשת דבורה צבעוני", ולמילים הייתה מין מנגינה מגונה של שיר גס. הוא מיהר להיכנס למעלית שעצרה בקומה. המעלית הייתה ריקה. בהיסח הדעת לחץ על כפתור הקומה החמישית, הקומה שבה היה קבוע אולמו של השופט פלח, אולם 534. הוא ירד בקומה החמישית והלך אל אולם 534, אל עיר המקלט שלו, המקום שבו חש מוגן ובטוח, מעניש את האשמים ומוכה את החפים, מצידן את היקום במבט הרואה כול של השופט, שם חש עצמו כרוח אלוהים המרחפת מלמעלה, רוח קלה, ניחותית, שיש בה מיובש המדבר ומן הלחות המלוחה של הים, העובדת בין עצי הגן, מלטפת את העלים, מרשרשת בעשבים הרשנים עד שהיא רואה גבר ואישה ערומים מכסים את ערוותם בידיהם, והוא יודע עליהם הכול, את התאוה ואת המושה, את הרגשות הנעלים ואת הרמייה השפלה, את ההתמסרות המוחלטת ואת העמדת הפנים הצבועה. עוד מעט ישפוט אותם ויכתוב פסק דין שאין דבר הנעלם ממנו, המוליך אל התוצאה הסופית בביטחון כחץ הגורה מקשת ופוגע בלב המטרה.

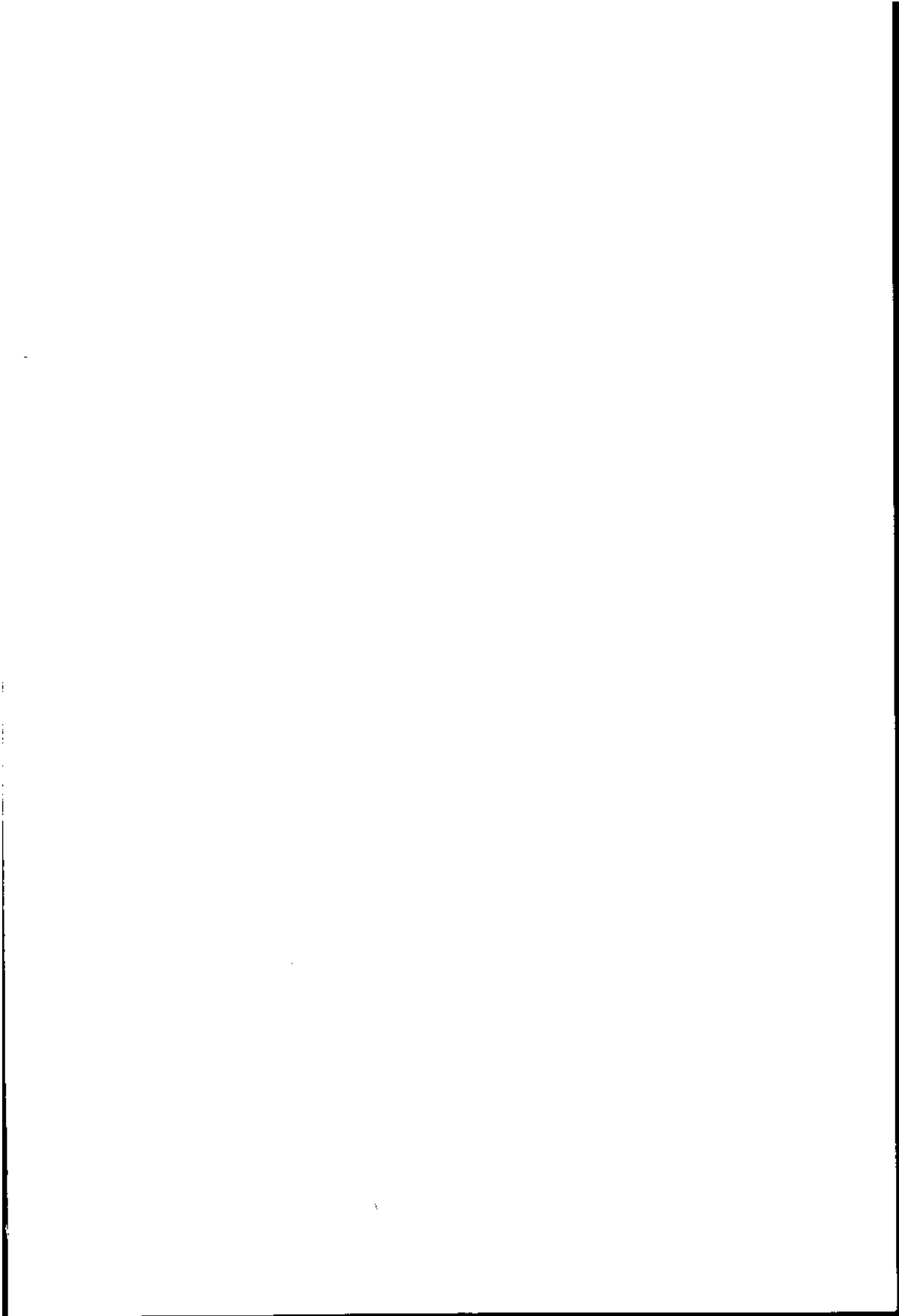
כאשר הגיע פלח לאולם 534 נתקל בגדר ברזל שהוצבה במסדרון. "מה קורה כאן", הרעים בקולו אל השוטר הצעיר הלבוש מכנסי ג'ינס, נעלי התעמלות ואקדח תקוע בתגורתו, באופן שאינו נסתר מעיני המתבונן, אך מיד התעשת פלח, התבונן סביבו וגילה כי הגיע לאולם 534 המשמש היום כאולמה של השופטת ברוצקי. לפני הכניסה לאולם הציב משמר בית המשפט מחסום גדרות ברזל ושוטרים מן היחידה המרכזית של מחוז תל-אביב (ימ"ד תל-אביב), בודקים כל מי שמבקש להיכנס לאולם. שוטר אחר מצלם בווידיאו את הנכנסים, הסרט יתוסף לאוסף הפרטי של הימ"ר לצפייה מרוקוקת, כי אין כמשפט של נכבדי השבט להתוועדות בין מכרים ישנים, עבריינים מנדטוריים שצפים לפתע לחלוק כבוד לחבר ותיק. פלח המתין בסבלנות לתורו להיבדק על ידי שוטר הימ"ר. "עורך דין? שאל, הגלימה העטופה סביבו של פלח לא הותירה לכאורה מקום לספק, אך הפנים הלא מגולחות, העיניים השטופות דם, הביאו את השוטר לשאול אם יש בידו תעודת עורך דין. פלח לא שילם מעולם את מסי לשכת עורכי הדין. הוא חש כלפיה שנאה יוקדת שלא ניצבה לצדו אף על פי שהיה אהוב כל כך על ידי עורכי הדין. על כן לא הייתה בידו תעודה. "אין לי תעודה", לחש אל השוטר. השוטר התבונן בו שוב, חכך בדעתו ובסופו של דבר התיר לו להיכנס לאולם מבלי שפשפש בכיסו והעביר אותו דרך גלאי המתכות המצפצף כתוכי עצבני. אולם המשפטים התמלא בהדרגה. פלח תפס את מקומו בספסל הסגוריה על יד פרופסור מרטין צוקרמן,

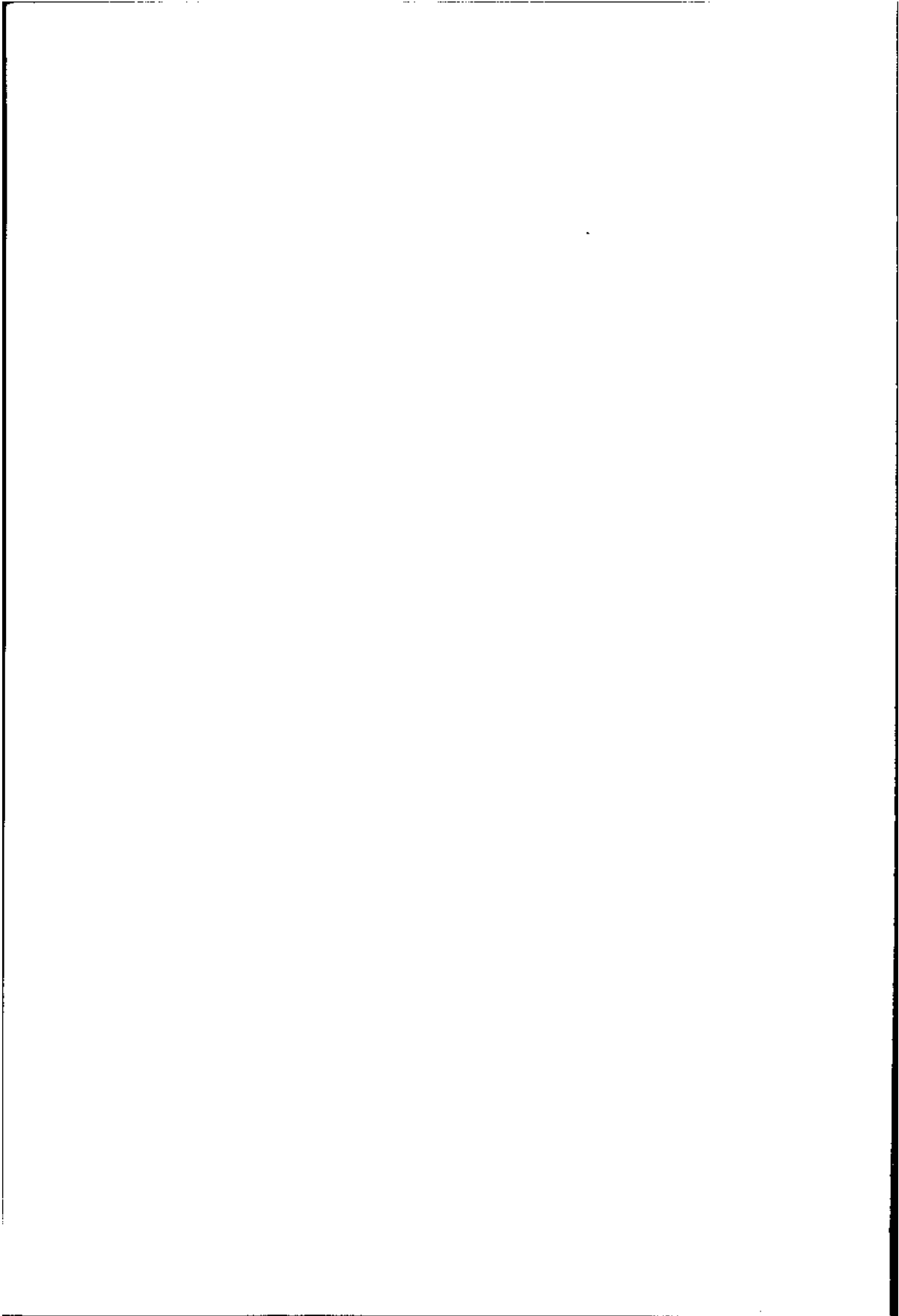
הסנגור הציבורי הראשי שהגן על הנאשם. אגלי זעה צצו על מצחו של פלח והוא הוציא מכיס מכנסיו גליל נייד טואלט וניגב את פניו. הכרעת הדין נקבעה לשעה תשע. השופטת שרה ברוצקי ישבה בראש הרכב שלושת השופטים בתיק פשע חמור. השופטים האחרים היו מבחם דינרי ותנה כרובי, אולם המשפטים היה מלא מפה לפה והשוטרים בפתח הפסיקו להכניס אנשים.

פלח התבונן סביבו, הריכוז ובהירות המבט חזרו אליו. הוא נמצא ברחם, מתוכר בחוט שליה, או ליתר דיוק בערוץ רחב של קול ותמונה אל כל מה שקורה בבניין הזה של בית המשפט. פלח עוצם את עיניו. לאוזניו מגיע רעש השקשוק החלוד של המעליות הפנימיות המובילות עצירים אל אולמות המשפטים. מקומה ארבע נשמע שקשוק אזיקים של שני אסירים, הוא מקשיב בריכוז. על פי קול גרירת הרגליים הוא יודע כי אחד מהם קטין והוא מחובר באזיקים לאסיר זקן, עייף, כבד רגליים, האזיקים ברגלי הקטין משמיעים מוזיקה רותחת של מרי והתרסה ואילו רגלי האסיר הזקן גוררים את האזיקים בהשלמה, בעצב, אך גם בחכמה גדולה כל כך, שפלח גרעד לפניה כאילו עמד בפני הר ענק רחוס ידע, תובנה וחמלה לאין קץ. "מי האדם הזה", שואל פלח את עצמו. עכשיו פלח שומע את שני האסירים גוררים רגליהם במסדרון הקומה הרביעית, צלצול האזיקים ברגלי הקטין כצמד קסטנייטות המלווים לוחם שוורים צעיר ולא מנוסה העולה לזירה הרוחת, ולעומתם האזיקים על רגליו של האסיר האחר כתיפוף אשכבה מונוטוני המלווה ארבעה אנשים המולכים אחר ארון עץ גס בבית קברות בלבו של עמק סתווי. פלח שומע את אמו של האסיר הקטין תותרת להגיע אליו מבעד לשוטרים המלווים אותו. השוטרים דוחפים אותה לצד ופלח מטלטל את ראשו בכאב כאשר הוא שומע את זעקתה קורעת הלב. הוא מרחיב את נחיריו וקולט את סירחון התמיד הבוקע מן הקירות שמקורו בבית הקופים, מרתף המעצר. בבניין הזה ריח המשפט כריח גופם המרקיב של האסירים הכלואים שם. רחש לחש עצבני סביבו מתערב בקולות המרוחקים העולים מכל חלקי הבניין. הקהל היושב באולמה של השופטת ברוצקי מאבד את סבלנותו. השעה תשע וחמש עשרה דקות, הדלת הקבועה בקיר מעבר לדוכן השופטים המובילה ללשכת השופטת סרם נפתחה. "היא מאחרת", אומר מרטין צוקרמן הסנגור הראשי לסמדר המתמחה של השופטת היושבת באולם על כיסא צדדי המסומן "למתמחים בלבד". השופטת ברוצקי אינה אוחבת מתמחים בלשכתה לפני הקראת הכרעת דין. היא מתמסרת לרגעים האלה כאישה הממתינה לאהובה לפני מראה גדולה. היא מתבוננת בעצמה כיצד עצם ההמתנה משנה את גופה הכמוש והרפוי, סוענת אותו במתח שרירים חשמלי. רגליה נפשקות קמעה, והיא חשה עצמה אישה מסוכנת תאוותנית וחסרת מעצורים המוכנה לבעוץ את עוקצת המורעל בגופו של הנאשם המפרפר על ספסל הנאשמים. "זה לא מתאים לה", אומרת סמדר. השופטת ברוצקי היא שליטת הזמן המוחלט והיא משתמשת בדיוק הקיצוני שלה כנשק כנגד סנגורים ותובעים. עורכי דין המאחרים להיכנס לאולמה חשים נרפים, מטושטשים, חסרי שליטה בסוגריהם, לעומת אדונית הזמן הנועצת בהם מבט מוכיח ומתנשא. "אולי תבדקי מה קורה", מציע צוקרמן. סמדר מתלהשת עם אחד השוטרים היוצא החוצה למסדרון ומנסה לפתות את הדלת המובילה לעיר האסורה, למרחבים הפנימיים של בית המשפט. לפתע יורדים מן המעלית הרגילה המשמשת את כל הציבור השופטים דינרי וכרובי. מוזר מאוד לראות את שניהם מתגשמים במסדרון. השופטים הנראים לעתים רחוקות במרחב הציבורי,

גראים מעוותים במקצת, חלק גופם העליון זה הנראה, בשבתם במשפט, מעטר לדוכן השופטים, לכל המסתכלים, מפותח יותר, שרידי יותר מחלק גופם התחתון המנוון והרופס. אין לדעת האם זו אשליה אופטית, כי שופטים במרחב הציבורי הם כמו כפית במים הנראית למסתכל כפופה ומעוותת. אולי המרחץ הבלתי פוסק של העיניים התלויות בהם בתקווה, בחרדה, בהמתנה בלתי נסבלת למוצא פיהם, עיצב לתלפיות את החלק העליון של גופם, בעת שחלק גופם הנסתר מן העין התקוע מתנחל לדוכן הלך והתנוון ושקע לחיים של סיפוק עצמי מגונה ומתיש. "לא הצלחנו להיכנס ללשכת השופטת ברוצקי, הלשכה נעולה", אמרה מתנשפת השופטת כרובי. פלח שיצא החוצה בעקבות צוקרמן התבונן בשופטת כרובי. שופטת שמונתה אך לאחרונה לבית המשפט המחוזי בתל-אביב. אין היא דומה כלל למחזור השופטות של ברוצקי. הפער בין חלק גופה העליון לתחתון עדיין אינו בולט, אתלטית, מטופחת, כחולת עין. "לא לאורך זמן", ביקש פלח ללחוש על אונגה שהדיפה ריח בושם קל. השיפוט הוא חווה נצחי עם השטן. תמורת הכוח לרחף ממצל, משוחררת מכוח המשיכה המעיק של התמלה, פטורה מהכורח לצפות את העתיד, לראות מול עיניך את גופו המרקיב בבית הסוהר של הנאשם, תמורת הכוח לשפוט, לגזור את הדין, תמורת המוחלט, את נדרשת לתת את הנשמה, לדכא את התשוקה בבשר, השטן מצווה עליך להשקיע את כל אלה בפסקי הדין. להחליף גופות חיים בפגרים שנשמתם פרהה עוד לפני שנכנסו לאולם המשפטים הידועים כנאשמים. פלח התקרב אליה עוד, משום שהוא עצמו הצליח להתחמק מן השטן, חסם בארגונים את הכניסה ללשכתו, זמזם וצרח פסוקים וקללות, תלה שרשראות שום בכל פינה בלשכתו, הרי שיכול היה לחוש את גופה הקרוב אליו, לדמיין את בסנה השטוחה, לקלוט כחיישן משוכלל בייחוד את העלייה הקלה בתום גופה, מהתרגשות, או בשל קרבתה הפתאומית לזירה האחת והאותנטית, זירת כל הוירות, זירת הרצח. ועל כן ידע פלח כי בלשכתה של השופטת כרובי עוד לא התייצב השטן בשעת בין ערביים אחת, יוצא מתחת לארון הספרים, מצחצח בכנף חולצתו את סמל המדינה, מציץ בה במבט מבודח ושואל "נהנית מן העבודה?", ועוד לפני שהיא משיבה מילה או מזמינה את אנשי הביטחון לסלק אותו מן הלשכה הוא מושיט יד ודורש את התמורה לחווה השיפוט. נשימתה המואצת של השופטת כרובי העידה בה כי השטן עדיין משתעשע בה, מניח לה להיות אנושית, פקעת של המלה וחולשה. "מה נעשה?" שאל השופט דינרי, מנותק מאולמו, מלשכתו, מן המרפסות התלויות בעיר האסורה המובילות לחדרי השירותים המיותדים לשופטים. הוא חש מבוהל וחסר ישע. פגיע לכל אדם. פקיד העזר הקשיש שהיה בקומה החמישית מאו ומתמיד זיהה את פלח ופנה אליו כאילו לא חלפו חמש עשרה שנה מאז ישב פלח על כיסא השיפוט: "השופט פלח, אפשר להביא לך כוס תה?". פלח לא שמע אותו. הוא חש כי מאחורי הדלת מתחולל כאב גדול, כזה שחש כאשר היה פותח לראשונה את כתבי האיטום בתיקי פשע חמור, הכרוכים בתיקי הקרטון, חומים ונוזריים, שרק המילים המרוחות בלורד אדום על פני הכריכה: "תיק פשע חמור", גילו את מהותם. גם הוא ניסה לפתוח את הדלת. היא הייתה נעולה. שוטר ימ"ר חסון דתק אל הדלת את כתפו והיא נותרה נעולה. פלח חש את המצוקה הנוראה המתרחשת בלשכת השופטת ברוצקי. הוא ירד במהירות במדרגות אל קומת המזכירות בקומה השנייה של בית המשפט. הוא ניגש אל הדלפק שמעליו התנוסס השלט "שתוררים בערבות". הוא הרים את הדלפק ונכנס פנימה. "ארון פלח", אמרה הפקידה יפה המופתעת, "כמה אני יכולה לעזור לך?" הוא

התעלם ממנה, מאחוריה הייתה דלת קטנה שדרכה נכנסים השוטרים כאשר בידם הטופט השמימי של פקודת השחרור והם מביאים אותו לשופט לחתימה ואחר כך מוסרים אותו אל הכלאי במרתף הפעצרים המשחרר את העצור. פלח ידע כי זה אחד מתמשת השערים הפעורים במקומות שונים בבניין, שבהם ניתן לעבור מן השטחים הציבוריים אל התופת של האסירים ואל העיר האסורה של השופטים. כל שער ומטרתו המיוחדת; כל שער ממתין אך ורק למי שרשאי לעבור בערו. פלח האמין כי הוא היחיד המכיר את תמשת השערים. כי דרך כל אחד מן השערים הללו חמקה דבורה צבעוני והגיעה ללשכתו, הסרת נשימה, רכה ומפרפרת. הוא ידע כי לא הקללות, לא השומים, לא הארגזים שהערים על הדלת מגרשים את השטן מלהגיע ללשכתו אלא דבורה צבעוני, וכל עוד היא מסירה במהירות את שמלתה השחורה, מקפלת את חולצתה הלבנה שעיטור תחרה בחזיתה מרמז על השדיים הגועשות שלה, וכל עוד הוא בועל אותה על השולחן דווקא, לא יבוא אליו השטן. ועל כן התחנן בפניה בדמעות כי תמשיך לבוא ללשכתו, זמן רב לאחר שהתשוקה אליה כבתה. ייתל לה שתיכנס דרך אחד מתמשת השערים הסודיים, כי תרחיק ממנו את השטן המצפה לתמורה המגיעה לו על פי חוזה השיפוט. פלח עלה במהירות במדרגות אל הקומה החמישית. הוא הגיע אל מקום ציניים, חדר קטן וחשוך. זה היה אחד המקומות המסוכנים ביותר בבניין בית המשפט, מקום בו שוכנים שדים קטנים חומדי לצון וחסרי רסן וליליות מתבגרות הממתנינים לתורם להצטרף אל השדים והמכשפות השוכנים בקירות בית המשפט, וקול יללתם וצחוקם ובכיים על גורל הנאשמים ליווה את פלח לאורך כל תקופת השיפוט. שלוש דלתות היו שם: דלת אחת מובילה לתופת, דלת שנייה לעיר האסורה, והדלת השלישית היא זו שנכנס בה אל המזכיריות. הוא היסס לרגע, הרבה שנים לא היה כאן, הוא לא זכר בוודאות איזו היא הדלת לעיר האסורה. אחר כך ראה כי על אחת הדלתות חרט מישהו מזמן "לשכת השופט פלח". בוראי היה זה שוטר שהוביל אליו בקשות מעצר, צווי האונות סתר, צווי חיפוש. הוא פתח את הדלת ומיד מצא עצמו בחלל הפנימי שבפנימי, לפני דלת לשכתה של השופטת ברזצקי. הדלת הייתה פתוחה למחצה, מצב לא טבעי לחלוטין, דלתות הלשכות סגורות תמיד כדי שרוח הקודש השיפוטית ללא תתערב בסירהון העולה מן המעצר ומגיע עד הגנה. הדלת החצי פתוחה סימנה אסון, חילול הקודש, בלבול רשויות. פלח נכנס בדלת אל תוך לשכת השופטת. במבט ראשון הייתה הלשכה ריקה. על השולחן נחו שני כרכים של הכרעת הדין בעניין מדינת ישראל נגד יצחק שושני. פלח לא יכול היה להתאפק וקודם לכל דבר אחר, פתח את הדף האחרון של הכרך השני. הוא קרא את המילים האחרונות "על כן החלטנו בדעת רוב של השופטת ברזצקי והשופט דיגרי לזכות את יצחק שושן מתמת הספק מאשמת רצח ואילו השופטת כרובי בדעת יחיד סברה שיש מקום להרשיעו ברצח". "כמה יוצא דופן", אמר פלח לעצמו השופטת ברזצקי מזכה ועוד בדעת רוב והשופטת כרובי שהשטן עוד לא ביקר אותה מרשיעה. עכשיו התבונן שוב בלשכה הקטנה בפינת החדר עמד ארון ששימש לתליית גלימות ולאחסון בגדי החול של השופטת ברזצקי. פלח פתח את הארון. גופתה של השופטת נפלה התוצה. היא הייתה לבושה ללא דופי בתצאית קפלים שחורה, חולצה לבנה וגלימה, שערה אסוף ומהודק עד כאב בסיכת כסף גדולה. השופטת הייתה ערוכה ומוכנה להיגלות במלוא כבוד שיפוטה בפני הקהל באולם המשפטים. לא ניתן היה להבחין על גופה או על בגדיה בכל סימן, פצע או דם, אבל השופטת חנה ברזצקי הייתה מתה מעבר לכל ספק סביר.

the only "seizable" asset in the house. Depriving them of this critical asset may damage considerably their right to know, study, and advance, as well as their involvement in the public democratic dialogue. This fact should affect creditors' and debtors' rights. Creditors' obligatory and property rights will not be affected as much as debtors' property rights in respect of the TV set because of the low value of the instrument and its vast significance to debtors. Therefore, the balance tends towards favoring the debtors' rights.

This article addresses legislators, calling on them to consider the great revolution in modern world and exempt television from seizure since it symbolizes society's progress and modernization.

arrangements laid down in the Guarantee Law are justified. Second it is doubtful whether the amendments introduced to the Law ensure the required legislative harmony between the Guarantee Law and the specific banking legislation. Third, the amended Guarantee Law attempts to protect the interests of the parties involved in the transaction, the party requiring the utmost protection being the guarantor; however, the appropriate balance between the various interests has not yet been attained. According to the author, the solution to these problems can be found entirely in the duty of disclosure, and in the manner in which the author proposes to extend and apply it.

Accordingly, the paper extensively discusses the duty of disclosure *vis-à-vis* the guarantor. First the various legal sources for the duty of disclosure are reviewed in an attempt to resolve the discrepancies among them. Next the article examines the scope of applicability of the duty of disclosure, in terms of the nature of the guarantors benefiting from it, the period, and its exact contents. The last section of the paper reviews three significant issues in guarantee laws: multiple guarantors and determining the proportionate share of each in the total debt; guarantees unlimited by amount; and the rule concerning claiming first from the debtor. Each of these issues examines the protection afforded to guarantors laid down by the legislator as against the solution that the author deems necessary; this derives entirely from the duty of disclosure *vis-à-vis* guarantors.

Problems in Israeli Exemptions from Seizure

Amit Mor

The world we live in assigns great significance to television in culture, education, law, and democracy. It is the most prominent and effective 20th-century means of communication. Nevertheless, the Execution Act, 1967, did not exempt this important device from being "seizable" property; this Act has neither changed in the past five decades as a result of changes in cultural attitude, nor has it become obsolete due to technological progress. Today almost every legal system incorporates exemptions from property seizure, allowing debtors to keep their TV set, as part of a social concept that regards television as a significant democratic and educational tool. Studies have shown that particularly the lower socio-economic sectors as well as children and elderly enjoy television. Now the majority of cases at the Execution Authority are against members of these sectors and the TV set is

prosecution's obligation to the first stage of the process. If the prosecution does not want to fulfill its obligations, it must present an excuse according to the public contracts law. One such excuse is the existence of essential public interest that justifies cancellation of the government's contractual obligation. Therefore, the prosecution must abide by the agreement during the appeal stage, unless it can show that the agreement was so unreasonable that it could have been withdrawn from during the trial stage too, or that the circumstances since the trial stage have changed substantially. Usually this is not the case. Even in the rare cases where the prosecution is allowed to release itself from the obligations it has assumed, the defendant must be allowed to withdraw her plea. The defendant should not be held to a guilty plea given in return for a broken promise.

Separating the Chaff from the Grain: Restrictive Agreement in Light of the Supreme Court's Recent Decisions

Michal S. Gal

The article analyzes the four recent antitrust decisions decided by the Israeli Supreme Court: *Stern*, *Hanayot*, *Extel*, and *Lishcat Shamaei Hamekarkein*. As elaborated, the decisions include several legal rules that do not advance the goals of antitrust law. At the same time, they embrace several legal principles that may serve as a sound basis for antitrust law in the coming formative years of antitrust. The article focuses, inter alia, on the *de minimis* principle and on the purpose test as rigorous tools for interpreting and applying the law.

"Banking Law: Guarantees given to Banks and the Pledge of Movable Property and Securities", by Prof. Ricardo Ben-Oliel

Ruth Plato-Shinar

The paper focuses in the first section of the book, on guarantees provided for the benefit of banks. In Prof. Ben-Oliel's opinion, there are several principal problems in the amendments introduced to the Guarantee Law. First, the amendments are based on formalistic distinctions between the various types of guarantors, with no basic pertinent justification. Hence, it is doubtful whether the protective

Class Actions in Israel on a Crossroad

Michael Kararyanni

The article deals with a recent decision handed down by the Israeli Supreme Court by which a class action proceeding initiated against the State of Israel was disqualified. The majority opinion reasoned that the specific rule of the existing Rules of Procedure (Rule 29) on which the class action proceeding was based is unequipped with the necessary mechanisms to handle and manage such a complicated proceeding as the class action. The majority also reasoned that since in the case before it the claims of most class members were substantial, therefore guaranteeing a sufficient incentive for each of them to bring a personal action for the claimed wrong-doing, the need for a class action on their part became redundant. Another pillar of the majority opinion rested on the fact that the defendant in this case is the State itself which owing to its public character, and indeed its specific commitment in the case at hand, was committed to act in accordance with the ruling to be handed in the individual cases before the court also in respect of similar claims to be filed in the future. The article takes a critical stance on each of these propositions of the majority opinion, arguing that for policy reasons as well as procedure values the class action proceeding should have had the support of the entire court.

The Prosecution's Position in an Appeal against Rejection of a Plea Bargain

Oren Gazal

The prosecution plea bargains with a defendant, and according to the agreement asks the court to impose a relatively lenient sentence. The court rejects the request and imposes a harsher sentence. The defendant appeals. Is the prosecutor allowed to ask the appellate court to affirm the lower instances verdict? That is the question discussed in this article. Lately, two different panels of the Supreme Court of Israel reached different conclusions. The issue is now pending in a further hearing by the court.

The plea bargain is a binding government contract. If the agreement does not explicitly says otherwise, it should not be interpreted as limiting the

Ranking Hebrew Law Reviews: Theoretical Foundations and a Preliminary Empirical Study

Ronen Perry

In recent decades several scholars have attempted to rank American law reviews using various methods, quantitative and qualitative. No such attempt has been made with regard to Hebrew law reviews so far. The purpose of the article is twofold. First it offers theoretical foundations for a continuous ranking of law reviews in general, and of Hebrew law reviews in particular. It analyzes the various methods employed in the American literature, and rejects those based on author prominence, surveys, evaluation by expert committees, library or database usage, and rejection rate. It advocates the use of a citation frequency method, assuming that the number of citations (within legal periodicals on the one hand, and case law on the other) is a good, albeit inaccurate, indicator for law review impact on legal discourse (academic and practical respectively).

The second goal of the article is to introduce a preliminary ranking of Hebrew law reviews, based on the preferred method. To achieve this goal, citations of articles published in 16 Hebrew law reviews over a specified period were recorded. The search was conducted — in keeping with the requirements of the chosen method — in legal periodicals, in Supreme Court rulings, and in lower courts' decisions. Two Hebrew law reviews were found to have the most significant impact on the legal academic discourse: the Tel Aviv University Law Review (*Iyunei Mishpat*), and the Hebrew University Law Review (*Mishpatim*). The Hebrew University Law Review enjoyed a significant lead over all of its competitors as regards impact on the Supreme Court of Israel. The Israeli Bar Journal (*HaPraklit*) proved the most influential with lower courts. The reader should note that a one-off ranking would serve its purposes for a limited period, not only because the impact of the existing law reviews might change, but also because new ones might be established. The ranking project must thus be ongoing.

“A Hand Grenade with its Pin Removed”? The First Decade of the Consumer Class Action

Hillel Sommer

Ten years ago the Israeli legislature cleared the way for consumer class action lawsuits by passing an amendment to the Consumer Protection Act (CPA).

At the time, the legislators hoped that this legal tool would be used to enhance consumer protection in Israel in a quick and efficient manner. However, it has met with significant legal hurdles, mainly because the courts have defined the law too restrictively. The title of this article is a direct quote from a Supreme Court case, expressing the way one of the Justices of the Supreme Court viewed class actions: an extremely negative metaphor.

This article examines three aspects of consumer class actions: those related to the plaintiff, those related to the defendant, and those related to the cause of action. It begins with an application of the arguments for and against class actions in general, to the specific example of consumer class action. Our conclusion is that the general arguments against class actions have relatively low merit in the consumer area, and consequently the Israeli courts have been too restrictive in their attitude to consumer class actions.

In regard to the plaintiff in a class action, the CPA requires that her claim be related to a “consumer transaction”. The article thus examines several components of the definition of such transaction, including the purchase of a consumer product or service for a business purpose and the possibility of a compensable tort where no actual transaction took place.

As to the defendant, the Israeli Supreme Court has held that consumer class actions cannot be maintained in the absence of a direct contractual relationship between the plaintiff/consumer and the defendant. The article explains why consumer class actions should indeed be allowed in these situations on certain occasions. The article also examines if — and to what extent — the State of Israel and other governmental authorities may be sued in a consumer class action by citizens using the services of such agencies.

Finally, the article examines issues related to the causes of action which are permitted in a consumer class action suit. The judicial interpretation of the legal restriction that allows only CPA-based causes of action makes class action inapplicable in many consumer protection situations.

court, the organizer of the event, enjoyed a privileged position over the media in determining the message to be transmitted by the event. The article then goes into the question of the event's "script". Through an interpretative analysis of the event's "text", it is established that the reading of the verdict is best categorized by what James Carey (1998) termed a "media event of degradation". By studying the social implications of the event on Israeli society, the article argues that in situations lacking a coherent and agreed centre of values and identity, media events of degradation, seen as one type of ritual, may catalyze social disintegration.

Response: Just Talk

Ariel Bendor

Scrutinizing fact and value assumptions employed in legal domain, with the aid of tools which are not merely intuitive, is an essential endeavor of interdisciplinary legal scholarship. Against this background the essay critiques Dr. Yaavov Yagdar's article, which deals with the live radio broadcast of the Court's ruling in the criminal trial of Arie Deri. The extraordinary nature of this event indeed evokes surprise, and certainly deserves extra-legal examination. However, such an examination ought to be founded first and foremost on factual research, which Dr. Yagdar's article lacks. In addition, several interpretative arguments in the article, which pertain to that part of the judgment that was broadcast and aspire to establish the judges' intent, do not take into account relevant legal aspects and are not valid indications of the intention ascribed to the judges. The article apparently does not credibly assist in illuminating aspects that traditional legal scholarship is unaware of or ignores. More than that, in a way the article even reproduces deficiencies that characterize parts of the traditional disciplinary legal discourse and diminish its scientific value.

Sunk Cost and *Stare Decisis*

Michal Tamir

Adjudication is a process involving decision-making, and as such is subject to limitations and constraints. The paper focuses on the constraint stemming from past decisions on which non-refundable resources have been spent. This constraint is called Sunk Cost. It usually entails an over-tendency of decision-makers to persist in previous courses of action. This is called "Escalation of Commitment". In the realm of law this expression is in the doctrine of precedent (*Stare Decisis*), which along with its significance creates a sunk-cost effect. The paper focuses on the Israeli Supreme Court and examines why, even though this court is not obliged to follow its precedents, overruling is considered an exception, where the principle is that the Supreme Court does not deviate from its precedents lightly. The claim is that at times this principle involves escalation of commitment, that is, a tendency to persist in decisions even in situations in which the future consequences of overruling a precedent do not justify sacrificing concrete justice. The paper presents this claim, first in light of sociological and structural characteristics of the Israeli legal system. It does so secondly by analyzing the universal rationales of the doctrine of precedent and the manner in which, despite their contribution to regulating behavior, they consist of elements identified as increasing the escalation of commitment. Thirdly, it does so through the application of insights gained from the Behavioral Analysis of Law and Economics. All these lead to the description of the adjudication process as a serial decision, which is characterized as incremental and path-dependent. This is demonstrated through the doctrine of "administrative promise" (1975), the development of which manifests typical problems of escalation of commitment.

A Ritual of Disintegration: The Reading of the Deri Verdict as a Media Event of Degradation

Yaacov Yadgar

The article examines the live broadcast of the reading of the verdict in Arie'el Deri's trial as a media event, as defined by Daniel Dayan and Elihu Katz (1992). First, it is established that the reading of the verdict was a unique case of a radiophonic – not a televised – media event. The main implication of this characteristic is that the

X

dency of Israeli case law is to see the unrepresented opposing party as a client. Hence the lawyer may be representing the two opposing parties when neither party expressly consented to such dual representation.

On the second level, the article presents the various tests for establishing a duty of care to a third party in the United States, England, and Israel. It further critically analyzes how these tests are applied in Israeli case law and offers suggestions for improvement. A separate section points out five important policy considerations that are missing from Israeli case law. The author believes that the adoption of these policy considerations might lead to a more reasonable and much narrower duty of care.

The main argument is that the absence of these five policy considerations and the broad application of the duty of care have shaped an improper legal policy, which excessively expands the lawyer's duty of care to the unrepresented opposing party. The disadvantages caused by this legal policy are quite serious, e.g., harm to the free-market mechanism since it does not encourage people to hire their own lawyer, and harm caused to attorney-client relations in general.

Response: Lawyers' Accountability for the Ends of Representation: From a Moral to a legal Responsibility

Neta Ziv

I address lawyers' liability to non-represented third parties in the broader context of lawyers' accountability to the ends of their representation. The dominant approach holds that lawyers are not accountable for the consequences of legal representation, and the interests of their clients prevail over all others. Society provides lawyers with immunity - legal and moral - from the harm caused to third parties by their professional activity. I examine the justifications commonly raised as the basis for this stance. They include clients' autonomy, the interest to guarantee legal representation against state power, and the belief in the adversarial system as a means to reveal the truth. I critique these justifications and claim they do not provide a solid basis for lawyers non-accountability. I suggest that we should instead adopt a stance that tailors the scope of lawyers' accountability to the specific circumstances in which representation takes place, taking into account third party's ability to retain council and the availability of effective external checks and controls during legal representation.

a vacant public housing apartment, the paper offers an alternative view of social change. People generally react to social change through collective, organized, and public activities: protests and sit-ins, public relation campaigns, the electoral process, impact litigation, and the like. Common to all these activities is a deliberate act on the part of a group with mutual interests or needs. This paper approaches social change activity by an alternative route, and inquires whether each and every form of resistance, especially those that entail unlawful behavior or disobedience, can also constitute political acts, in the broad sense of this term. The paper suggests that individual disobedience shares with other forms of resistance a challenge to the legitimacy of the existing institutional order, including the legal order. The second part of the paper examines whether the individual legal process can be employed to promote public interest, and the role of the lawyer in this. The basic obstacle is that law, being part of the existing order, is constituted of concepts, definitions, and categories that reflect and thus reinforce this order. Despite this inherent difficulty the paper exemplifies the manner in which law can — albeit partially and temporarily — defy the existing system from within, through the use of its own, internal concept and terms.

The Lawyer's Duty to an Unrepresented Opposing Party: A Caveat

Limor Zer-Gutman

According to Israeli case law, a lawyer who represents a client against an unrepresented opposing party can find himself or herself in two situations. The first is the establishment of an attorney-client relationship with the opposing party, and this even without special consent from the parties. The second is a broad duty of care to the unrepresented opposing party, based on the negligence doctrine of torts law. Israeli case law combines the two in such a way that even where the opposing party is not seen as a client she may still be protected due to the broad duty of care that the opposing lawyer owes her. An example of this is the Israeli Supreme Court decision in the matter of Attorney Arad, which the article discusses at length.

On the first level, the article presents the conditions for the establishment of attorney-client relationships and the way these conditions are applied in the case of the lawyer and the unrepresented opposing party. The article shows that the ten-

Abstracts

Mistaken Identity and Aberrational Act: Is There a Place for the Fiction of Transferred Malice?

Khalid Ghanayim and Mordechai Kremnitzer

According to Israeli criminal law — sec. 20 (III) (2) of the penal code — the fiction of transferred malice deals with two issues related to the mens rea, i.e., mistaken identity (*error in persona*) and the aberrational act (*aberratio ictus*). Mistaken identity describes the situation in which the perpetrator erred in regard to the identity of the object before her. When both objects (the intended and the actual) are equivalent in terms of the actus reus of the actual offence, a mistaken identity is without legal consequences in regard to the actor's mens rea to harm the actual object. The perpetrator can be punished for a completed offence. The aberrational act refers to a situation in which the perpetrator's actions deviate from the intended path and harm an unintended object. In this case the perpetrator can be punished for an attempt to commit the intended offence against the intended object, as well as for a completed offence against the actual object, in accordance with her mens rea in relation to harming the actual object, which is negligence in most cases. The considerations that led the old common law to develop the fiction of transferred malice, i.e., the function of criminal law and the proper punishment for attempt, disappear in modern Israeli law. Therefore, there is no longer place for the fiction of transferred malice.

Disobedience, Resistance, and the Representation of Poor People: The Case of Public Housing Invasions

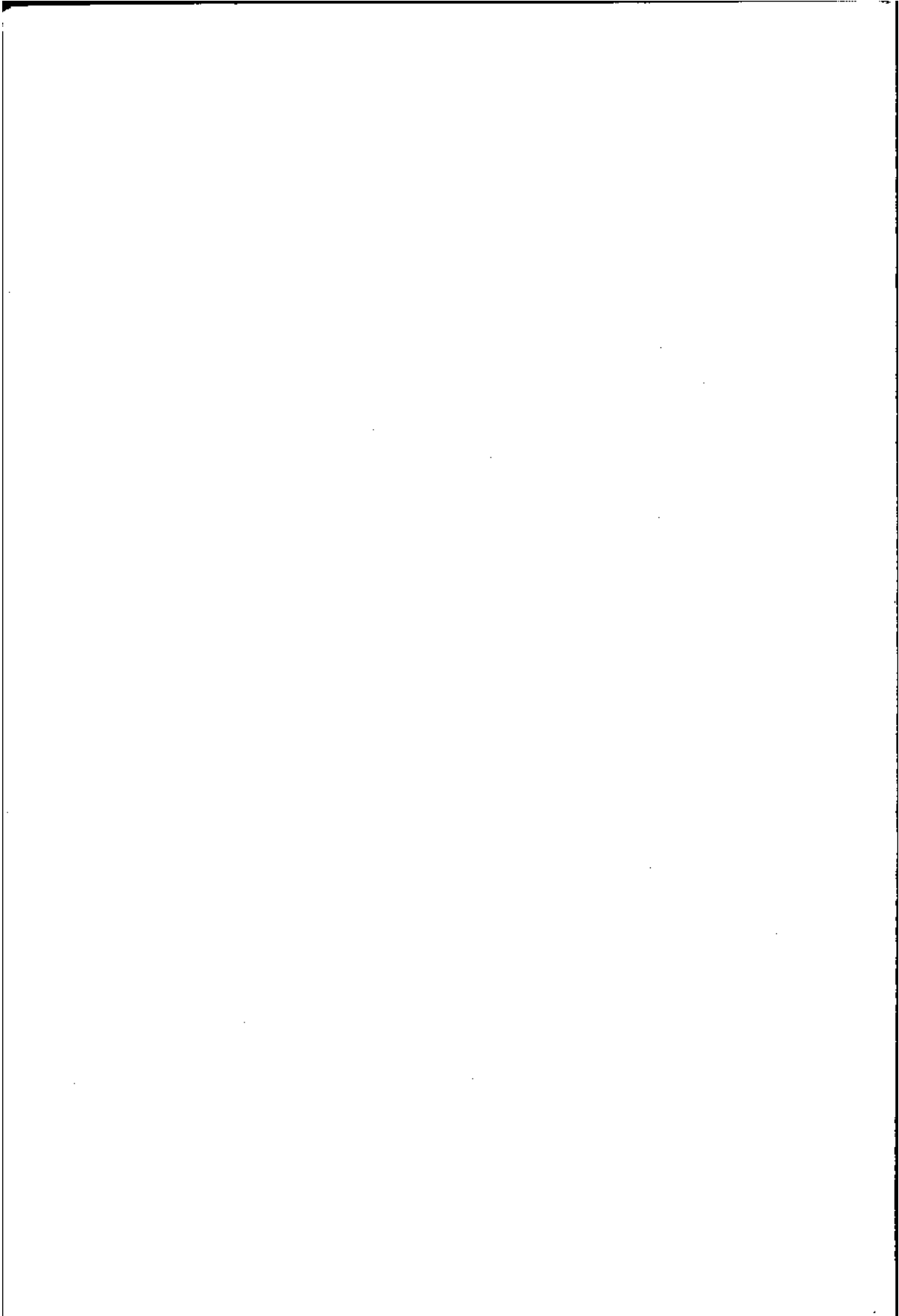
Neta Ziv

The paper examines the act of disobedience in circumstances of survival or fulfillment of essential needs, through the perspective of "law and social change". Through a legal case study — an eviction suit against a single mother who invaded

Ronen Perry	Ranking Hebrew Law Reviews: Theoretical Foundations and a Preliminary Empirical Study	401
Michael Kararyanni	Class Actions in Israel on a Crossroad	449
Cases		
Oren Gazal	The Prosecution's Position in an Appeal against Rejection of a Plea Bargain	507
Michal S. Gal	Separating the Chaff from the Grain: Restrictive Agreement in Light of the Supreme Court's Recent Decisions	533
Books		
Ruth Plato-Shinar	"Banking Law: Guarantees given to Banks and the Pledge of Movable Property and Securities", by Prof. Ricardo Ben-Oliel	559
Student Note		
Amit Mor	Problems in Israeli Exemptions from Seizure	579
Legal Story		
Avigdor Feldman	In the Morning of the Seventieth Birthday of Attorney Falach	627

Table of contents

Editorial Note		7
About the Authers		11
Interview	Interview with Justice Dalia Dorner	15
Articles		
Khalid Ghanayim and Mordechai Kremnitzer	Mistaken Identity and Aberrational Act: Is There a Place for the Fiction of Transferred Malice?	65
Neta Ziv	Disobedience, Resistance, and the Representation of Poor People: The Case of Public Housing Invasions	115
Limor Zer-Gutman	The Lawyer's Duty to an Unrepresented Opposing Party: A Caveat	153
Neta Ziv	Response: Lawyers' Accountability for the Ends of Representation: From a Moral to a Legal Responsibility	201
Michal Tamir	Sunk Cost and <i>Stare Decisis</i>	211
Yaacov Yadgar	A Ritual of Disintegration: The Reading of the Deri Verdict as a Media Event of Degradation	299
Ariel Bendor	Response: Just Talk	327
	Yaacov Yadgar: Following Ariel Bendor's Response	343
Hillel Sommer	"A Hand Grenade with Its Pin Removed"? The First Decade of the Consumer Class Action	347

University of Haifa • Faculty of Law

HAIFA LAW REVIEW

DIN UDVARIM

Interdisciplinary Law Review

Vol. 1

November 2004

Editor-in-Chief

Alexandre (Sandy) Kedar

Associate Editor

Pnina Alon

Manal Totry-Jubran (Entering Associate Editor)

Editorial Board

Maor Berdicevski, Hava Dayan-Horesh,
Sharon Hornstein, Edan Laron, Michal Marmaros,
Miri Ratner, Anat Rom, Amir Tabenkin,
Edit Toledano, Lev Zigman

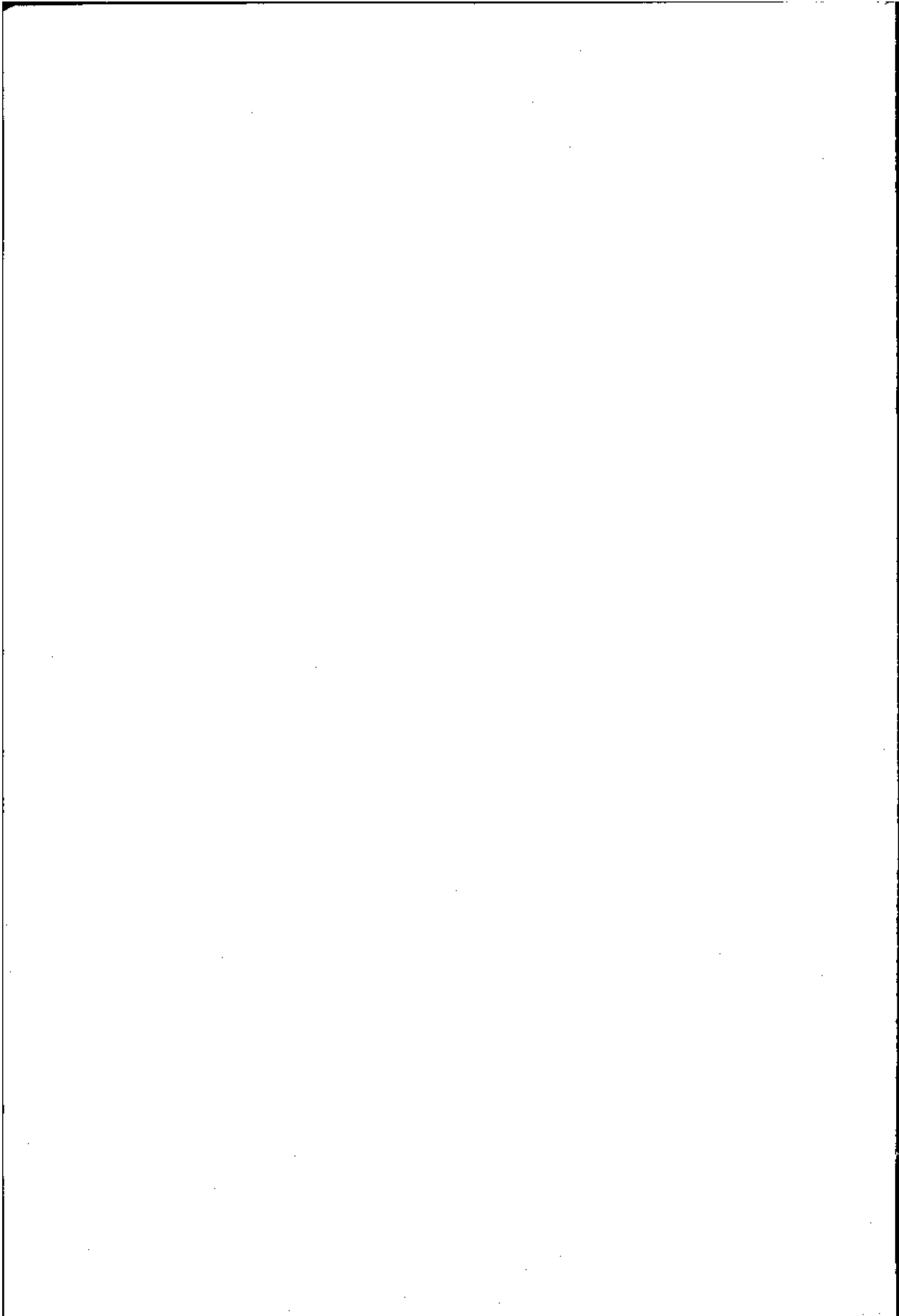
Linguistic Editor

Hadassah Bier

Editorial Coordinator

Dorit Arbel

ISSN 1565-5474

HAIFA LAW REVIEW